

SOÚ
Sociologický ústav AV ČR

Tuto práci recenzovali:

doc. Milan Tuček, CSc.

doc. RNDr. Jiří Blažek, Ph.D.

Editoři:

Tomáš Kostelecký

Jana Vobecká

Autorský kolektiv:

Daniel Čermák

Michal Illner

Tomáš Kostelecký

Věra Patočková

Jana Stachová

Zdenka Vajdová

Jana Vobecká

Tento text vznikl v rámci grantu Grantové agentury České republiky č. 403/04/1300 „Vliv politické kultury, sociálně-ekonomických a institucionálních faktorů na rozdíly ve fungování českých regionů“.

© Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2005.

ISBN 80-7330-074-5

Regionální elity 2004

Tomáš Kostecký, Jana Vobecká (eds.)

Obsah

Abstrakt	7
Abstract	8
Abstraktum	9
Úvod	11
1. Sociodemografické charakteristiky regionálních elit (Jana Vobecká)	15
1.1 Bydliště	15
1.2 Pohlavní a věková struktura	18
1.3 Rodinný stav a velikost domácnosti	19
1.4 Dosažené vzdělání	20
1.5 Zaměstnání a ekonomické postavení	22
1.6 Religiozita	26
2. Politické dráhy regionálních elit (Daniel Čermák)	29
3. Hodnotové preference regionálních elit a jejich postoje ke společenským otázkám (Věra Patočková)	39
3.1 Hodnotové preference regionálních elit	40
3.2 Postoje ke společenským otázkám	50
4. Důvěra a občanská angažovanost regionálních elit (Jana Stachová)	69
4.1 Důvěra generalizovaná	69
4.2 Důvěra institucionální	71
4.3 Občanská angažovanost elit	75
5. Názory na nové krajské zřízení (Michal Illner)	77
5.1 Úspěšnost krajského zřízení	78
5.2 Důvody, které vedly ke zřízení nových krajů	82
5.3 Kompetence krajů	84
5.4 Překážky, s kterými se setkávají představitelé krajů	87
6. Hodnocení rozvojových možností kraje a navrhované cesty k jejich dosažení (Tomáš Kostecký)	89

7. Spolupráce a slučování obcí (Zdenka Vajdová)	107
7.1 Spolupráce politických elit – zastupitelů kraje – s dalšími aktéry veřejného života v kraji	107
7.2 Výsledky	110
7.3 Slučování obcí – příští krok reformy veřejné správy?	115
Závěr	119
Literatura	123
Příloha: Regionální elity 2004 – dotazník	127
Shrnutí	149
Summary	150
Zusammenfassung	151

Regionální elity 2004

Tomáš Kostecký, Jana Vobecká (eds.)

Abstrakt

Tato studie se zabývá analýzou charakteristik, názorů a postojů regionálních elit v České republice. Vychází z empirického šetření uskutečněného na podzim roku 2004 ještě před volbami do nových krajských zastupitelstev. Zahrnuje jak elity politické a administrativní, tak také elity ekonomické a kulturní. Zaměřuje se zejména na hodnocení funkčnosti a rozvojových možností krajů očima regionálních elit a dále na jejich ochotu ke spolupráci s dalšími aktéry. Vedle toho se také snaží zachytit problémy, se kterými se volení zastupitelé a krajská administrativa na regionální úrovni potýká. První polovina této studie je věnována analýze sociálního a ekonomického zázemí regionálních elit, jejich profesním a politickým drahám, hodnotovým preferencím, vyjadřované důvěře a postojům ke společenským otázkám obecně. Tento text představuje jeden z dílčích výsledků výzkumného projektu „Vliv politické kultury, sociálně-ekonomických a institucionálních faktorů na rozdíly ve fungování českých regionů“.

Klíčová slova

elity, regionální elity, kraje, regionální rozdíly, regionální rozvoj, participace, regionální politika, Česká republika

Regional Elites 2004

Tomáš Kostecký, Jana Vobecká (eds.)

Abstract

This study presents an analysis of the characteristics, opinions and attitudes of regional elites in the Czech Republic. It is based on an empirical survey conducted in the autumn of 2004, just before the elections to the regional assemblies were held. The study looks at political, administrative, economic and cultural elites, focusing especially on how regional elites evaluate the functioning and the developmental potential of the regions, and on their willingness to cooperate with other actors. The study also attempts to reveal and describe the kinds of issues that the elected regional representatives and the regional administration must face. The first part of the study centres on an analysis of the social and economic background of the regional elites, their professional and political careers, value preferences, expressions of trust, and their attitudes towards social issues generally. The study is part of the outcome of the research project „The Influence of Political Culture and Socio-economic and Institutional Factors on the Differences in the Way the Czech Regions Function“.

Keywords

Elites, regional elites, region, regional difference, regional development, participation, regional politics, Czech Republic

Regionale Eliten 2004

Tomáš Kostecký, Jana Vobecká (Hrsg.)

Abstraktum

Die vorliegende Studie beschäftigt sich mit der Analyse der Charakteristika, Meinungen und Haltungen regionaler Eliten in der Tschechischen Republik. Sie geht von einer empirischen Untersuchung aus, die im Herbst 2004 noch vor den Wahlen in die neuen Bezirksvertretungen durchgeführt wurde. Sie umfasst sowohl politische und administrative als auch ökonomische und kulturelle Eliten. Sie richtet sich vor allem auf die Bewertung der Funktionalität und der Entwicklungsmöglichkeiten der Bezirke in den Augen der regionalen Eliten und zusätzlich dazu auf ihre Bereitschaft, mit den anderen Akteuren zusammenzuarbeiten. Außerdem versucht sie, Probleme zu erfassen, mit denen die gewählten Vertreter und die Bezirksverwaltung auf regionaler Ebene kämpfen. Die erste Hälfte dieser Studie ist der Analyse des sozialen und ökonomischen Umfelds der regionalen Eliten gewidmet, ihren Berufen und politischen Laufbahnen, den Wertpräferenzen, dem ausgedrückten Vertrauen und den Haltungen zu gesellschaftlichen Fragen allgemein. Dieser Text ist eines der Teilergebnisse des Untersuchungsprojekts „Der Einfluss der politischen Kultur, der sozio-ökonomischen und institutionalen Faktoren auf die Unterschiede im Funktionieren der tschechischen Regionen“.

Schlüsselworte

Eliten, regionale Eliten, Bezirke, regionale Unterschiede, regionale Entwicklung, Partizipation, Regionalpolitik, Tschechien, Tschechische Republik

Úvod

Život lidí je a vždycky byl významně ovlivňován podmínkami v místě, kde žijí. Nejde jenom o to, že v ekonomicky méně rozvinutých zemích je daleko vyšší podíl lidí, kteří žijí na venkově a pracují v zemědělství, nebo že je tam podstatně méně osob ve vysoce kvalifikovaných profesích. I lidé stejných profesí, jejichž náplň práce a sociální postavení jsou v jednotlivých společnostech z logiky věci v zásadě stejné, prožívají svůj život v odlišném sociálně-ekonomickém, kulturním a institucionálním kontextu – mají za svou práci jiný plat, mají jiné rodiny, jinak bydlí, mají jiné vztahy se sousedy, příbuznými a nadřízenými, věří jiným hodnotám, mají různé představy o fungování společnosti, mají obavy z různých věcí, používají různé způsoby, jak řešit svoje problémy...

Značné rozdíly v životních podmínkách, životním stylu i fungování institucí je možné nalézt nejen mezi různými zeměmi, ale i v různých regionech v rámci jediného státu. Na regionální rozdíly, jejich příčiny, důsledky a očekávaný vývoj existuje celá řada vzájemně odlišných pohledů. Po dlouhou dobu se mělo za to, že regionální rozdíly v rámci jediného státu budou postupně smazávány. Klasická ekonomická teorie předpokládala postupnou konvergenci v úrovni regionálního rozvoje v rámci jediné země (R.J. Barro, X. Sala-i-Martin 1991). Podobně i proces modernizace (zvláště industrializace a urbanizace jako jeho nedílné součásti) měl vést ke smazávání tradičních kulturních a sociálních rozdílů mezi regiony. Zhroucení komunistického systému a rozpad bipolárního světa ukončil po desetiletí trvajícím ideologický důvod k odlišné regionální politice i odlišnému vývoji regionů na obou stranách bývalé železné opony. Přímým důsledkem prohlubující se integrace evropského kontinentu byla nejen rostoucí míra unifikace legislativních norem, ale i institucí a organizačních struktur v členských zemích Evropské unie. Ve snaze přiblížit se Evropské unii a zvýšit šanci na budoucí vstup do této organizace přibližovaly své zákony i instituce evropským normám i země Střední a Východní Evropy, které ještě nebyly členy EU.

Přes všechny teoretické předpoklady i řadu empiricky pozorovatelných tendencí k homogenizaci regionů se však ukázalo, že regionální rozdíly, jakkoliv vzniklé, mají neobyčejně silnou tendenci přetrvávat v čase. K obdobným závěrům dospěli vědci nejrůznějších oborů při studiu vývoje regionálních disparit v mnoha zemích, ať už šlo o studium regionální ekonomiky (J. Langton, R.J. Morris 1986; R. Leonardi 1992) nebo studium sociálně-ekonomického vývoje (P. Pavlínek 1997, J. Blažek 1999; T. Kostecký 1995; J. Tomeš, M. Hampl 1999, G. Gorzelak et al. 2001).

Text Sociologických studií, který se čtenáři dostává do ruky, je jedním z dílčích výstupů výzkumného projektu „Vliv politické kultury, sociálně-ekonomických a institucionálních faktorů na rozdíly ve fungování českých regionů“, který byl podpořen Grantovou agenturou České republiky a který je zpracováván v oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR. Grantový projekt navazuje na dosavadní výzkumy regionálních aspektů sociálně-ekonomického vývoje, poli-

tické kultury a fungování institucí v České republice. Hlavním cílem projektu je studovat rozdíly ve fungování regionů¹ v České republice, které v tomto projektu chápeme jako jejich schopnost reagovat na sociální, ekonomické a politické změny, které zasahují českou společnost v období postkomunistické transformace, prohlubující se evropské integrace a vzrůstajícího vlivu globalizace, a analyzovat příčiny existujících rozdílů.

Jak už název grantu napovídá, při snaze vysvětlit rozdíly mezi regiony se soustředíme na vliv tří hlavních potenciálních vysvětlujících faktorů: politické kultury, sociálně-ekonomické situace v regionech a samotných regionálních institucí. Řada studií zabývajících se regionálními rozdíly v oblasti politického chování a politické kultury (R.J. Johnson, C.J. Pattie, J.G. Allsopp 1988; W. Brustein 1988; P.J. Taylor 1985; T. Kostelecký 1993; V. Krivý et al. 1994; H. Tworzecki 1996; Z. Vajdová, T. Kostelecký 1997) nebo studiím fungování institucí (R. D. Putnam 1993) ukázala, že významnou roli v rozvoji regionů hrají i samotní aktéři regionálního dění, kteří jsou v centru zájmu těchto Sociologických studií.

Chování aktérů je sice do jisté míry ovlivňováno sociálními a ekonomickými strukturami, není však jimi beze zbytku determinováno. Aktéři se mohou lišit v míře své aktivity a iniciativy a mohou uplatňovat různé normy chování a jednání. Činnost aktérů může ovlivňovat i existující ekonomické a sociální struktury v regionech a překonávat a měnit strukturální omezení, v nichž aktéři působí. Pokusili jsme se proto identifikovat regionální elity, o nichž předpokládáme, že jsou hlavními aktéry na regionální úrovni. Soustředili jsme se na jejich sociální, politické a ekonomické zázemí, hodnotové orientace a preference, pokud jde o hlavní směry rozvoje jejich regionu a fungování regionálních institucí. Jako nástroje pro dosažení tohoto cíle jsme použili standardizované dotazníkové šetření mezi regionálními elitami.

Do výběrového souboru respondentů byly zařazeny osoby, o nichž jsme se domnívali, že mají významný a bezprostřední vliv na dění v krajích a na jejich fungování. Naše pojetí elit se neomezovalo pouze na elity mocenské, tedy volené zastupitele a vysoké úředníky ve státní správě a samosprávě. Zvolili jsme širší vymezení elit, do kterého byly zařazeny také elity ekonomické a kulturní.²

• Mezi politické elity byli vybráni:

- hejtmani (případně jejich zástupci) jednotlivých krajů;
- krajské radní;
- předsedové (zástupci) komisí krajských zastupitelstev;
- řadoví členové krajského zastupitelstva (při velikosti výběrového souboru nebylo možné dotazovat se všech zastupitelů – byli vybráni tak, aby ve výběrovém souboru kraje byly zastoupeny všechny strany);
- starostové, primátoři vybraných měst.

• Mezi administrativní elity byli vybráni:

- ředitelé krajských úřadů a ředitelé odborů krajských úřadů (zejména ti, kteří mají největší vliv na rozvoj regionů, finance, strategický plán, územní rozvoj atp.).

¹ „Regiony“ se v projektu zpravidla rozumí kraje. V případě, že hovoříme o „regionálních institucích“, máme na mysli instituce na úrovni krajů.

² Podnětné srovnání a doplnění k této studii představují Sociologické studie o zrodu a dalším vývoji elit na národní úrovni v období transformace; Machonin P., M. Tuček 2002.

- Mezi ekonomické elity byli mimo jiné vybráni vrcholoví manažeři a ředitelé:
 - velkých firem spjatých s regionem (nikoliv například pobočky zahraničních firem, o nichž se rozhoduje primárně v ústředí mateřského podniku);
 - peněžních institucí (bank, pojišťoven – zástupci velkých regionálních poboček);
 - velkých dopravních podniků (doprava na krajské úrovni, ROPID, MHD);
 - nemocnic na krajské úrovni;
 - velkých ústavů sociální péče;
 - regionálních rozvojových agentur;
 - národních parků a chráněných krajinných oblastí;
 - sdružení a profesních komor na regionální úrovni.
- Mezi kulturní elity byli vybráni:
 - ředitelé místních občanských sdružení;
 - představitelé církví;
 - čelní představitelé vysokých a středních škol;
 - ředitelé divadel, muzeí, galerií a dalších kulturních institucí;
 - zástupci místních médií;
 - vedoucí představitelé nejvýznamnějších sportovních klubů – fotbal, hokej.

Vzorek oslovených respondentů byl tedy vytvořen na základě typologického a expertního výběru. Pomocí webových stránek a telefonických rozhovorů byl za každý kraj vytvořen jmenný seznam osob – potenciálních respondentů, kterým byl zaslán dopis se žádostí o spolupráci. Tímto způsobem bylo v první fázi osloveno 1129 osob ze všech krajů ČR. Samotný rozhovor byl pak proveden s 820 respondenty (tj. 73 %). 115 oslovených osob (tj. 10 %) rozhovor odmítlo, 92 osob (tj. 8 %) se nepodařilo zastihnout z důvodů nemoci, časového zaneprázdnění, pobytu v zahraničí, neexistující adresy apod. 102 adres zůstalo neprošetřeno z důvodu dostatečného množství již úspěšně oslovených osob. Součástí dotazníku byla také otázka, v níž respondenti sami označovali lidi, kteří mají dle jejich názoru největší vliv na dění v kraji. Ta měla kromě primárního cíle – identifikovat nejvýznamnější aktéry krajského dění v očích samotných příslušníků krajských elit – i „kontrolní“ sekundární cíl, totiž upozornit na eventuální opomenutí ve výběru důležitých respondentů a umožnit jejich dodatečné zařazení na seznam oslovených. Odpovědi na tuto otázku byly proto zpracovávány už v průběhu celého terénního šetření. Ukázalo se ovšem, že drtivá většina lidí, označovaných samotnými respondenty za klíčové osoby v kraji, byla již na původním seznamu oslovených.

Výběr byl sestaven tak, aby ze všech 14 krajů (včetně Prahy) bylo osloveno přibližně stejné množství respondentů. V průměru bylo v každém kraji osloveno 60 osob. Nejvíce rozhovorů bylo provedeno v Ústeckém kraji (71 rozhovorů), nejméně pak v Libereckém kraji (42 rozhovorů). Rozdíly jdou na vrub odlišné návratnosti dotazníku. Samotný sběr dat byl proveden agenturou Factum Invenio v září a říjnu 2004, tedy ještě před krajskými volbami v listopadu 2004, prostřednictvím forma-

Tabulka 1. Zastoupení politických, administrativních, ekonomických a kulturních elit ve výběrovém souboru

Typ elity	Absol. počet	%
Politické elity – volení zastupitelé	316	39
Administrativní elity	112	14
Ekonomické elity	221	27
Kulturní elity	171	21
Celkem	820	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 820.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

lizovaných a standardizovaných rozhovorů respondentů se školenými tazateli. Vzorek respondentů byl konstruován tak, aby alespoň polovinu dotázaných tvořili představitelé politické a administrativní elity. Jejich zástupci byli v souboru dotázaných nakonec zastoupeni 53 %, ekonomické elity tvořily 27 % a kulturní elity 21 % dotázaných (viz tabulku 1).

Předkládaná studie zachycuje regionální elity ve dvou hlavních rovinách. V první rovině se snaží popsat a analyzovat obecné charakteristiky, názory a postoje regionálních elit. Tato rovina je zachycena v prvních čtyřech kapitolách pokrývajících postupně: sociodemografické charakteristiky, politické dráhy, hodnotové preference, postoje ke společenským otázkám a důvěru a občanskou angažovanost regionálních elit.

V druhé rovině se tato studie zaměřuje na postoje regionálních elit vůči novému krajskému zřízení, hodnocení jeho funkčnosti a rozvojových možností kraje, v němž působí. Poslední kapitola je věnována spolupráci regionálních aktérů a aktuální otázce kladů a záporů slučování obcí a postojům regionálních elit k tomuto procesu.

Výsledky tohoto výzkumu odráží na jedné straně zkušenosti prvních volených zástupců nově vzniklých krajských orgánů, na straně druhé zahrnují názory na krajské zřízení z řad klientů tohoto systému (ekonomických a kulturních elit, ale také volených představitelů na obecní úrovni). Hodnocení této dimenze a celkové shrnutí je obsahem závěru této studie.

1. Sociodemografické charakteristiky regionálních elit

Jana Vobecká

Před samotnou analýzou názorů regionálních elit na rozvoj kraje a regionální politiku a jejich postojů není bez zajímavosti stručně se seznámit se sociodemografickými charakteristikami oslovených. Jejich kvantifikovaný profil je v této kapitole prezentován prostřednictvím údajů o bydlišti, věkové struktuře, pohlaví, rodinném stavu, počtu členů domácnosti, vzdělání, znalosti cizích jazyků, socioekonomickém postavení a religiozitě. Zjištěné charakteristiky jsou doplněny vhodným srovnáním s celou populací či případně s představiteli elit na národní úrovni. Za účelem srovnání byla použita dostupná data ze Sčítání lidu 2001 a z výběrových šetření.

1.1 Bydliště

V malých obcích bez statutu města bydlelo 15 % reprezentantů regionálních elit. V menších městech do 20 tisíc obyvatel to bylo 22 %. V menších městech a obcích tak žila dohromady více než třetina respondentů (37 %); největší podíl byl mezi reprezentanty politických elit (44 %). Ve středních městech mezi 20 a 50 tisíci obyvateli žilo 21 % respondentů, ve velkých městech do 100 tisíc obyvatel 22 %, ve velkoměstech nad 100 tisíc 12 % a v Praze to bylo 8 % respondentů.

Mezi respondenty bylo 48 % těch, kteří se narodili ve stejné obci, ve které nyní žijí. Nejvyšší podíl rodáků byl mezi reprezentanty politické elity, a to 50 %. V české populaci bylo v roce 2001 53 % rodáků.³ Srovnání těchto dvou podílů není příliš vhodné především z toho důvodu, že regionální elity a obecná populace mají odlišnou věkovou a pohlavní strukturu. Porovnáme-li pouze osoby starší 40 let, zjistíme, že se poměr obrátil a že mezi elitami nad 40 let věku je více rodáků než mezi obyvateli celkem nad 40 let (45 % oproti 40 % u obyvatelstva celkem). Nejvíce jsou opět zastoupeni mezi rodáky nad 40 let reprezentanti politické elity, a to 47 %.

Na značnou místní zakořeněnost regionálních elit ukazuje také fakt, že 44 % z nich vyrůstalo v obci svého současného bydliště a 74 % vyrůstalo v kraji, v němž v současné době bydlí. U politických elit jsou oba podíly nejvyšší a dosahují 50 %, resp. 77 %.

Také dlouhodobá spokojenost s bydlištěm je u regionálních elit vysoká. Na otázku „Chtěl/a byste v obci, kde nyní žijete, zůstat natrvalo?“ odpovědělo 94 % reprezentantů regionálních elit určitě ano nebo spíše ano. Nejvíce pozitivní postoj vyjadřovali opět představitelé politických elit, kteří na tuto otázku odpověděli určitě ano a spíše ano v 97 případech ze sta. Mezi politickými elitami velmi výrazně převažovala jednoznačně kladná odpověď „určitě ano“ (78 %), čímž se značně lišily zejména od administrativních elit, které volily stejnou odpověď jen v 57 % případů.

³ Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ.

Tabulka 1.1. Odpovědi na otázku „Chtěl(a) byste v obci, kde nyní žijete, zůstat natrvalo?“ dle typu elity, podíly v %

	Typ elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Určitě ano	78	57	64	66	69
Spíše ano	20	36	28	27	26
Spíše ne & Určitě ne	3	8	9	8	6
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 793.

Otázka: „Chtěl(a) byste tady zůstat natrvalo?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Odlišnost ve spokojenosti s místem bydliště jsme testovali také v závislosti na regionu, ve kterém respondent žije. Vzhledem k celkovému počtu respondentů v souboru jsme za regionální jednotku nepoužili jednotlivé kraje, ale seskupili jsme je do čtyř kategorií podle výkonnosti jejich ekonomiky na „ekonomicky silné“ (Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, Liberecký a Královéhradecký), „ekonomicky průměrné“ (Karlovarský, Pardubický, Vysočina, Jihomoravský a Zlínský) a „ekonomicky slabé“ (Ústecký, Olomoucký a Moravskoslezský). Prahu jsme vzhledem k jejímu specifickému ekonomickému postavení nechali jako samostatnou kategorii (podrobněji o rozdělení do kategorií viz Blažek, J., P. Csank 2004). Ukázalo se, že odhodlání zůstat natrvalo v místě současného bydliště není statisticky významně závislé na ekonomické úrovni regionu, ve kterém respondent žije.

Podobná otázka, s tím rozdílem, že zjišťovala spokojenost s krajem bydliště respondenta, byla položena i dále v dotazníku v kontextu otázek zjišťujících spokojenost s fungováním krajské samosprávy. I v tomto kontextu odpověděla drtivá většina respondentů, že neuvažují o stěhování a že chtějí v kraji svého bydliště žít trvale (89 % všech respondentů). Z hlediska úrovně ekonomické prosperity regionu, ve kterém respondent žije, nebyly v této otázce zaznamenány statisticky významné rozdíly. Výjimku představují respondenti z Prahy. Ti v 23 % případů uvažují, že by se někdy později rádi z hlavního města odstěhovali, zatímco v celém souboru respondentů volilo tuto variantu pouhých 6 %. Je možné se domnívat, že představitelé pražských elit tak pravděpodobně častěji uvažují o stěhování z velkoměsta na stáří nebo výhledově do zázemí metropole. To souvisí s obecnějším suburbanizačním trendem, který nemusí nutně znamenat ztrátu silné vazby k Praze. Z hlediska typu elity byl největší podíl respondentů, kteří podpořili kladnou odpověď, mezi politickými elitami (95 %).

V odpovědi na otázku „Jaký je Váš vztah ke zdejšímu kraji?“ vyjádřilo 58 % respondentů osobní vztah a spokojenost s krajem svého bydliště, dalších 38 % vyjádřilo ke kraji svého bydliště dobrý vztah, i když jim v kraji leccos vadí. Respondenti se v odpovědích na tuto otázku nelišili ani tak z hlediska typu elity (politické, administrativní, ekonomické, kulturní) nebo v závislosti na věku, jako spíše v závislosti na regionu, ve kterém žili. Jako statisticky významně rozdílné vzhledem k ostatním skupinám se ukázaly především postoje respondentů z „ekonomicky slabých“ regionů. Mezi nimi, na rozdíl od příslušníků ostatních regionů, mírně převažovala kritičtější odpověď „Mám ke

Tabulka 1.2. Odhodlání žít v kraji svého bydliště i v budoucnosti dle úrovně ekonomické prosperity oblasti, ve které respondent žije, podíly v %

	Oblasti ekonomické prosperity				Celkem
	Praha	Ek. silné	Ek. průměrné	Ek. slabé	
Neuvažují o stěhování, chci v tomto kraji žít trvale	70	91	90	93	89
Uvažují o stěhování mimo tento kraj, ale až někdy později	23	4	4	5	6
Uvažují o stěhování mimo tento kraj co nejdříve	3	1	1	1	1
Nepřemýšlel jsem zatím o tom	3	4	5	2	4
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 772.

Otázka: „Hodláte v tomto kraji žít i v budoucnosti, nebo uvažujete o přestěhování jinam? Pokud uvažujete o stěhování, má to být co nejdříve nebo později?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Tabulka 1.3. Osobní vztah respondenta ke kraji svého bydliště dle úrovně ekonomické prosperity oblasti, ve které respondent žije, podíly v %

	Oblasti ekonomické prosperity				Celkem
	Praha	Ek. silné	Ek. průměrné	Ek. slabé	
Mám k tomuto kraji osobní vztah, prostředí mi vyhovuje	49	61	65	49	58
Mám ke zdejšímu kraji dobrý vztah, i když mi tu leccos vadí	41	35	32	50	38
Zvláštní vztah k tomuto kraji nepociťuji & Mám ke zdejšímu prostředí řadu výhrad	11	4	4	1	4
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 808.

Otázka: „Jaký je Váš osobní vztah ke zdejšímu kraji? Které z následujících tvrzení jej nejlépe vystihuje?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

zdejšímu kraji dobrý vztah, i když mi tu leccos vadí“ proti jednoznačně pozitivní odpovědi „Mám k tomuto kraji osobní vztah, prostředí mi vyhovuje“. V Praze potom statisticky významně více respondentů odpovídalo, že k regionu svého bydliště nepociťují žádný zvláštní vztah.

1.2 Pohlavní a věková struktura

Mezi 820 respondenty bylo pouze 140 žen, tedy 17 % ze všech dotázaných. Nejméně byly ženy zastoupeny mezi politickými elitami (13 %). Jen pro hrubé srovnání uvádíme, že v roce 2004 bylo v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR 16 % žen. Relativně nejvíce žen bylo zastoupeno mezi administrativní regionální elitou (28 %).

Ve srovnání s průměrným věkem poslanců PS PČR byl průměrný věk regionálních politických elit téměř stejný, 50,2 oproti 49,6 roku.

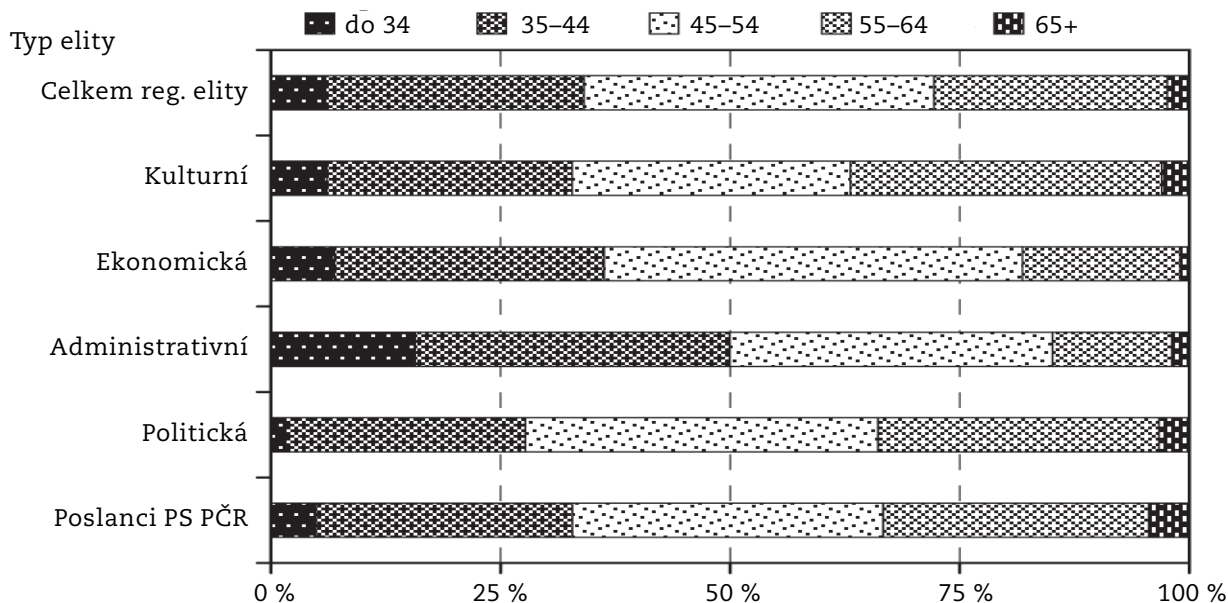
Tabulka 1.4. Regionální elity dle pohlaví a typu elity, podíly v %

	Typ elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Muži	87	72	84	82	83
Ženy	13	28	16	18	17
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 820.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Obrázek 1.1. Regionální elity a poslanci PS PČR dle věku a typu elity, podíly v %

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 820; Internetové stránky PS PČR www.psp.cz.

Průměrný věk regionálních elit byl 49 let. Nejvyššího průměrného věku dosahovali reprezentanti politických elit (50 let), naopak nejnižší věkový průměr měli představitelé administrativních elit (45 let). Nejčastěji se věk respondentů pohyboval mezi 45 a 54 lety (u 38 % z nich), 28 % pak dosahovalo věku mezi 35 a 44 lety a 25 % mezi 55 a 64 lety. Necelých 6 % představitelů regionálních elit bylo mladších 35 let. Mladší věkové složení měli představitelé administrativních a ekonomických elit. Starší věkové složení pak měly elity politické a kulturní. Ženy měly mezi respondenty nižší průměrný věk než muži o 2,5 roku (46 let). Bylo to dáno především nižším zastoupením žen nad 55 let a naopak značně vyšším zastoupením žen ve věkové skupině do 34 let.

1.3 Rodinný stav a velikost domácnosti

Převážná většina respondentů byla ženatá či vdaná (84 %). Nejvíce ženatých bylo mezi zástupci ekonomických elit (88 %) a nejméně mezi představiteli kulturních elit (77 %). Ovdovělí nepředstavovali více než 2 % respondentů. Rozvedení byli relativně nejvíce zastoupeni mezi kulturní elitou (10 %), nejméně pak mezi ekonomickou elitou (8 %). Největší podíl svobodných byl zjištěn u reprezentantů kulturních elit. Nebyla to ani tak příslušnost k typu elity jako spíše pohlaví, které diferencovalo rodinný stav. Mezi ženami byl v porovnání s muži statisticky významně nižší podíl sezdaných (74 % žen proti 86 % mužů) a vyšší podíl rozvedených (14 % žen proti 8 % mužů).

Třetina všech dotázaných (33 %) žila ve čtyřčlenné domácnosti. Soužití s více osobami bylo již méně obvyklé; v pěti a vícečlenné domácnosti žilo jen 9 % dotázaných. V menších domácnostech tří a dvou osob žilo 27 % resp. 24 % respondentů. Pouze 7 % dotázaných nesdílelo domácnost s žádnou další osobou. Průměrný počet členů domácnosti regionálních elit tak byl 3,2 osoby a nelišil se statisticky významně v závislosti na typu elity. Významněji se lišil průměrný počet členů domácnosti v závislosti na pohlaví. Oslovené ženy žily v početně menších domácnostech, v průměru s 3,0 osobami.

Mezi všemi respondenty bylo 41 % s dětmi do 18 let. Průměrný počet dětí do 18 let v těchto rodinách byl 1,6. Relativně nejvíce dětí bylo v domácnostech politických elit (1,8). U nich bylo ale zároveň nejnižší zastoupení respondentů s dětmi (37 %). Naopak nejnižší průměrný počet dětí byl v domácnostech administrativních elit (1,4), podíl rodin s dětmi však u administrativních elit představoval 45 %. Dotázané ženy měly méně často děti do 18 let než muži. V souboru bylo 36 % žen a 42 % mužů s dětmi do 18 let.

Tabulka 1.5. Průměrný počet dětí dle typu elity a podíl elit s dětmi do 18 let, podíly v %

	Typ elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Průměrný počet dětí	1,76	1,38	1,54	1,57	1,60
Podíl respondentů s dětmi v %	36,7	44,6	45,2	40,9	41,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 336 a 820.

Otázky: „Kolik členů Vaší domácnosti jsou děti do 18 let?“

Tabulka 1.6. Regionální elity s dětmi do 18 let dle pohlaví, podíly v %

Počet dětí	Regionální elity		Celkem
	Muži	Ženy	
1	49	70	52
2	42	28	40
3 a více	10	2	9
Celkem	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 336.

Otázky: „Kolik členů Vaší domácnosti jsou děti do 18 let?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Také v průměrném počtu dětí byly mezi muži a ženami významné rozdíly. Ženy měly častěji pouze jedno dítě do 18 let. Průměrný počet dětí v domácnostech žen s dětmi do 18 let byl 1,3, u dotázaných mužů to bylo 1,6.

Zdá se, že charakter rodinného života žen ve vedoucích řídicích pozicích na regionální úrovni je ovlivněn pracovní kariérou více než u mužů. Ačkoli jsou respondentky v průměru o 2,5 roku mladší než dotazovaní muži, jsou častěji rozvedené a mají v průměru méně dětí do 18 let. Nabízí se vysvětlení, že skloubit vysoké pracovní postavení s rolí manželky a matky je obtížné.

1.4 Dosažené vzdělání

Mezi představiteli regionálních elit bylo 79 % osob s vysokoškolským vzděláním. Tento stav ukazuje, že vyšší úroveň vzdělání je velmi důležitou podmínkou pro dosažení elitní, resp. vedoucí pozice na regionální úrovni. Vysoký podíl vysokoškolsky vzdělaných byl zjištěn také při opakovaných výzkumech národních elit společností STEM (Konvička, L. 2002). Z nich vyplývá, že v roce 1998 bylo mezi představiteli českých elit 85 % vysokoškoláků. Ve srovnání s celkem ekonomicky aktivního obyvatelstva je rozdíl vzdělanostní úrovně elit, ať již regionálních či národních, opravdu značný. Ze Sčítání lidu z roku 2001 vyplývá, že mezi ekonomicky aktivními bylo 12 % vysokoškoláků, z toho s vědeckou hodností (Ph.D., CSc., DrSc.) 0,5 %.

Osoby bez maturity nepředstavují mezi zástupci regionálních elit ani 1 %. Největší podíl respondentů bez vysokoškolského diplomu připadá na osoby s maturitou z odborných středních škol (15 %). Mezi jednotlivými typy regionálních elit existují rozdíly v podílu vysokoškoláků. Nejvíce vysokoškoláků je mezi administrativními elitami (86 %). Současně je mezi nimi nejmenší podíl osob s vědeckou hodností. Vysoký podíl vysokoškoláků v této skupině není překvapující, protože dosažení vysokoškolského vzdělání je častou podmínkou k zastávání vedoucích funkcí v administrativě státní správy a samosprávy. Relativně nejmenší podíl vysokoškoláků je mezi představiteli kulturních elit (73 %). U nich je ovšem relativně nejvíce osob s vědeckou hodností (18 %). Mezi vole-

Tabulka 1.7. Představitelé regionálních elit podle nejvyššího dosaženého vzdělání a typu elity, podíly v %

Ekonomické postavení v roce 2004	Typ regionální elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Základní a střední bez maturity	1	0	1	1	1
Střední s maturitou	21	14	18	26	20
Vysoká škola	69	82	74	56	69
Vědecká hodnost (CSc., Ph.D., DrSc.)	9	4	8	18	10
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 818.

Otázka: „Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

nými zastupiteli (Politická elita) bylo 78 % vysokoškoláků, z toho 9 % s vědeckou hodností. Mezi ekonomickými elitami bylo 81 % vysokoškoláků, z toho s vědeckou hodností 7 %.

Rozdíly v dosaženém vzdělání regionálních elit podle pohlaví jsou v podstatě zanedbatelné; ženy dosáhly nižšího než vysokoškolského vzdělání ve 24 % případů, zatímco muži ve 21 %. V podílu dosažení vědecké hodnosti se muži a ženy v podstatě neliší.

V závislosti na věku je mezi oslovenými regionálními elitami do 44 let statisticky významně vyšší podíl osob s maturitou z gymnázia, zároveň také statisticky významně nižší podíl osob s vědeckou hodností (5 %) ve srovnání s vyššími věkovými skupinami. Mezi 45 až 54letými mělo vědeckou hodnost 8 % a u 55 a starších 17 % respondentů.

Z hlediska typu vysokoškolského vzdělání převažovalo mezi regionálními elitami vzdělání v technických oborech (31 %) a společenských oborech (včetně ekonomie) (28 %). Dalšími významněji zastoupenými obory byly pedagogické a sportovní (11 %), přírodovědné (9 %), zemědělské, lesnické a veterinární obory (7 %), lékařské a farmaceutické obory (7 %). Ženy, častěji než muži, studovaly společenských oborů (39 % oproti 26 % u mužů) a pedagogické a sportovní obory (19 % oproti 10 % u mužů). V závislosti na věku nejsou v oboru vysokoškolského studia patrné žádné signifikantní rozdíly.

Ve výzkumu byla také zjišťována schopnost regionálních elit domluvit se některým z cizích jazyků. Nejvíce respondentů uvedlo, že se domluví rusky (80 %), dále pak anglicky 59 %, německy 57 % a francouzsky 9 %. Ostatní jazyky již nebyly významněji zastoupeny. Představitelé politické elity se méně často domluví anglicky v porovnání s ostatními typy elit (ve 49 % případů). Reprezentanti ekonomických elit se nejčastěji domluví anglicky (75 %), méně již rusky (71 %). Kulturní elity se častěji než ostatní domluví francouzsky (13 %). V závislosti na věku respondentů se významně liší schopnost domluvit se anglicky. U respondentů pod 45 let se anglicky domluví 67 %, u respondentů nad 55 let je to pouze 47 %. U ruského jazyka je tendence v závislosti na věku přesně opačná. U ostatních jazyků není závislost znalosti cizích jazyků na věku významná.

Zkušenost s pobytem v zahraničí déle než jeden měsíc v dospělém věku má mezi regionálními elitami více než třetina respondentů (36 %). Největší podíl osob s touto zkušeností je mezi ekonomickými elitami (44 %), méně je to mezi politickými a administrativními elitami (32 % resp. 31 %). Mezi osobami nad 55 let byla zkušenost s pobytem v zahraničí častější než u mladších respondentů (42 % oproti 31 % pro osoby ve věku 45–54 a 35 % pro osoby ve věku 20–44 let). Nejčastěji respondenti pobývali v některé ze zemí západní Evropy, dále pak před rokem 1990 v některé ze zemí bývalého sovětského bloku nebo v Jugoslávii a po roce 1990 ve Spojených státech.

1.5 Zaměstnání a ekonomické postavení

Mezi oslovenými regionálními elitami převažovaly osoby, které byly zaměstnány ve veřejné sféře (63 %), v soukromé sféře bylo zaměstnáno 18 % dotázaných, dalších 11 % patřilo mezi soukromé podnikatele (viz tabulku 1.8).

Nejvíce zaměstnanců ve veřejné sféře bylo z logiky výběrového vzorku mezi zástupci administrativních elit (98 %), kdy většina z nich představovala vysoké administrativní pracovníky krajských úřadů. Mezi ekonomickou elitou byl shodný podíl respondentů zaměstnán ve veřejném a soukromém sektoru (40 %). Dalších 16 % regionálních ekonomických elit představovali soukromí podnikatelé. Mezi představiteli kulturních elit převažovali zaměstnanci veřejné sféry (65 %). Představitelé politických elit v regionech byli v 65 % případů zaměstnanci veřejné sféry, z čehož 89 % byli uvolnění členové zastupitelstva pro výkon funkce v samosprávě. Volení zastupitelé, kteří nebyli uvolnění pro výkon funkce v samosprávě, zpravidla pokračovali ve svých předchozích zaměstnáních. Tak bylo mezi politickými elitami 11 % soukromých podnikatelů nebo osob se svobodným povoláním a 9 % zaměstnanců soukromé sféry. Podíváme-li se na ekonomické postavení politických elit předcházející jejich zvolení do samosprávy, zjistíme, že byli častěji zaměstnanci v soukromé sféře (17 %) a častěji soukromí podnikatelé nebo osoby se svobodným povoláním (16 %). Za poklesem podílu zaměstnaných ve výše zmíněných pozicích stojí pravděpodobně odchod těchto osob na místa volených členů zastupitelstva samosprávy.

Tabulka 1.8. Představitelé regionálních elit podle ekonomického postavení a typu elity, podíly v %

Ekonomické postavení v roce 2004	Typ regionální elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Zaměstnanec ve veřejné sféře	65	98	40	65	63
Zaměstnanec v soukromé sféře	9	1	40	15	18
Soukromý podnikatel, svobodné povolání	11	0	16	10	11
Ostatní	15	1	4	11	9
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 793.

Otázka: „Jaké je Vaše současné ekonomické postavení?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Tabulka 1.9. Představitelé regionálních elit podle pozice v zaměstnání a typu elity, podíly v %

Pozice v roce 2004	Typ regionální elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Zákonodárci	2	–	1	–	1
Vysocí státní úředníci	4	37	3	2	8
Uvolněný člen zastupitelstva	59	1	1	2	24
Vedoucí řídicí pracovníci velkých podniků a společností	12	29	76	49	40
Vědečtí a odborní pracovníci	10	10	11	23	13
Středoškolsky vzdělaný personál a nižší administrativní pracovníci	5	13	3	11	7
Dělníci	1	0	0	1	0
Ostatní	7	11	5	13	8
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 783.

Otázka: „Jakou práci (zaměstnání) jste dělal(a)?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

V souladu s definicí jednotlivých typů regionálních elit se vyprofilovaly převládající kategorie zaměstnání respondentů (viz tabulku 1.9). Mezi politickými elitami převládali uvolnění členové zastupitelstva (59 %), mezi administrativní elitou byli nejvíce zastoupeni vysocí státní úředníci (37 %), mezi ekonomickou elitou převažovali vedoucí řídicí pracovníci velkých podniků, společností a organizací (76 %), stejně tak i mezi kulturní elitou (49 %).

Zajímavější než aktuální pozice respondenta v době dotazování je dráha, kterou podstoupil, aby k této pozici dospěl. Zaměříme se zde konkrétně na dráhy, které absolvovali respondenti, kteří v době dotazování zastávali pozice uvolněných členů zastupitelstva, vedoucích řídicích pracovníků velkých podniků, společností a organizací a vědeckých a odborných pracovníků (viz tab. 10 a 11). V souboru všech dotázaných představují respondenti na těchto pozicích 640 osob (tj. 78 % všech dotázaných). Uvolnění členové zastupitelstva, tedy většinou krajszí a obecní zastupitelé, se nejčastěji rekrutovali z řad středoškolsky vzdělaného personálu a nižších administrativních pracovníků (21 %), téměř stejný podíl se rekrutoval z řad uvolněných členů zastupitelstva (20 %) a z vedoucích řídicích pracovníků velkých podniků, společností a organizací (20 %). Nemalá část uvolněných zastupitelů (18 %) se rekrutovala z řad vědeckých a odborných pracovníků. Pouze 6 % uvolněných zastupitelů pracovalo již v roce 1988 ve vysokých funkcích ve státní správě či samosprávě. V roce 1988 většina uvolněných zastupitelů pracovala jako vědečtí a odborní pracovníci nebo středoškolsky vzdělaný personál a nižší administrativní pracovníci (dohromady 56 %).

Samotná skupina krajských zastupitelů, kteří byli voleni do funkce pro první volební období nově vzniklých krajů, byla ve výzkumu reprezentována 264 respondenty. Z nich bylo 143 uvolněných členů zastupitelstva (tj. 54 %) a pouze 26 takových, kteří měli zkušenost s pozicí uvolněného zastupitele i z předcházejících volebních období z jiných úrovní samosprávy.

Tabulka 1.10. Vybraní představitelé regionálních elit podle pozice v zaměstnání v roce 2004 a v předcházejícím období, podíly v %

Pozice v předcházejícím období	Pozice v roce 2004			Celkem
	Uvolněný člen zastupitelstva	Vedoucí řídicí pracovníci velkých podniků a společností	Vědečtí a odborní pracovníci	
Zákonodárci	2	0	0	1
Vysocí státní úředníci	4	3	1	6
Uvolněný člen zastupitelstva	20	2	4	8
Vedoucí řídicí pracovníci velkých podniků a společností	20	43	27	31
Vědečtí a odborní pracovníci	18	25	61	29
Středoškolsky vzdělaný personál a nižší administrativní pracovníci	21	18	3	16
Dělníci	1	1	0	1
Ostatní	11	5	1	5
Neuvedeno	3	4	4	3
Celkem	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 640.

Otázka: „Jakou práci (zaměstnání) jste dělal(a)?“

Pozn. 1: Podtržením jsou zdůrazněny podíly osob, které zastávaly stejnou pozici v obou sledovaných obdobích.

Pozn. 2: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Mezi vedoucími řídicími pracovníky velkých podniků, společností a organizací byla profesní kontinuita daleko výraznější; 43 % z nich zastávalo stejnou profesní pozici v předchozím období a 24 % bylo na stejné pozici jak v předchozím období, tak také v roce 1988. Vedoucí pracovníci velkých podniků, společností a organizací se ve značné míře rekrutovali z řad vědeckých a odborných pracovníků; vzhledem k předchozímu období to bylo 25 % a vzhledem k roku 1988 33 % dotázaných.

Největší profesní stabilita v čase se ukazuje u odborných a vědeckých pracovníků, kteří v předchozím období zastávali stejnou pozici v 61 % případů a v roce 1988 v 53 % případů. Za pozornost stojí fakt, že více než čtvrtina (27 %) vědeckých a odborných pracovníků zastávala v předchozím období vedoucí řídicí pozici ve velkých podnicích a společnostech a organizacích.

Struktura regionálních elit podle odvětví ekonomické aktivity tak, jak je zachycena ve výzkumu, je velmi různorodá a odpovídá snaze zachytit široké spektrum osob majících významný vliv na fungování krajů. Největší podíl respondentů pracoval ve veřejné správě, justici a společenských organizacích. V tomto odvětví pracovala převážná většina politických (67 %) a administrativních elit (85 %). U ekonomické elity bylo zaměstnáno 27 % respondentů v průmyslu, dopravě a stavebnictví, 23 % ve službách a finančnictví a 20 % ve školství, vědě, kultuře, sdělovacích prostředcích a církvích. Mezi kulturními elitami převažovaly osoby pracující ve školství, vědě, kultuře, sdělova-

Tabulka 1.11. Vybraní představitelé regionálních elit podle pozice v zaměstnání v roce 2004 a v roce 1988, podíly v %

Pozice v roce 1988	Pozice v roce 2004			Celkem
	Uvolněný člen zastupitelstva	Vedoucí řídící pracovníci velkých podniků a společností	Vědečtí a odborní pracovníci	
Zákonodárci	1	0	0	0
Vysocí státní úředníci	2	0	1	1
Uvolněný člen zastupitelstva	4	1	1	2
Vedoucí řídící pracovníci velkých podniků a společností	16	25	3	17
Vědečtí a odborní pracovníci	27	33	53	35
Středoškolsky vzdělaný personál a nižší administrativní pracovníci	29	17	21	21
Dělníci	7	3	0	4
Ostatní	8	11	15	11
Neuveдено	6	11	7	9
Celkem	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 640.

Otázka: „Jakou práci (zaměstnání) jste dělal(a)?“

Pozn. 1: Podtržením jsou zdůrazněny podíly osob, které zastávaly stejnou pozici v obou sledovaných obdobích.

Pozn. 2: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Tabulka 1.12. Představitelé regionálních elit podle počtu podřízených a typu elity, podíly v %

Počet podřízených v roce 2004	Typ regionální elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Bez podřízených	32	20	7	17	20
S podřízenými:					
1–19	26	30	27	29	28
20–99	23	38	36	38	32
100 a více	20	12	31	16	21
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 800.

Otázka: „Kolik jste měl podřízených?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Tabulka 1.13. Představitelé regionálních elit podle počtu podřízených v roce 2004 a v předchozím období, podíly v %

	Období		
	stav v roce 2004	předchozí stav	stav v roce 1988
Bez podřízených	20	31	52
S podřízenými:			
1–19	28	33	27
20–99	32	23	15
100 a více	21	13	6
Celkem	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 800–803.

Otázka: „Kolik jste měl podřízených?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

cích prostředcích a církvích (60 %). K posunu v odvětvové struktuře zaměstnání oproti předchozímu období došlo především u reprezentantů politických a administrativních elit. Polovina volených zastupitelů (politických elit) pracujících ve veřejné správě pracovala v předchozím období v jiném odvětví ekonomické činnosti.

Čtyři pětiny představitelů regionálních elit měly podřízené. Nejčastěji měli podřízené reprezentanti ekonomických elit (94 %), naopak nejméně respondentů s podřízenými bylo mezi politickými elitami (68 %). V předcházejícím období mělo podřízené méně dotázaných a také absolutní počet podřízených byl nižší (viz tabulku 1.12 a 1.13). Ženy, představitelky regionálních elit, byly častěji bez podřízených než muži (25 % oproti 19 %) a také měly v průměru méně podřízených než muži.

1.6 Religiozita

Třetina představitelů regionálních elit (33 %) se označila za věřící, 54 % respondentů uvedlo, že jsou nevěřící, a 13 %, že jsou přesvědčení ateisté. Největší podíl věřících byl mezi kulturní a politickou elitou (38 %, resp. 37 %), nejmenší naopak mezi administrativní elitou (23 %). Mezi ekonomickou elitou bylo 29 % věřících osob.

Výrazně více věřících bylo mezi respondenty nad 55 let (41 %). U mladších respondentů do 44 let bylo výrazně méně přesvědčených ateistů (10 %).

Otázka na náboženské vyznání, tak jak byla formulována v šetření regionálních elit, byla spíše postojová.⁴ Její srovnání s výsledky ze sčítání lidu 2001 jsou také z tohoto důvodu spíše orientační. V roce 2001 bylo v České republice 35 % věřících osob,⁵ tedy více než v souboru regionálních

⁴ Znění otázky: „Mohli(a) byste říci, že jste věřící/ nevěřící/ přesvědčený ateista?“

⁵ Všechny podíly za náboženské vyznání ze SLDB 2001 jsou počítány s vyloučením nezjištěných odpovědí.

Tabulka 1.14. Představitelé regionálních elit podle věku a náboženského vyznání, podíly v %

Náboženské vyznání	Věk			Celkem
	méně než 45	45–54	55 a více	
Věřící	31	29	41	33
Nevěřící	59	57	44	54
Přesvědčený ateista	10	15	16	13
Celkem	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 709.

Otázka: „Mohl(a) byste říci, že jste věřící/ nevěřící/ přesvědčený ateista?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

elit z šetření 2004. Ve srovnání vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva z censu 2001 a vysokoškolsky vzdělaných regionálních elit z šetření 2004 se nicméně ukázalo, že není mezi oběma soubory v tomto směru velkých rozdílů. Mezi vysokoškolsky vzdělaným obyvatelstvem bylo 31 % věřících, u vysokoškolsky vzdělaných regionálních elit to bylo 33 %.

2. Politické dráhy regionálních elit

Daniel Čermák

Tento příspěvek mapuje politické dráhy krajských elit. Politickou drahou je míněn sled volených pozic v samosprávě a veřejné správě, jež konkrétní lidé zastávali.⁶ V našem případě sledujeme tyto pozice od roku 1988 podle tří základních charakteristik: v jakých letech onu pozici zastávali, na jaké úrovni (obecní, okresní, krajské nebo celostátní) a jaká byla jejich funkce (zastupitel, místostarosta, hejtman apod.).

Všechna data v souboru jsou sebraná od významných osobností v kraji. Tyto osobnosti jsou rozděleny do několika skupin.⁷ Jednou z těchto skupin je politická elita kraje. Jsou jí myšleni lidé působící ve volených pozicích v obecní a krajské samosprávě (zastupitelé, starostové, hejtmáni). Tito lidé se nacházejí na volené pozici a musí tedy být účastníky politické dráhy. Takových lidí je v našem souboru 309 z celkového počtu 820. Bohužel 36 z nich nesdělilo podrobnosti o své politické dráze.

Avšak i mezi lidmi, kteří v době sběru dat nezastávali žádnou volenou pozici v samosprávě, jsou tací, již někdy v minulosti nějakou pozici v samosprávě či veřejné správě zastávali. Je jich 102. Tedy 411 lidí celkem je absolventy politické dráhy. Odečteme-li oněch 36, kteří nesdělili podrobnosti, zůstane nám 375 krajských elit, jejichž údaje byly využity v následující analýze.

Analýza se soustředí na pohyb elit na různých úrovních samosprávy a veřejné správy během jejich politické kariéry. To znamená, že sledujeme, v jakém pořadí střídaly svá působení na úrovni obce, okresu, kraje a celé republiky.

Existuje celé množství rozličných drah. Ale podíváme-li se na ně podrobněji, zjistíme, že můžeme vymezit několik skupin jednotlivých drah, které jsou si velmi podobné. Takové skupiny drah nazveme typy drah. Jednotlivé typy drah jsou popsány v následujícím přehledu:

1. Obecní – lidé absolvující tento typ dráhy působili jednou či vícekrát v obecní samosprávě, avšak nikdy nepůsobili na vyšší úrovni.
2. Obec → Kraj – tento typ dráhy se týká lidí, kteří před působením na krajské úrovni působili na úrovni obce.
3. Krajská – k tomuto typu dráhy patří lidé, kteří započali svoji politickou kariéru rovnou na krajské úrovni a stále na ní zůstávají, eventuálně začali poté působit i na úrovni obce.
4. Okres → Kraj – absolventi tohoto typu dráhy vždy zastávali funkci ještě před působením na úrovni kraje i na úrovni okresu, kromě úrovně okresu mohli působit i na úrovni obce.

⁶ Také to lze nazvat politickou kariérou.

⁷ Viz tabulku 1 v Úvodu.

Tabulka 2.1. Rozložení krajských elit, podle typu drah, počty a podíly v %

Typ dráhy	Počet	Podíl v %
Obecní	110	29,3
Obec → Kraj	134	35,7
Krajská	50	13,3
Okres → Kraj	26	6,9
Okresní	27	7,2
ČR → Kraj	11	2,9
Ostatní	17	4,5
Celkem	375	100,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

Tabulka 2.2. Rozložení krajských zastupitelů podle typu drah

Typ dráhy	Počet	Podíl v %
Obec → Kraj	129	63,5
Krajská	41	20,2
Okres → Kraj	22	10,8
ČR → Kraj	7	3,4
Ostatní	4	2,0
Celkem	203	100,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 233.

5. Okresní – k tomuto typu dráhy patří všichni lidé, kteří působili na úrovni okresu, ale nikdy nepůsobili na úrovni vyšší, působení na úrovni obce to ovšem nevylučuje.
6. ČR → Kraj – tento typ dráhy se týká poslanců a senátorů, kteří někdy po ukončení svého mandátu na celostátní úrovni působili na úrovni kraje.
7. Ostatní – typ dráhy, pod který spadají všechny politické dráhy, jež nespádají do předchozích typů.

Rozložení typů politických drah ukazuje tabulka 2.1.

Vidíme, že zdaleka nejpočetnější jsou typy drah Obecní a Obec → Kraj, jež dohromady pokrývají 65 % všech možných drah.

Budeme-li chtít zkoumat hypotézu, zda se krajští zastupitelé rekrutují spíše ze zdola, z obecní úrovně či zda jsou „odkladištěm“ politiků seshora (z parlamentu a senátu), musíme náš soubor 375 elit omezit pouze na ty, kteří působili v letech 2000–2004 jako krajští zastupitelé. Ve výběru nám potom zbyde 203 respondentů a jejich rozložení podle typu absolvovaných drah ukazuje tabulka 2.2.

Je vidět, že drtivých 64 % krajských zastupitelů v našem vzorku bylo zvoleno po předchozích zkušenostech na obecní úrovni. Pouze 7 % zastupitelů předtím působil v Poslanecké sněmovně či Senátu Parlamentu České republiky. Můžeme tedy předpokládat, že zkušenosti z působení na úrovni obce jsou vhodným kvalifikačním předpokladem pro politiky před jejich postupem na další „úroveň“ v jejich kariéře.

Nyní bychom se podívali trochu podrobněji na elity absolvující jednotlivé typy drah. Celkem 81 z nich započalo svou kariéru v samosprávě či veřejné správě již před rokem 1989. To představuje přibližně 21,6 % z těch, kteří byli ochotni zodpovědět otázky týkající se jejich politické kariéry. Podíváme-li se podrobněji, jakou stranu těchto 81 lidí volilo při posledních volbách do PS PČR, nabízí se otázka, zda mezi nimi nepřevažují voliči KSČM?

Tabulka 2.3. Politické preference krajských elit při volbách do PS PČR 2002, podíly v % za vybrané strany

Strana	Podíl voličů v %
ODS	39,0
KSČM	4,6
ČSSD	14,6
KDU-ČSL	7,8

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 820.

Volební preference byly spočteny z celého souboru krajských elit, tj. včetně těch, kteří nevěděli, koho volili, nebo na tuto otázku odmítli odpovědět; jednalo se o 20,1 % respondentů.

Tabulka 2.4. Absolventi dráhy Obec → Kraj, podle předchozí zkušenosti na úrovni obce, podíly v %

Funkce	Podíl v %
Zastupitel	27,1
Člen rady	17,8
Místostarosta	17,1
Starosta	38,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 129.

Při pohledu na data však zjistíme, že 29 (tj. 14,8 %) z nich volilo ODS, 15 (tj. 18,5 %) KSČM, 12 (tj. 14,8 %) ČSSD a 8 (tj. 9,8 %) KDU-ČSL. Můžeme se jen dohadovat, jaké strany by volili ti, kteří na tuto otázku neodpověděli (asi 21 %). Pro porovnání uvádím v tabulce 2.3 rozložení otázky politických preferencí v celém souboru krajských elit (820 respondentů).

Jediný skutečně velký rozdíl mezi politickými preferencemi celého souboru zkoumaných elit a jeho částí, v níž jsou všichni respondenti, kteří začali svoji politickou kariéru před rokem 1989, je v podílu voličů KSČM a ODS. V celém souboru se v případě KSČM jedná o pouhých 4,6 %, kdežto u elit, jejichž dráhy začaly prokazatelně před rokem 1989 a byli ochotni sdělit své politické preference, jde již o 14,8 %. V případě ODS naopak respondenti, již počali svoji kariéru před rokem 1989, volili ODS jen v 18,5 % případech, zatímco v celém souboru krajských elit volilo ODS 39 % respondentů.

Dále si naši pozornost zaslouží trochu podrobnější rozbor elit, které byly zvoleny ve volbách 2000 do krajských zastupitelstev a měly předchozí zkušenost s působením na úrovni obce. Konkrétně se zaměříme na to, jakou pozici tito krajské zastupitelé zastávali na obci předtím, než byli zvoleni krajskými zastupiteli. Nejde nám o pozici, kterou na obci zastávali bezprostředně před svým zvolením, ale o nejvyšší pozici, kterou kdykoli předtím zastávali. Chceme zjistit, s jakou nejvyšší pozicí měli zkušenost, než se stali krajskými zastupiteli. Výsledek zkoumání nám ukazuje tabulka 2.4.

Výsledek je zřejmý, téměř 40 % (49 respondentů) krajských zastupitelů zastávalo někdy před svým zvolením pozici starosty, spolu s místostarosty jde již o 71 krajských zastupitelů, tedy celých 55 %. Naopak 28 % (35 respondentů) zastávalo před svým zvolením do krajského zastupitelstva na obci výhradně pozici zastupitele.

Ovlivňuje předchozí zkušenost krajských zastupitelů s volenou pozicí v obecní samosprávě jejich politickou kariéru na krajské úrovni? Na jak významná místa v kraji se dostali tito lidé? Určitě by bylo zajímavé jejich srovnání s osobami, které absolvovaly dráhu Okres → Kraj nebo jen Krajskou, čili těmi, kteří se dostali přímo na pozici krajského zastupitele bez předchozí zkušenosti ve veřej-

Tabulka 2.5. Funkce vykonávané absolventy vybraných drah na krajské úrovni, podíly v %

	Obec → Kraj	Krajská	Okres → Kraj	Celkem dráhy
Zastupitel	59,7	58,1	27,3	55,8
Člen rady	25,4	25,6	27,3	25,6
Náměstek hejtmana	12,7	16,3	31,8	15,6
Hejtman	2,2	0,0	13,6	3,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Šetření regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 199.

Tabulka 2.6. Nejvyšší předchozí politická funkce lidí zastávajících nyní místo hejtmana či náměstka hejtmana

Předchozí nejvyšší funkce	Hejtman či náměstek hejtmana
Obecní zastupitel	2
Člen obecní rady	3
Místostarosta	5
Starosta	10
Bez předchozí zkušenosti	6
Senátor	1
Poslanec	2
Ostatní	11
Celkem	40

Zdroj: Šetření regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 40.

(Ostatní = bývalí zaměstnanci okresních úřadů, pravděpodobně přednostové a další vysoce postavení úředníci.)

né funkci na úrovni obce. Tabulka 2.5 nám ukazuje v relativních četnostech rozdělení funkcí v krajských zastupitelstvech u absolventů tří zmiňovaných drah.

Nejvíce je absolventů dráhy Obec → Kraj, celkem 134, následuje Krajská se 43 absolventy a konečně Okres → Kraj s 22 absolventy. Vidíme, že rozložení četností ve sloupcích u drah Obec → Kraj a Krajská je velmi podobné rozložení vykonávaných funkcí celkem za všechny dráhy. Naopak významně odlišné je rozložení funkcí u dráhy Okres → Kraj, kdy 45 % respondentů, kteří přišli na kraj z okresní úrovně, dosáhlo na nejvyšší funkce v krajských zastupitelstvech – hejtmana či náměstka hejtmana. U zbylých dvou drah se tento podíl pohybuje mezi 14,9 % a 16,3 %. Můžeme předpokládat, že vlivní lidé z okresních úřadů se dokázali prosadit v krajských zastupitelstvech, díky svému sociálnímu kapitálu získanému právě při výkonu svých funkcí na úrovni okresu a svému postavení v rámci politických stran, lépe než absolventi zbylých dvou drah.

Tabulka 2.7. Absolventi jednotlivých politických drah podle pohlaví

Dráha	Muž (%)	Žena (%)	Celkem
Obecní	85,5	14,5	110
Obec → kraj	84,3	15,7	134
Krajská	84,0	16,0	50
Okres → kraj	92,3	7,7	26
Okresní	92,6	7,4	27
ČR → kraj	90,9	9,1	11
Ostatní	88,2	11,8	17
Celkem	86,1	13,9	375

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

Tabulka 2.8. Rozložení politických drah v závislosti na věku elit, podíly v řádkových procentech

Typ dráhy	32 a méně let	33–39	40–49	50–59	60 a více let	Celkem
Obecní	0,9	11,8	30,9	42,7	13,6	100,0
Obec → Kraj	1,5	9,0	41,0	37,3	11,2	100,0
Krajská	4,0	20,0	30,0	34,0	12,0	100,0
Okres → Kraj	7,7	3,8	30,8	42,3	15,4	100,0
Okresní	0,0	3,7	44,4	25,9	25,9	100,0
ČR → Kraj	0,0	0,0	27,3	63,6	9,1	100,0
Ostatní	5,9	0,0	29,4	41,2	23,5	100,0
Celkem	2,1	9,9	35,2	38,9	13,9	100,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

Jistě není bez zajímavosti zjistit, na jaké pozici působili ve veřejném životě lidé zastávající nejvýznamnější funkce v kraji – funkci hejtmána nebo náměstka hejtmána – byli to lidé působící na obci a v jaké funkci, jedná se o bývalé poslance nebo senátory? Odpověď vidíme v tabulce 2.6.

Vidíme, že 21 ze 40 hejtmánů a jejich náměstků se rekrutovalo z řad bývalých starostů či „ostatních“. Předpokládáme, že v kategorii ostatních jde především o úředníky ze zrušených okresních úřadů, především jejich přednosta. Přidáme-li k nim bývalé poslance či senátory a místostarosty, můžeme říci, že se jedná v 29 případech ze 40 o lidi s nezanedbatelnými zkušenostmi s funkcemi ve veřejné či státní správě. Můžeme to zřejmě předpokládat i u zbylých 11 osob, jen jejich sociální a politický kapitál není tak čitelný z jejich předchozích funkcí v politické sféře.

Nyní přistoupíme k rozčlenění absolventů jednotlivých typů politických drah příslušníků krajských elit podle základních socioekonomických a demografických charakteristik. Pokusíme se zji-

Tabulka 2.9. Rozložení politických drah elit v závislosti na jejich vzdělání, podíly v %

Dráha	Základní, vyučení, střední škola bez maturity	Vyučen s maturitou (i konzervatoř)	Odborná střední škola	Gymnázium	Vysokoškolské vzdělání	Vědecká hodnost (Ph.D., CSc., DrSc.)	Celkem procent	Celkem absolutně
Obecní	0,9	0,0	20,9	4,5	66,4	7,3	100,0	110
Obec → kraj	0,7	0,0	20,1	3,7	66,4	8,2	100,0	134
Krajská	0,0	10,0	2,0	4,0	70,0	14,0	100,0	50
Okres → kraj	0,0	3,8	11,5	3,8	76,9	3,8	100,0	26
Okresní	0,0	0,0	7,4	3,7	81,5	7,4	100,0	27
ČR → kraj	0,0	9,1	0,0	0,0	72,7	18,2	100,0	11
Ostatní	0,0	0,0	17,6	5,9	70,6	5,9	100,0	17
Celkem	0,5	2,1	15,7	4,0	69,1	8,5	100,0	375

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

stit, zda existují nějaké rozdíly mezi absolventy v závislosti na zmíněných charakteristikách. V první řadě prověříme, zda existují nějaké rozdíly podle pohlaví.

Podíváme-li se na tabulku 2.7, vidíme, že v případě pohlaví nebyly zjištěny žádné statisticky významné odchylky mezi jednotlivými politickými dráhami. U žádné z drah se poměr mužů a žen významně neodchyluje od poměru 86 % mužů a 14 % žen.

A jak vypadá rozdělení elit podle věku a typu absolvované politické dráhy celkově? Můžeme nalézt nějaké rozdíly podle věku? Odpověď vidíme v tabulce 2.8.

Mezi příslušníky regionálních elit, kteří započali svoji politickou dráhu ziskem volené funkce přímo na krajské úrovni, je statisticky významně vyšší podíl mladých lidí, kteří byli zvoleni ve věku 29–35 let. To naznačuje, že krajské volby se staly svým způsobem šancí pro mladé lidi, bez předchozí zkušenosti s jakoukoliv volenou politickou funkcí.

Žádné další významné odchylky podle věku zde nenalezneme. Vidíme, že naprostá většina elit byla ve věku 40 až 59 let. V tomto věku se nacházelo 74 % ze všech absolventů politických drah.

Rozdělení krajských elit podle absolvovaných drah a nejvyššího dokončeného vzdělání nám ukazuje tabulka 2.9.

Absolventi různých politických drah se nijak statisticky významně neodlišují svým vzděláním. Výjimkou je pouze statisticky významně nižší zastoupení respondentů se středním odborným vzděláním u absolventů dráhy Krajská. Naopak celých 84 % z nich má nejméně vysokoškolské vzdělání. Přitom průměr za celý soubor činí 77,6 % absolventů drah s vysokoškolským a vyšším vzděláním. Je to zřejmě způsobeno tím, že absolventy dráhy Krajská jsou výrazně častěji mladí lidé, a souvisí to se všeobecným trendem vzrůstu absolventů vysokých škol.

Nyní budeme testovat vztah mezi absolvovanými dráhami krajských elit a jejich vybranými postoji a názory. Můžeme předpokládat, že v některých případech zjistíme odlišnosti, neboť absolventi různých drah mají rozdílné zkušenosti.

Tabulka 2.10. Názory elit dle jednotlivých typů drah a odpovědí na otázku, zda by se při volbách do zastupitelstva kraje měly volit spíše politické strany nebo spíše osobnosti, podíly v %

Typ dráhy	Spíše politické strany	Spíše osobnosti	Neví, neodpověděl	Celkem
Obecní	45,5	50,9	3,6	100,0
Obec → Kraj	66,4	32,1	1,5	100,0
Krajská	54,0	44,0	2,0	100,0
Okres → Kraj	57,7	34,6	7,7	100,0
Okresní	40,7	59,3	0,0	100,0
ČR → Kraj	81,8	18,2	0,0	100,0
Ostatní	47,1	52,9	0,0	100,0
Celkem	55,7	41,9	2,4	100,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

Tabulka 2.11. Názory elit dle jednotlivých typů drah a odpovědí na otázku, jak hodnotí svůj vlastní vliv na rozhodování o důležitých otázkách kraje, podíly v %

Typ dráhy	Žádný vliv	Malý vliv	Střední vliv	Značný vliv	Rozhodující vliv	Celkem
Obecní	19,1	48,2	24,5	8,2	0,0	100,0
Obec → Kraj	0,0	15,7	59,0	23,1	2,2	100,0
Krajská	0,0	24,0	56,0	16,0	4,0	100,0
Okres → Kraj	3,8	11,5	42,3	42,3	0,0	100,0
Okresní	0,0	48,1	37,0	11,1	3,7	100,0
ČR → Kraj	9,1	9,1	45,5	27,3	9,1	100,0
Ostatní	17,6	35,3	35,3	11,8	0,0	100,0
Celkem	6,9	29,1	44,3	17,9	1,9	100,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

Jako první budeme testovat závislost mezi absolvovanými politickými dráhami elit a jejich názory na otázku, zda by se při volbách do zastupitelstva kraje měly volit spíše politické strany nebo spíše osobnosti. Zda existuje nějaká závislost mezi těmito proměnnými, nám ukazuje tabulka 2.10.

Statisticky významné jsou odchylky u Obecní dráhy, kde je nápadně více těch, kteří by upřednostňovali volbu osobností, a u dráhy Obec → Kraj, jejíž absolventi jsou spíše pro volbu politických stran. Podíváme-li se navíc na dráhy Okresní a ČR → Kraj, které se svojí odchylkou velmi blíží hranici statistické významnosti, můžeme provést následující zobecnění: ti, kteří již byli zvoleni na úrovni kraje, jsou pro volby politických stran, naopak ti, již zvoleni nebyli a působí či působili

Tabulka 2.12. Rozložení odpovědí na otázku: „Nové krajské zřízení, tj. samosprávné kraje, existuje letos už čtvrtým rokem. Jak se za tu dobu podle Vašeho názoru osvědčilo?“ v závislosti na typu politické dráhy respondentů, podíly v %

Typ dráhy	Naprosto se neosvědčilo	Spíše se neosvědčilo	Spíše se osvědčilo	Výrazně se osvědčilo	Těžko rozhodnout, je to příliš krátká doba	Odmítl, neodpověděl	Celkem
Obecní	6,4	26,4	48,2	10,9	7,3	0,9	100,0
Obec → Kraj	0,0	6,0	49,3	31,3	13,4	0,0	100,0
Krajská	0,0	6,0	48,0	38,0	8,0	0,0	100,0
Okres → Kraj	0,0	15,4	30,8	50,0	3,8	0,0	100,0
Okresní	3,7	18,5	59,3	3,7	14,8	0,0	100,0
ČR → Kraj	0,0	9,1	36,4	36,4	18,2	0,0	100,0
Ostatní	0,0	17,6	47,1	17,6	17,6	0,0	100,0
Celkem	2,1	14,1	47,7	25,1	10,7	0,3	100,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

pouze na úrovni obce nebo okresu, jsou pro volbu osobností. Můžeme spekulovat o tom, zda jejich názor není ovlivněn faktem, že by se v tom případě zvýšila jejich šance na zvolení do krajských zastupitelstev, neboť se za takové osobnosti pokládají.

Následující testovanou závislostí je vztah mezi absolvovanou politickou dráhou elit a jejich názory na to, jaký mají oni sami vliv na rozhodování o důležitých otázkách v kraji. Odpověď na otázku, zda nějaký vztah existuje, nalezneme v tabulce 2.11.

Podle očekávání je statisticky významný vyšší podíl těch, kteří se domnívají, že mají střední nebo vyšší vliv na rozhodování v kraji u elit, jež působí na úrovni kraje. Na úrovni obce a okresu pokládají elity svůj vliv za nulový či malý. Rozhodující je tedy vliv aktuálně zastávané funkce.

Avšak u elit působících na úrovni kraje najdeme určité rozdíly, které mohou být způsobené vlivem absolvované dráhy, tedy nejen vlivem aktuálně zastávané funkce. Ty elity, jež se dostaly na krajskou úroveň po předchozím působení na úrovni obce nebo okresu, se nápadně častěji domnívají, že mají značný vliv na dění v kraji oproti elitám, které se dostaly rovnou na krajskou úroveň. Nabízí se otázka, zda příslušníci krajských elit, působící nejprve na nižších úrovních než krajské, neměli více času a příležitosti se zapojit do sociálních sítí lidí, již mají vliv na rozhodování v kraji (působící v komunální politice), a vybudovat si určitou vstupní pozici. Oproti tomu elity, jež vstoupily přímo na krajskou úroveň, by mohly být bez předchozích kontaktů z komunální politiky, nebyly by potom součástí tak rozsáhlých sociálních sítí a neměly by takovou moc prosazovat své názory. Je možné, že se jedná o lidi aktivní převážně v rámci svojí strany, spíše než v komunální politice. Nebo jim prostě chybí možnost srovnání s výkonem funkce na nižší úrovni, a tudíž nemohou zodpovědně posoudit míru svého vlivu na rozdíl od absolventů drah Obec → Kraj a Okres → Kraj.

Tabulka 2.13. Odpověď krajských elit na otázku, zda budou kandidovat v krajských volbách 2004, v závislosti na typu absolvované politické dráhy

Typ dráhy	Ano	Ne	Neví	Odmítl, neodpověděl(a)	Celkem
Obecní	33,6	61,8	3,6	0,9	100,0
Obec → Kraj	84,3	12,7	1,5	1,5	100,0
Krajská	74,0	14,0	4,0	8,0	100,0
Okres → Kraj	61,5	23,1	7,7	7,7	100,0
Okresní	29,6	55,6	3,7	11,1	100,0
ČR → Kraj	45,5	27,3	18,2	9,1	100,0
Ostatní	29,4	70,6	0,0	0,0	100,0
Celkem	58,9	34,1	3,5	3,5	100,0

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 375.

Existuje závislost mezi absolvovanou politickou drahou a spokojeností s existencí krajských samospráv? Představu si můžeme udělat na základě tabulky 2.12.⁸

Celkově můžeme říci, že absolventi všech drah jsou z 59 % až 86 % přesvědčeni, že se krajské zřízení spíše či výrazně osvědčilo. Je zřejmé, že nejvíce spokojení s existencí krajských zastupitelstev jsou lidé, kteří do nich byli zvoleni. Tedy absolventi drah, již končí na krajské úrovni. Nápadně více je zejména absolventů dráhy Obecní, kteří se domnívají, že se krajské zřízení spíše či naprosto neosvědčilo, jedná se o 33 % z nich. Proč tomu tak je? Můžeme se jen dohadovat, že důvodem mohou být nepřiliš dobré zkušenosti lidí v obecních zastupitelstvech při jednání se zastupitelstvy krajskými...

A na závěr nám tabulka 2.13 ukazuje, zda absolventi jednotlivých typů drah hodlali kandidovat v krajských volbách 2004.

Je zřejmé, že nejčastěji se pro opětovnou kandidaturu rozhodli především lidé, kteří již v krajském zastupitelstvu byli.

Můžeme říci, že existují významné rozdíly mezi regionálními elitami na základě typu absolvované dráhy. Jak jsme zjistili, krajské elity se rekrutují zejména z řad těch, kteří někdy působili alespoň na obecní úrovni, případně poté působili také na krajské úrovni. Velmi často se jedná o bývalé či stávající starosty a jejich zástupce.

Pro dosažení vysokých funkcí v krajské samosprávě (hejtman, jeho náměstci) je výhodou předchozí politická zkušenost v samosprávě či státní správě, na všech úrovních. Nejlepší výchozí pozicí z tohoto pohledu je zejména předchozí působení ve funkci starosty či působení na okresních úřadech.

⁸ V této i dalších tabulkách jsou tučně vyznačené hodnoty, jež jsou statisticky významně odlišné od hodnot očekávaných v případě nezávislosti dvou jevů v kontingenční tabulce.

3. Hodnotové preference regionálních elit a jejich postoje ke společenským otázkám

Věra Patočková

Vedle jiných témat se výzkum regionálních elit zabýval také problematikou hodnotových preferencí a postojů regionálních elit. Tato problematika byla zkoumána dvěma nástroji. Jednak prostřednictvím čtyřpoložkové baterie, kterou navrhl Inglehart pro měření materialismu a postmaterialismu ve společnosti,⁹ jednak prostřednictvím baterie dvaceti otázek, které zjišťovaly názory respondentů na různá témata veřejné politiky.

V první části kapitoly se zaměříme na obecnější problematiku hodnotových preferencí. Inglehartova čtyřpoložková baterie obsahuje dvě položky indikující materialistickou orientaci a dvě položky indikující postmaterialistickou orientaci. Na základě výběru dvou položek, které považuje respondent za prioritní, a na jejich vzájemné kombinaci stanovuje Inglehart jednotlivé hodnotové typy – materialisté, postmaterialisté a smíšení. Inglehart dále upozorňuje na existenci rozdílů v postojích materialistů a postmaterialistů k celé řadě aspektů života (Inglehart 1990, 1997). Odlišnosti v postojích materialistů a postmaterialistů byly prokázány i v případě české populace. Jak uvádí Řeháková, „čeští postmaterialisté ve srovnání s ostatními, ale zejména materialisty, jsou mladší a vzdělanější, méně xenofobní a etnocentričtí, mají lepší vztah k ochraně životního prostředí, jsou pravicovější a liberálnější, cení si více svobody, jsou méně rovnostářští, méně zdůrazňují paternalistickou roli státu. ...kladou větší důraz na rozvoj jednotlivce.“ (Řeháková 2001) V první části této kapitoly tedy budeme sledovat výběr jednotlivých položek baterie a budeme se věnovat zastoupení jednotlivých hodnotových typů mezi regionálními elitami a jejich základním charakteristikám. Pokusíme se porovnat zastoupení jednotlivých hodnotových typů mezi regionálními elitami se zastoupením těchto typů mezi populací ČR.

Hodnotové typy, které budou vymezeny v první části této kapitoly, budeme sledovat také jako jednu z proměnných ve druhé části kapitoly, ve které se budeme zabývat postoji regionálních elit. Zde se zaměříme nejen na postoje regionálních elit jako celku, ale budeme se také věnovat otázce, které faktory regionální elity názorově diferencují. Budeme sledovat, zda existují názorové rozdíly mezi jednotlivými typy regionálních elit (tj. mezi politickými, administrativními, ekonomickými a kulturními elitami), podíváme se, jak ovlivňují názory příslušníků regionálních elit jejich stranické preference a politická orientace a zda lze najít některé z výše zmíněných odlišností v postojích mezi jednotlivými hodnotovými typy i v případě regionálních elit. Položíme si rovněž otázku, zda se liší názory respondentů s ohledem na kraj, ve kterém mají bydliště.

Věnujme se tedy nyní tomu, jaké hodnoty preferují a co si myslí o vybrané problematice respondenti – příslušníci regionálních elit, vždyť to jsou lidé, kteří do určité míry ovlivňují život a dění v jednotlivých regionech. A přestože zde existuje celá řada podstatných limitujících faktorů, jejich postoje a hodnotové preference se promítají do jejich každodenní činnosti.

⁹ Informace o této baterii např. Inglehart 1997.

3.1 Hodnotové preference regionálních elit

Nejprve byl respondentům předložen následující pokyn:

Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější:

- A. Udržet pořádek ve státě
- B. Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí
- C. Čelit růstu cen
- D. Chránit svobodu slova

Tabulka 3.1. Volba jednotlivých položek baterie mezi regionálními elitami, podíly v %

	I. výběr	II. výběr
Udržet pořádek ve státě	50	22
Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí	23	26
Čelit růstu cen	3	11
Chránit svobodu slova	23	41
Celkem	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 803 pro I. výběr a N = 786 pro II. výběr.

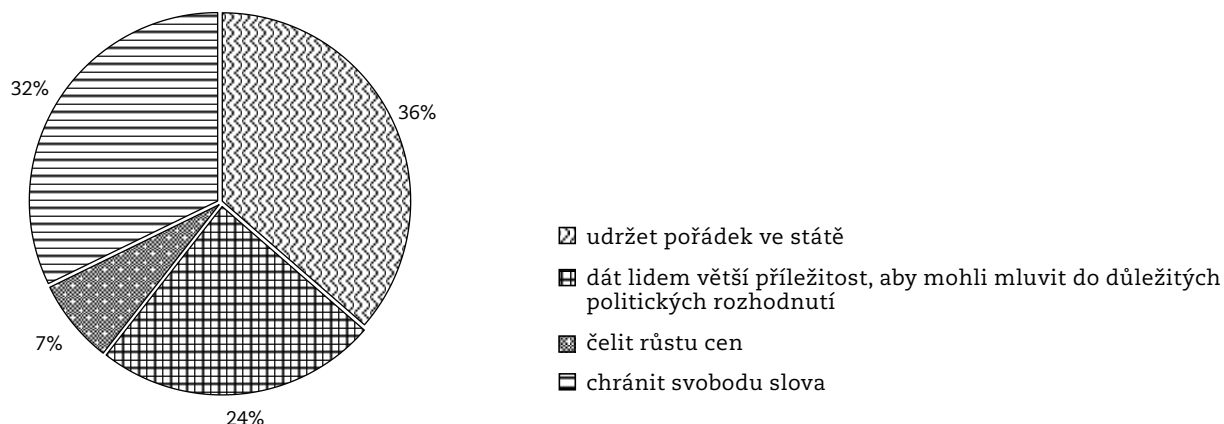
Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Při první volbě považovali příslušníci regionálních elit za nejdůležitější „udržet pořádek ve státě“. Při druhé volbě bylo nejčastěji vybráno „chránit svobodu slova“. Vzhledem k tomu, že v zadání otázky byli respondenti požádáni, aby vybrali dvě věci, které považují za nejdůležitější, nelze zcela jednoznačně říci, že položka, která byla zaznamenána jako I. výběr, je respondentem skutečně považována za důležitější, než položka uvedená jako II. výběr. Proto budou výsledky pro I. a II. výběr v další části textu analyzovány dohromady bez ohledu na pořadí výběru. Nejlepší přehled o volbě jednotlivých položek bez ohledu na pořadí výběru nám poskytne obrázek 3.1.

Nejvíce preferovanou položkou mezi elitami je položka, která byla rovněž nejvíce preferována při I. výběru, tedy „udržet pořádek ve státě“. Druhou nejčastěji vybíranou položkou bylo „chránit svobodu slova“. Je to zároveň položka, která byla pomyslným vítězem pro II. výběr. Nejméně často byla respondenty vybírána položka „čelit růstu cen“.

Obrázek 3.1. Co považují příslušníci regionálních elit za nejdůležitější, podíly v %

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Odpovědi pro I. výběr (N = 803) a pro II. výběr (N = 786) zpracovány dohromady.

Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Výzkum rozlišoval 4 typy elit. Mezi jednotlivými typy elit nenalezneme, vzhledem k jejich výběru dvou nejdůležitějších položek, žádné významné rozdíly a pro každý ze čtyř typů regionálních elit získáme stejný žebříček, který odpovídá výsledkům regionálních elit jako celku.

Tabulka 3.2. Volba jednotlivých položek baterie – podle typu regionální elity, podíly v %

	Politické	Administrativní	Ekonomické	Kulturní	Elity celkem
Udržet pořádek ve státě	38	37	35	35	36
Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí	23	22	28	24	24
Čelit růstu cen	6	6	8	9	7
Chránit svobodu slova	32	35	29	33	32
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Odpovědi pro I. výběr (N = 803) a pro II. výběr (N = 786) zpracovány dohromady.

Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Zjistit, zda má na výběr položek nějaký vliv nejvyšší dosažené vzdělání respondenta, je poněkud obtížné, protože 79 % respondentů má vysokoškolské vzdělání a počet respondentů se základním vzděláním je velice nízký. Pokud přesto srovnáme preference příslušníků regionálních elit bez vysokoškolského vzdělání s těmi, kteří vysokoškolské vzdělání mají, nenalezneme žádné statisticky významné rozdíly.

Také pokud jde o věk, je soubor regionálních elit opět poněkud specifický. Respondenti byli nakonec zařazeni do 3 věkových skupin: do 39 let, 40–49 let a 50 let a více. Jakou roli tedy hraje při výběru položek věk respondentů?

Tabulka 3.3. Volba jednotlivých položek baterie – podle věkových skupin, podíly v %

	do 39 let	40–49 let	50 let a více
Udržet pořádek ve státě	33	35	39
Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí	28	24	23
Čelit růstu cen	6	8	7
Chránit svobodu slova	32	33	31
Celkem	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Odpovědi pro I. výběr (N = 770) a pro II. výběr (N = 755) zpracovány dohromady.

Otázky: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“
a „Ve kterém roce jste se narodil(a)?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Nejvíce se příslušníci regionálních elit, kteří patří do různých věkových kategorií, lišili ve volbě položky „udržet pořádek ve státě“, se stoupajícím věkem stoupal rovněž výběr této položky. Naopak položka „dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí“ byla nejmladšími respondenty, tedy těmi do 39 let, vybírána častěji, než staršími respondenty. Položky „čelit růstu cen“ a „chránit svobodu slova“ vybírali respondenti zhruba stejně často, bez ohledu na věk. Je zajímavé, že v nejmladší věkové skupině do 29 let, která byla vzhledem k malému zastoupení nakonec sloučena se skupinou 30–39 let do jedné, nevybral položku čelit růstu cen žádný z respondentů.

Podívejme se nyní, zda existují nějaké rozdíly ve volbě jednotlivých položek mezi muži a ženami. Muži a ženy se od sebe odlišují ve výběru prvních dvou položek, zatímco druhé dvě položky vybralo přibližně stejné množství mužů a žen. 38 % mužů vybralo při první nebo druhé volbě možnost „udržet pořádek ve státě“, zatímco mezi ženami preferuje tuto možnost pouze 29 %. Naopak 30 % žen zvolilo v první nebo druhé volbě možnost dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí, zatímco mezi muži vybralo tuto položku pouze 23 %. Jak již bylo zmíněno výše, neměl na výběr položek „čelit růstu cen“ a „chránit svobodu slova“ vliv věk respondentů. Z tabulky 3.4 je patrné, že na výběr těchto položek nemá vliv ani pohlaví respondentů.

**Tabulka 3.4. Volba jednotlivých položek baterie mezi regionálními elitami
– podle pohlaví, podíly v %**

	Muži	Ženy
Udržet pořádek ve státě	38	29
Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí	23	30
Čelit růstu cen	7	8
Chránit svobodu slova	32	33
Celkem	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Odpovědi pro I. výběr (N = 803) a pro II. výběr (N = 786) zpracovány dohromady.

Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“ a zápis tazatele o pohlaví respondenta.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Pro muže a ženy bychom tedy získali dva odlišné žebříčky pořadí:

**Tabulka 3.5. Pořadí jednotlivých položek baterie mezi regionálními elitami
– podle pohlaví**

Muži	Ženy
1. Udržet pořádek ve státě	1. Chránit svobodu slova
2. Chránit svobodu slova	2. Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí
3. Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí	3. Udržet pořádek ve státě
4. Čelit růstu cen	4. Čelit růstu cen

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Odpovědi pro I. výběr (N = 803) a pro II. výběr (N = 786) zpracovány dohromady.

Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“ a zápis tazatele o pohlaví respondenta.

V našem souboru regionálních elit byly ženy o něco mladší než muži.¹⁰ Abychom vyloučili, že rozdíl mezi muži a ženami je způsoben věkem, sledujme, zda se rozdíly v preferenci položek objeví, pokud budeme sledovat preference mužů a žen zvlášť pro každou věkovou skupinu. Ve všech věkových skupinách muži opět častěji než ženy volí možnost „udržet pořádek ve státě“ a ženy naopak

¹⁰ Rozdíl je významný na hladině $\alpha = 0,10$.

preferují více než muži volbu „dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí“. U položky „udržet pořádek ve státě“ jsou rozdíly signifikantní pro věkové skupiny do 39 let a 40–49 let.¹¹ U položky „dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí“, jsou rozdíly signifikantní pro věkovou skupinu 40–49 let a pro věkovou skupinu 50 let a více.¹²

Jak již bylo zmíněno výše, čtyřpoložkovou baterii, která zde byla použita, navrhl Inglehart jako nástroj pro měření materialismu a postmaterialismu ve společnosti. Inglehart dlouhodobě sleduje mezigenerační změnu hodnot. Vychází z toho, že ekonomický rozvoj a příznivé společenské podmínky vedou v rozvinutých industriálních společnostech k postupné změně hodnot. Zásadní změna hodnot probíhá neustále. Nedochází k ní však ze dne na den, ale objevuje se tehdy, když mladší generace nahrazuje starší v dospělé populaci společnosti. Jak uvádí Inglehart (1990), po období strmě rostoucí ekonomické prosperity a fyzického bezpečí lze očekávat rozdíly mezi hodnotovými prioritami starších a mladších skupin – ve svém dětství a dospívání byli tito lidé formováni jinými zkušenostmi. „Materialistický“ důraz na ekonomické a fyzické bezpečí mizí a lidé kladou stále větší důraz na „postmaterialistické“ cíle jako svobodu, sebevyjádření a kvalitu života (Abramson, Inglehart 1999).¹³

Na datech z různých zemí byly mnohokrát potvrzeny Inglehartovy předpoklady o nárůstu postmateriálních hodnot se snižujícím se věkem a se stoupající úrovní vzdělání. Také autoři, kteří analyzovali data z českých verzí výzkumů European Values Study, docházejí k závěrům, že i v české populaci je postmaterialistická dimenze přítomna, že má tendenci k nárůstu a jejími nositeli jsou především nejmladší (Rabušic 2000, Řeháková 2001) a rovněž nejvzdělanější členové české populace (Řeháková 2001).

Jak čtyřpoložkovou baterii použít? Jak již bylo uvedeno, dvě z položek, které baterie obsahuje, indikují materialistickou orientaci a další dvě položky indikují postmaterialistickou orientaci. Položky baterie byly formulovány tak, aby vyjadřovaly ekonomické a fyzické bezpečí na jedné straně a sebevyjádření a nemateriální kvalitu života na straně druhé. Respondent, který zvolí položky „udržet pořádek ve státě“ a „čelit růstu cen“, je označen za materialistu. Ten, kdo zvolí položky „dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí“ a „chránit svobodu slova“, je označen za postmaterialistu. Respondent, který zvolí jakoukoli ze čtyř zbývajících kombinací položek, je zařazen do kategorie smíšený. Na pořadí výběru přitom nezáleží (Inglehart 1997).¹⁴

Jak jsou tedy jednotlivé hodnotové typy zastoupeny v našem souboru? Mezi regionálními elitami je 10 % materialistů, 23 % postmaterialistů a 68 % smíšených. Jak ukazuje tabulka 3.6, mezi příslušníky jednotlivých typů elit nejsou významné rozdíly.

¹¹ Pro obě věkové skupiny jsou rozdíly signifikantní na hladině $\alpha = 0,05$.

¹² Rozdíly signifikantní na hladině $\alpha = 0,05$ pro věkovou skupinu 50 let a více a na hladině $\alpha = 0,10$ pro věkovou skupinu 40–49 let.

¹³ Stručný přehled o této problematice poskytují články L. Rabušice (1990, 2000).

¹⁴ V pokynu k této baterii Inglehart respondenty žádá, aby vybrali 2 nejdůležitější cíle pro svou zemi.

Tabulka 3.6. Podíly materialistů, postmaterialistů a smíšených mezi regionálními elitami, podíly v %

	Materialisté	Postmaterialisté	Smíšení	Celkem
Politické	9	21	70	100
Administrativní	9	22	70	100
Ekonomické	10	25	66	100
Kulturní	11	24	65	100
Regionální elity celkem	10	23	68	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 777 (kromě respondentů, kteří neodpověděli nebo vybrali možnost neví, nejsou zahrnuti ti respondenti, kteří provedli jenom jeden výběr).

Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Jak již bylo zmíněno výše, je skupina regionálních elit specifická ve svém věkovém složení a ve složení podle stupně nejvyššího dosaženého vzdělání. V některých kategoriích těchto třídění získáme velmi malá absolutní čísla. Podíly materialistů, postmaterialistů a smíšených se mezi respondenty s různým stupněm vzdělání významně neliší.¹⁵ Pokud sledujeme vliv věku, výsledky naznačují, že s rostoucím věkem stoupá počet materialistů a klesá počet postmaterialistů, ale ani zde nelze rozdíly považovat za statisticky významné.¹⁶

Tabulka 3.7. Podíly materialistů, postmaterialistů a smíšených mezi regionálními elitami – podle věkových skupin, podíly v %

	Materialisté	Postmaterialisté	Smíšení	Celkem
Do 39 let	6	28	67	100
40–49 let	10	25	66	100
50 let a více	10	19	71	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 746.

Otázky: „Ve kterém roce jste se narodil(a)?“ a „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

¹⁵ Podíl postmaterialistů mezi středoškoláky je dokonce o něco vyšší než podíl postmaterialistů mezi vysokoškoláky. Je možné, že vliv nejvyššího dosaženého vzdělání může být v tomto případě oslaben skutečností, že všichni respondenti patří k regionálním elitám a z tohoto pohledu mezi nimi tedy není rozdíl.

¹⁶ Pokud bychom soubor rozdělili pouze na dvě věkové skupiny – respondenti do 49 let a 50 let a více – zde lze již rozdíly považovat za signifikantní na hladině významnosti $\alpha = 0,10$.

Sledujeme-li rozdíly mezi muži a ženami, je mezi nimi zhruba stejný podíl materialistů, ženy však více než muži dávají přednost postmaterialistickým hodnotám – mezi ženami je 34 % těch, které vybraly zároveň obě postmaterialistické položky, mezi muži to bylo jen 21 %. 70 % mužů se pak zařadilo do kategorie smíšené, u žen je to 56 %.¹⁷

Tabulka 3.8. Podíly materialistů, postmaterialistů a smíšených mezi regionálními elitami – podle pohlaví, podíly v %

	Materialisté	Postmaterialisté	Smíšené	Celkem
Muži	10	21	70	100
Ženy	10	34	56	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 777.

Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“ a zápis tazatele o pohlaví respondenta.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Jak již bylo uvedeno výše, v našem souboru regionálních elit byly ženy o něco mladší než muži. Podívejme se tedy nyní, jak se bude lišit podíl materialistů, postmaterialistů a smíšených mezi muži a ženami, pokud budeme sledovat jejich příslušnost k jednotlivým hodnotovým typům zvláště pro každou věkovou skupinu.

Tabulka 3.9. Podíly materialistů, postmaterialistů a smíšených mezi regionálními elitami – podle věkových skupin a pohlaví (údaje pro materialisty, postmaterialisty a smíšené a údaj celkem v %)

		Absolutní počet respondentů	Materialisté	Postmaterialisté	Smíšené	Celkem
Do 39 let	muži	92	7	23	71	100
	ženy	28	4	43	54	100
40–49 let	muži	228	10	22	68	100
	ženy	51	10	37	53	100
50 a více	muži	296	10	18	73	100
	ženy	51	12	26	63	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 746.

Otázky: „Ve kterém roce jste se narodil(a)?“, „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“ a zápis tazatele o pohlaví respondenta.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

¹⁷ Rozdíly mezi muži a ženami lze považovat za signifikantní na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

Ve všech věkových skupinách, s výjimkou těch nejmladších, je podíl materialistů zhruba stejný, data naznačují, že u žen je vyšší podíl postmaterialistů a nižší podíl smíšených. Rozdíly jsou však statisticky významné pouze pro věkovou skupinu 40–49 let.¹⁸ Pokud bychom sledovali samostatně věkovou skupinu 30–39 let, ke které byla vzhledem k nízkému počtu respondentů přiřčena i věková skupina nejmladších respondentů do 29 let, i zde by byly rozdíly mezi muži a ženami statisticky významné.¹⁹

Podíly materialistů, ani podíly postmaterialistů nebo smíšených mezi příslušníky regionálních elit, kteří pracují v různých odvětvích, mají různé sociálně-ekonomické postavení nebo vykonávají různou práci, se významně neliší. Statisticky významné rozdíly se rovněž neobjeví, budeme-li podíly jednotlivých hodnotových typů sledovat s přihlédnutím k rodinnému stavu respondentů nebo velikosti domácnosti, ve které respondenti žijí, případně k počtu dětí do 18 let, které žijí v respondentově domácnosti. Také mezi respondenty, kteří bydlí v různých krajích, nelze považovat případné rozdíly v podílech materialistů, postmaterialistů, ani v podílech smíšených za statisticky významné. Statisticky významné rozdíly nejsou ani mezi členy, případně funkcionáři, politických stran či hnutí a mezi těmi, kteří se do politického života aktivně nezapojují, nebo mezi členy zájmových organizací a těmi, kteří v zájmových organizacích nepracují. Pokud jde o vztah mezi vírou a příslušností k hodnotovým typům, největší podíl postmaterialistů nalézáme mezi věřícími, ale ani tyto rozdíly nelze považovat za statisticky významné. Významné rozdíly nelze sledovat, ani pokud jde o vztah hodnotového typu a vlastního sebezaražení respondenta na stupnici levice – pravice politické orientace. Naprosto signifikantní rozdíly se však objeví, pokud sledujeme příslušnost k jednotlivým hodnotovým typům a to, koho respondent volil v posledních volbách do poslanecké sněmovny.

Tabulka 3.10. Podíly materialistů, postmaterialistů a smíšených mezi regionálními elitami – podle volby politické strany ve volbách do poslanecké sněmovny (údaje pro materialisty, postmaterialisty a smíšené a údaj celkem v %)

	Absolutní počet respondentů	Materialisté	Postmaterialisté	Smíšení	Celkem
ČSSD	116	16	14	70	100
ODS	300	9	20	71	100
KSČM	37	14	24	62	100
Koalice, KDU-ČSL, US-DEU	130	4	38	59	100
nevolil	11	0	27	73	100
jiná strana	28	11	29	61	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 622.

Otázky: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“ a „Můžete nám, prosím, říci, koho jste volil v posledních volbách do poslanecké sněmovny?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

¹⁸ Rozdíly jsou statisticky významné na hladině $\alpha = 0,10$.

¹⁹ Rozdíly jsou statisticky významné na hladině $\alpha = 0,10$.

Mezi těmi příslušníky regionálních elit, kteří dali svůj hlas ČSSD, se podíl materialistů a postmaterialistů příliš neliší. Data naznačují, že mezi voliči KSČM podíl postmaterialistů více než 1,5krát převyšuje podíl materialistů, ale je třeba brát v úvahu, že tyto závěry vycházejí z nízkého absolutního počtu respondentů. Pokud jde o ODS, respondenti, kteří jí dali svůj hlas, volili postmaterialistické položky dvakrát častěji než položky materialistické. Mezi voliči Koalice²⁰ je pak téměř desetkrát více postmaterialistů než materialistů a je zde také nejméně smíšených.²¹

Inglehartova čtyřpoložková baterie byla v roce 1991 a 1999 zařazena do výzkumu European Values Study (EVS) a v letech 1993 a 2000 byla zařazena do výzkumu International Social Survey Program (ISSP). Výstupy z těchto výzkumů přináší mimo jiné informace o podílech jednotlivých hodnotových typů v populaci obyvatel ČR. Existuje zde však určité omezení, které musíme vzít v úvahu, pokud bychom chtěli výsledky z těchto výzkumů, platné pro celou populaci ČR, srovnávat s výsledky výzkumu regionálních elit. Je třeba upozornit na to, že ve výzkumu regionálních elit byla otázka formulována jinak než ve výzkumech EVS a ISSP. V rámci mezinárodních výzkumů jsou respondenti žádáni, aby uvažovali v kontextu celé země, ve které žijí. V případě výzkumu regionálních elit žádné takové uvození nebylo.²² Je otázkou, zda a případně jak by výběr jednotlivých položek příslušníky regionálních elit ovlivnilo jiné uvození otázky a zda by mělo vliv na podíly jednotlivých hodnotových typů mezi regionálními elitami.

Počet postmaterialistů rovněž narůstá s časem.²³ Jak uvádějí Rabušic (2000) i Řeháková (2001), také v české společnosti došlo mezi lety 1991 a 1999 k posunu směrem k postmaterialistickým hodnotám. Je tedy možné, že se podíl postmaterialistů mohl v rámci české populace od roku 1999, resp. 2000 ještě o něco zvýšit.

²⁰ Do této skupiny jsou zahrnuti ti respondenti, kteří uvedli, že v posledních volbách volili buď Koalici nebo KDU-ČSL či US-DEU samostatně.

²¹ To, že mezi příslušníky levice, pravice a středu nebyl rozdíl významný, zatímco pokud jsme srovnávali voliče různých politických stran, významné rozdíly se objevily, lze vysvětlit možná tím, že téměř 20 % voličů ČSSD se zařadilo mezi pravici a 8 % dokonce mezi krajní pravici. Podobně mezi voliči KSČM, která je standardně vnímána jako strana levicová, se 11 % respondentů zařadilo do středu a 5 % mezi pravici.

²² Např. v rámci mezinárodního výzkumu EVS 1999 byla otázka uvozena tímto zadáním:

Hodně se dnes hovoří o tom, k jakým cílům by naše země měla směřovat v nejbližších deseti letech. Na tomto lístku jsou uvedeny některé z cílů, jimž by různí lidé dali přednost. Kdybyste musel(a) vybrat, kterou ze snah na tomto lístku byste označil(a) za nejdůležitější? A který z cílů by byl druhý nejdůležitější? (viz Rabušic 2000).

V rámci výzkumu ISSP 2000 byla otázka formulována následovně:

Z následujícího seznamu, prosím, vyberte věc, která je podle vašeho názoru nejvyšší prioritou České republiky – tou nejdůležitější věcí, která by se měla udělat. A co je další nejvyšší prioritou České republiky, druhou nejdůležitější věcí, která by se měla udělat? (viz Soukup 2001b)

Připomeňme si, že ve výzkumu elit byla otázka položena následovně:

Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.

Malé rozdíly lze nalézt i ve formulaci jednotlivých položek.

²³ Jak uvádí Inglehart, v roce 1970 v šesti sledovaných západoevropských zemích počet materialistů výrazně převyšoval počet postmaterialistů, a to v poměru přibližně 4:1. Do roku 1994 se tento poměr velmi výrazně snížil – na méně než 1,5:1 (Inglehart 1997). Inglehart navíc vyslovil předpoklad, že do roku 2000 bude v mnoha západních státech počet materialistů a postmaterialistů přibližně stejný (Inglehart 1997).

Tabulka 3.11. Podíly materialistů, smíšených a postmaterialistů v české populaci a mezi regionálními elitami, podíly v %

	EVS 1991	ISSP 1993 Soukup	ISSP 1993 Rabušic	EVS 1999	ISSP 2000	Regionální elity 2004
Materialisté	31	33	31	24	32	10
Smíšení	64	58	61	67	57	68
Postmaterialisté	6	10	9	9	11	23
Celkem	100	100	100	100	100	100

Zdroj: Údaje pro data EVS 1991 a 1999 a ISSP 1993 převzaty z Rabušic 2000 a pro data ISSP 1993 a 2000 převzaty ze Soukup 2001b, údaje pro regionální elity Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 777.

Otázka: „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Podobně jako ve výzkumech české populace je i mezi regionálními elitami nejvíce lidí, kteří patří do kategorie smíšení. Také jejich procentuální zastoupení je podobné. Co je však zcela odlišné, je podíl postmaterialistů a materialistů. Mezi regionálními elitami je 10 % materialistů, zatímco mezi běžnou populací se v letech 1991–2000 podíl materialistů pohyboval mezi 33–24 % (Rabušic 2000, Soukup 2001b). Naopak mezi regionálními elitami bylo 23 % postmaterialistů, zatímco mezi běžnou populací jich v letech 1991–2000 bylo 6 %–11 % (Rabušic 2000, Soukup 2001b).

Je však třeba si uvědomit, že pokud srovnáváme regionální elity a českou populaci jako celek, jde o dvě naprosto odlišné skupiny. Zásadním rozdílem mezi nimi je vzdělání – 79 % příslušníků regionálních elit má vysokoškolské vzdělání, z toho 10 % má dokonce vědeckou hodnost (např. Ph.D., DrSc. apod.). Přitom je v Inglehartově koncepci kladen vztah mezi vyšší úrovní vzdělání a vyšším podílem postmaterialistických preferencí. Mezi regionálními elitami se sice nepodařilo tento vztah nalézt, ale například Řeháková (2001) tento vztah prokázala na datech z výzkumů EVS platných pro populaci ČR a také Soukup (2001a) dochází na základě dat z výzkumů ISSP ke stejnému závěru. Podle výsledků výzkumu ISSP z roku 2000 bylo mezi osobami se základním vzděláním 43 % materialistů a 9 % postmaterialistů, zatímco mezi vysokoškolsky vzdělanými osobami bylo 20 % materialistů a 18 % postmaterialistů (Soukup 2001a). Porovnáme-li tento podíl postmaterialistů mezi obyvateli ČR s ukončeným vysokoškolským vzděláním, který je tedy 18 %, s podílem postmaterialistů mezi příslušníky regionálních elit s ukončeným vysokoškolským vzděláním, který je 22 %, rozdíl již není příliš velký. Navíc by mohl být zřejmě zčásti vysvětlen i časovým odstupem mezi jednotlivými výzkumy.

Řeháková zmiňuje také Inglehartův předpoklad, že postmaterialistické hodnoty přibývají s lepší sociální pozicí a uvádí, že tento předpoklad byl ověřen na širokém spektru zemí. Řeháková sledovala na datech z EVS 1991 a 1999 zastoupení jednotlivých hodnotových typů v populaci ve vztahu k subjektivnímu sociálnímu zařazení a uvádí, že na těchto datech se nepodařilo prokázat takový vztah, který byl podle teorie očekáván (Řeháková 2001). Je však možné, že pokud bychom příslušníky regionální elity označili jako skupinu s lepší sociální pozicí, mohl by se tento vztah při srovnání s běžnou populací projevit, a to zejména u skupin se základním nebo středoškolským vzděláním.

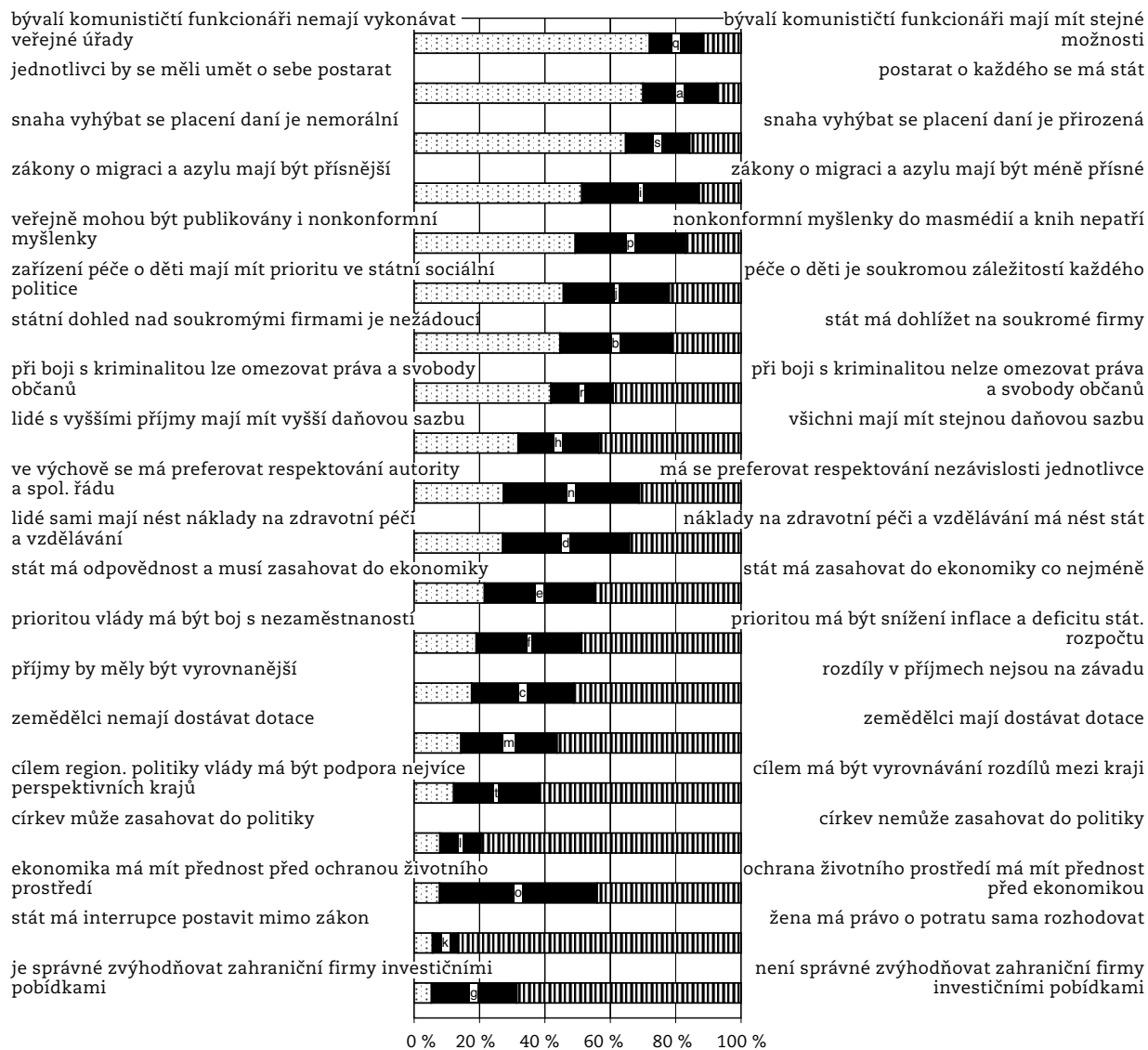
Pokud jde o podíly materialistů, připomeňme si, že, aby byl člověk označen za materialistu, musí vybrat obě materialistické položky, tedy i položku „čelit růstu cen“, kterou vybrala při I. výběru pouze 3 % příslušníků regionálních elit a při II. výběru 12 % respondentů. Je otázkou, zda by výběr této položky a případně podíl materialistů mezi regionálními elitami nějak neovlivnila již dříve zmíněná jiná formulace pokynu pro respondenty.

3.2 Postoje ke společenským otázkám

Jak bylo uvedeno na začátku této kapitoly, vedle čtyřpoložkové baterie, zabývající se hodnotovými preferencemi příslušníků regionálních elit, byla respondentům předložena také baterie dvaceti otázek, které zjišťovaly jejich názory na různá témata veřejné politiky. Této problematice bude věnována následující část kapitoly. Baterie obsahovala 20 dvojic výroků, které reprezentovaly vždy dva krajní názory na určitou problematiku a byly postaveny na opačné konce jedenáctibodové škály. Respondenti byli požádáni, aby uvedli, který z nich je jim bližší, a blízkost svého názoru k uvedeným krajním názorům vyjadřovali označením jeho polohy na zmíněné škále. Dva krajní názory jsou dále označovány jako názory A a B a jejich plné znění je uvedeno v tabulce 3.17.

Nejlepší přehled o odpovědích příslušníků regionálních elit nám poskytne obrázek 3.2. Pro větší přehlednost zde byla původní jedenáctibodová škála zúžena následujícím způsobem: 1–4 přiklání se k názoru A (zjednodušená verze názoru je uvedena v grafu na levé straně), 5–7 střed, tj. nepřiklání se ani k jednomu z uvedených názorů, resp. považuje oba názory za stejně důležité, 8–11 přiklání se k názoru B (zjednodušená verze názoru je uvedena v grafu na pravé straně).

Obrázek 3.2. Názory regionálních elit na vybrané společenské otázky

▤ volba hodnot 1–4 (názor A) ■ volba hodnot 5–7 (střed) ▨ volba hodnot 8–11 (názor B)

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 799 – 812.

Otázka: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Své názory můžete odstupňovat.“

Pozn.: Písmena odkazují na označení dvojice výroků A a B, jejichž plné znění je v tabulce 3.17 pod stejným označením.

Bereme-li regionální elity jako celek a považujeme-li za souhlas s příslušným názorem volbu hodnot 1–4 (preference názoru A) nebo hodnot 8–11 (preference názoru B), pak lze říci, kterým názorům dává většina (tj. přes 50 %) příslušníků regionálních elit přednost. Zároveň je však třeba upozornit, že se nejedná o absolutní ztotožnění s těmito názory, ale o preferenci jednoho názoru před druhým. O tom, jak silné je ztotožnění s vybraným názorem, do určité míry vypovídá průměrná hodnota²⁴ vyjádření na stupnici. Čím více se průměrná hodnota přibližuje ke krajním pólům, tj. k hodnotě 1 (pro názor A) nebo hodnotě 11 (pro názor B), tím více se respondenti jako celek s určitým názorem ztotožňují. Čím blíže je průměrná hodnota ke středu škály (tj. hodnotě 6), tím více intenzita ztotožnění s názorem klesá. Pro větší přehlednost je možno na základě průměrné hodnoty stanovit intenzitu souhlasu, tj. lze sledovat, do jaké míry se respondenti jako celek nebo jako určitá skupina s uvedeným názorem ztotožňují. Intenzita souhlasu je tedy vzdálenost průměrné hodnoty vyjádření dané skupiny respondentů od středové hodnoty 6. Abychom rozlišili, zda má mezi respondenty silnější podporu názor A nebo názor B, je v případě silnější podpory názoru A intenzita souhlasu uváděna jako záporné číslo, v případě, že má silnější podporu názor B, je intenzita souhlasu uváděna jako kladné číslo. Čím vyšší je absolutní hodnota intenzity souhlasu, tím více se respondenti s uvedeným názorem ztotožňují. Ke kterým názorům se tedy příslušníci regionálních elit přiklánějí? (V závorce je uváděna intenzita souhlasu s příslušným názorem.)

Těhotná žena má mít právo sama rozhodovat o potratu (3,6), církve nemá zasahovat do politiky (3,3), lidé, kteří měli vysoké pozice v komunistické nomenklatuře, nemají vykonávat veřejné úřady a státní funkce (–2,6), není správné zvýhodňovat zahraniční podnikatele investičními pobídkami na úkor domácích podnikatelů (2,4), jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat (–2,4), snaha vyhýbat se placení daní je nemorální (–2,2), cílem regionální politiky vlády by mělo být vyrovnávání ekonomických a sociálních rozdílů mezi kraji (1,9), zemědělci mají dostávat dotace (1,6), zákony o migraci a poskytování azylu mají být vůči cizincům přísnější (–1,4), velké rozdíly v příjmech jednotlivců a rodin nejsou na závadu (1,1).

Pokud bychom za souhlas považovali i výběr hodnot 5 a 7 na původní jedenáctibodové škále, které se již velmi blíží středu a souhlas s uvedenými názory je nejméně intenzivní,²⁵ pak lze říci, že se příslušníci elit jako celek přiklánějí ještě k následujícím názorům. (V závorce za příslušným názorem je opět uvedena intenzita souhlasu s uvedeným názorem.)

Ochrana životního prostředí má mít přednost před zvyšováním výkonnosti ekonomiky (1,3),²⁶ v masmédiích nebo knihách mohou být publikovány i myšlenky, které nejsou konformní s převládající morálkou (–1,3), hlavní prioritou hospodářské politiky vlády má být snaha o snížení inflace a deficitu státního rozpočtu (1,1), jakýkoliv státní dohled nad soukromými firmami je nežádoucí (–0,9), státní zásahy do ekonomiky by měly být co nejmenší (0,9), veřejná zařízení péče o děti mají mít větší prioritu ve státní sociální politice (–0,8).

U zbývajících otázek se ani k jednomu z uvedených názorů nepřiklonilo více než 50 % respondentů. Jsou to otázky, u nichž se průměrná hodnota blíží, v jednom případě je dokonce rovna, hodnotě 6. To, že se průměrná hodnota blíží hodnotě 6, může buď znamenat, že oba z názorů A i B měly velmi silnou podporu, nebo že respondenti často volili hodnoty blížící se středu.

²⁴ Průměrná hodnota je vypočítána z jedenáctibodové škály 1–11, odpovědi nevím, odmítl nejsou zahrnuty.

²⁵ Rozložení by tedy vypadalo následovně: 1–5 přiklání se k názoru A, 6 střed, 7–11 přiklání se k názoru B.

²⁶ U této otázky se jednalo spíše o volbu mezi středem a názorem B, než o volbu mezi názory A a B navzájem, přesný střed, tedy hodnotu 6, zvolilo dokonce 30 % respondentů.

3. Hodnotové preference regionálních elit a jejich postoje ke společenským otázkám (Věra Patočková)

V našem šetření nastaly oba uvedené případy. Jak je patrné z obrázku 3.2, otázka omezování práv a svobod občanů při boji s kriminalitou rozděluje respondenty na dva zhruba stejně velké tábory. V každém z nich je zastoupeno okolo 40 % respondentů. Jedni se domnívají, že s kriminalitou je třeba tvrdě bojovat, i když to omezuje práva a svobody ostatních občanů, druzí s takovým omezováním nesouhlasí.

Poměrně silnou podporu mají oba z výroků také v případě názoru na daňovou sazbu. Naopak, jak ukazuje obrázek 3.2, v případě otázky, čemu má být dávana přednost při výchově dětí, více než 40 % respondentů zvolilo jednu z hodnot 5–7.²⁷ Podobně tomu bylo i v případě otázky, kdo má nést podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí. I zde, jak ukazuje obrázek 3.2, byla nejčastější volba hodnot 5–7, které zvolilo více než 38 % respondentů. Odpovědi respondentů tak naznačují, že v tomto případě nezískal většinovou podporu ani jeden z uvedených výroků zřejmě z toho důvodu, že se respondenti domnívají, že ve výchově dětí by mělo být za stejně důležité považováno jak respektování autority a společenského řádu, tak i respektování nezávislosti individua. V případě nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí by se zřejmě měl na úhradě těchto nákladů podílet stát i jednotlivci přibližně stejnou měrou. Detailní přehled o volbě jednotlivých hodnot na jedenáctibodové škále zachycuje tabulka 3.12.

Podívejme se nyní, které faktory názory regionálních elit diferencují. Rozdíly mezi názory jednotlivých skupin respondentů byly zjišťovány na základě srovnání průměrných hodnot jednotlivých vyjádření pro příslušné skupiny.²⁸ Tak byly identifikovány otázky, u kterých jsou mezi odpověďmi jednotlivých skupin statisticky významné rozdíly. U těchto otázek pak bylo dále pomocí odpovídajících testů sledováno, které ze skupin se mezi sebou významně liší. V následujícím textu budou zmíněny ty otázky, u nichž se mezi některými ze sledovaných skupin objevily statisticky významné rozdíly. Zmíněny budou zejména případy, kdy si své zastánce našly oba z uvedených názorů.²⁹

Na základě průměrné hodnoty pro příslušnou skupinu je i zde stanovena intenzita souhlasu s příslušnými názory. To, že má určitý názor v dané skupině silnější podporu, však nemusí vždy znamenat, že tento názor podporuje většina (tj. více než 50 %) respondentů. Proto byla při popisu rozdílů mezi jednotlivými skupinami regionálních elit jako pomocné hledisko ještě sledována podpora jednotlivých názorů v procentech. V tomto případě je zejména sledováno, zda existuje většinový souhlas dané skupiny, tedy zda je některý z dvojice názorů bližší více než 50 % respondentů dané skupiny, bez ohledu na míru ztotožnění s příslušným názorem. V případě, že ani jeden z názorů nemá podporu nadpoloviční většiny respondentů dané skupiny, je sledováno, který z názorů je bližší většímu počtu respondentů. Vzhledem k tomu, že respondenti byli požádáni, aby uvedli, který ze dvou uvedených názorů je jim bližší, zahrnuje tato podpora i ten nejméně intenzivní příklon k příslušným výrokům, platí tedy 1–5 podporuje názor A, 7–11 podporuje názor B, 6 – střed, nedává přednost ani jednomu z uvedených názorů.

²⁷ Hodnotu 6 zvolila téměř čtvrtina respondentů.

²⁸ Průměrné hodnoty jednotlivých skupin byly vypočítány na základě odpovědí respondentů příslušné skupiny zaznamenaných na jedenáctibodové škále. Pro srovnání průměrných hodnot byla použita metoda One Way Anova. Pro srovnání rozptýlů byl použit Test of Homogeneity of Variance – Levene Statistic. V případech, kdy se rozptýly jednotlivých skupin mezi sebou významně lišily, byly pro srovnání použity Welch a Brown-Forsythe testy (Robust Tests of Equality of Means).

²⁹ S ohledem na přehlednost textu však není vždy uváděno, které ze skupin se mezi sebou významně liší.

Tabulka 3.12. Názory představitelů regionálních elit na vybrané společenské otázky vyjádřené na jedenáctibodové škále, podíly v %

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Celkem	Průměrná hodnota**	Intenzita souhlasu
(q) Bývalí komunisté ve veřejných funkcích (*)	38	16	10	7	5	7	4	3	4	2	3	100	3,4	-2,6
(a) Odpovědnost – kdo se má postarat	22	15	20	14	9	8	6	4	2	1	1	100	3,6	-2,4
(s) Neplacení daní	36	11	11	7	5	11	4	4	4	2	5	100	3,8	-2,2
(i) Zákony o migraci	11	10	17	14	11	19	5	5	5	2	2	100	4,6	-1,4
(p) Svoboda tisku	14	9	16	10	11	14	8	7	5	3	2	100	4,7	-1,3
(j) Péče o děti	8	8	16	13	9	16	8	8	7	4	3	100	5,2	-0,8
(b) Dohled nad firmami	7	9	15	13	11	14	9	12	5	3	2	100	5,1	-0,9
(r) Omezování práv při boji s kriminalitou	10	9	12	12	6	8	4	8	11	10	10	100	6,0	0
(h) Daňová sazba	7	4	9	12	9	10	6	7	10	9	17	100	6,6	0,6
(n) Typ výchovy	4	4	9	10	10	24	8	12	9	6	5	100	6,1	0,1
(d) Náklady na zdravotní péči a vzdělávání dětí	4	4	8	12	10	18	10	11	11	7	5	100	6,3	0,3
(e) Zásahy státu do ekonomiky	2	4	7	9	10	13	11	13	13	11	9	100	6,9	0,9
(f) Priorita hospodářské politiky	2	5	5	7	6	18	8	13	15	12	9	100	7,1	1,1
(c) Příjmové rozdíly	3	2	7	6	8	13	11	17	16	9	9	100	7,1	1,1
(m) Dotace pro zemědělce	3	2	5	5	4	16	9	14	17	11	14	100	7,6	1,6
(t) Cíle regionální politiky	4	1	4	4	3	13	9	13	15	16	18	100	7,9	1,3
(l) Zásahy církve do politiky	2	1	3	3	3	7	3	4	10	15	52	100	9,3	3,3
(o) Ekonomika vs. životní prostředí	1	1	2	4	7	30	12	11	14	10	8	100	7,3	1,3
(k) Interrupce	2	1	2	1	1	5	2	6	10	15	55	100	9,6	3,6
(g) Výhody pro zahraniční podnikatele	0	0	2	3	6	13	8	13	17	18	21	100	8,4	2,4

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 799 – 812.

Otázka: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Svě názory můžete odstupňovat.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

(*) Písmeno v závorce odkazuje na označení dvojice výroků A a B, jejichž plné znění je uvedeno v tabulce 3.17 pod stejným označením.

(**) Průměrná hodnota je vypočítána z jedenáctibodové škály 1 – 11, odpovědi nevím, odmítl nejsou zahrnuty.

Podívejme se nejdříve, zda existují názorové rozdíly mezi jednotlivými typy regionálních elit. Srovnáme-li názory příslušníků různých typů elit, významné rozdíly se projeví především v intenzitě souhlasu s jednotlivými výroky. Příslušníci politických elit nejvíce souhlasí s názorem, že jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat (významně se od nich liší příslušníci kulturních elit), nejvíce považují dohled státu nad soukromými firmami za nežádoucí (významně se od nich liší příslušníci administrativních a kulturních elit – podpora tohoto názoru je u obou skupin nepatrně pod 50 %) a nejvíce podporují názor, že není správné zahraniční investory zvýhodňovat pobídkami (významně se od nich odlišují příslušníci administrativních elit). Naopak názor, že veřejná zařízení péče o malé děti mají mít větší prioritu ve státní sociální politice, má mezi politickými elitami nejslabší podporu (významně se liší příslušníci ekonomické a kulturní elity), a nejméně by příslušníci politické elity rovněž upřednostňovali ochranu životního prostředí před ekonomikou (významně se odlišují příslušníci ekonomických a kulturních elit). V obou případech podpora tohoto názoru nedosahuje mezi příslušníky politické elity 50 %. Naopak příslušníci kulturní elity by dali ochraně životního prostředí před ekonomikou největší přednost a intenzitou souhlasu s tímto názorem se signifikantně odlišují od všech ostatních typů elit.

Největší názorové rozdíly se objevily mezi voliči jednotlivých politických stran.³⁰ Statisticky významné rozdíly se projeví buď mezi voliči ODS a Koalice na jedné straně a mezi voliči ČSSD a KSČM na straně druhé, nebo mezi voliči jednotlivých stran navzájem. V některých případech se jednalo pouze o rozdíl v intenzitě podpory určitého názoru, v jiných případech se lišil i podporovaný názor. Jedinou otázkou, kde se názor voličů různých stran významně nelišil, je názor na typ výchovy, kterému se má dát přednost.

Podle očekávání voliči KSČM podporují paternalistickou úlohu státu. Stát má zodpovědnost za ekonomickou situaci země a musí tedy do ekonomiky často zasahovat, má nést podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí. Hlavní prioritou hospodářské politiky pak má být boj s nezaměstnaností. Příjmy jednotlivců a rodin by měly být vyrovnanější a daně by měly být odstupňovány podle výše příjmů. Mezi voliči KSČM získaly větší podporu i názory, že stát má převzít více odpovědnosti, aby bylo o každého postaráno a měl by také účinně dohlížet na soukromé firmy, ale intenzita souhlasu s těmito názory je již velmi nízká.

Voliči ODS a Koalice naopak podporují názor, že jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat, zásahy státu do ekonomiky mají být co nejmenší a státní dohled nad soukromými firmami považují za spíše nežádoucí. Bližší je jim rovněž názor, že hlavní prioritou hospodářské politiky vlády má být snížení inflace a deficitu státního rozpočtu a velké rozdíly v příjmech nejsou podle nich na závadu. Voliči ODS by podpořili stejnou daňovou sazbu pro všechny, voliči Koalice nemají na tuto problematiku vyhraněný názor. Mezi voliči ODS má větší podporu názor, že podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí mají nést spíše sami lidé, tento názor podporuje 49 % těch příslušníků regionálních elit, kteří v posledních volbách volili ODS, intenzita souhlasu s tímto názorem je však již velmi nízká. Voliči Koalice nemají na tuto problematiku vyhraněný názor. Podrobnější přehled přináší tabulka 3.13.

³⁰ Respondenti odpovídali na otázku, koho volili v posledních volbách do poslanecké sněmovny.

Voliči ČSSD se sice domnívají, že jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat, zároveň jim je však bližší názor, že podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí má nést stát. Podobně jako voliči KSČM podporují i voliči ČSSD odstupňování daňové sazby podle výše příjmu. Pokud jde o názory na zásahy státu do ekonomiky, na státní dohled nad soukromými firmami, prioritu hospodářské politiky a příjmové rozdíly, nejsou jejich názory příliš vyhraněné.

Tabulka 3.13. Názor voličů různých politických stran na úhradu nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí

	ČSSD	ODS	KSČM	Koalice
Průměrná hodnota vyjádření na stupnici 1–11	7,6	5,7	8,6	6,3
intenzita souhlasu	1,6	-0,3	2,6	0,3
Interval spolehlivosti	7,2–8,0	5,3–5,9	7,8–9,4	5,9–6,7
A – Lidé mají sami nést podstatnou část nákladů na zdravotní péči, vzdělávání dětí, atp. (1–5)	14 %	49 %	11 %	40 %
Střed (6)	16 %	21 %	5 %	17 %
B – Podstatnou část nákladů na zdravotní péči, vzdělávání dětí, atd. má nést stát (7–11)	70 %	31 %	84 %	43 %
Celkem	100 %	100 %	100 %	100 %

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 609.

Otázka: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Své názory můžete odstupňovat.“ a „Můžete nám, prosím, říci, koho jste volil v posledních volbách do poslanecké sněmovny?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Zcela zásadní je rozdíl mezi voliči jednotlivých politických stran v názoru na postavení bývalých komunistických funkcionářů v politice. Voliči KSČM jsou k nim značně tolerantní, voliči jiných stran nikoliv.³¹ Poněkud překvapivě pak voliči KSČM nejsilněji vystoupili proti omezování práva a svobod občanů při boji s kriminalitou. Voliči ČSSD by omezení práv a svobod občanů při boji s kriminalitou připustili, mezi voliči Koalice a ODS nepanuje na tuto problematiku jednoznačný názor. U ostatních otázek voliči různých stran podporují stejné názory a liší se pouze intenzitou jejich podpory, případně se blíží středu.

³¹ Intenzita souhlasu s názorem A (záporná čísla) a B (kladná čísla) pro voliče jednotlivých stran jsou: KSČM 2,2, ČSSD -1,6, ODS -3,1 a Koalice -3,7.

Tabulka 3.14. Názor voličů různých politických stran na omezování práv a svobod občanů při boji s kriminalitou

	ČSSD	ODS	KSČM	Koalice
Průměrná hodnota vyjádření na stupnici 1–11	5,3	6,3	7,5	6,1
intenzita souhlasu	-0,7	0,3	1,5	0,1
Interval spolehlivosti	4,7–5,9	5,9–6,6	6,6–8,4	5,6–6,7
A – Při boji s kriminalitou lze omezovat práva a svobody občanů (1–5)	60 %	45 %	21 %	47 %
Střed (6)	8 %	8 %	16 %	6 %
B – Při boji s kriminalitou nelze omezovat práva a svobody občanů (7–11)	33 %	48 %	63 %	47 %
Celkem	100 %	100 %	100 %	100 %

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 612.

Otázka: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Své názory můžete odstupňovat.“ a „Můžete nám, prosím, říci, koho jste volil v posledních volbách do poslanecké sněmovny?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Mezi lidmi s různou politickou orientací na škále levice – pravice³² se tentokrát také objevily významné rozdíly u naprosté většiny otázek.³³ U otázek, které se týkají ekonomiky, se průměrné hodnoty posouvají přesně podle očekávání od krajní levice přes levici, střed, k pravici a krajní pravici, případně v opačném pořadí. Pokud jde o ekonomickou problematiku, lidé, kteří se hlásili ke krajní levici či levici, podporují jiné názory, než ti, kdo se zařadili k pravici či krajní pravici. Nejzajímavější je v tomto případě sledovat ty, kteří se na škále levice – pravice zařadili do středu. Ti zastávali v ekonomických otázkách nejméně vyhraněné názory. Ve většině případů se přiklánějí spíše k názorům podporovaným pravici a krajní pravici – jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti za svůj život, příjmové rozdíly nejsou na závalu. Bližší jsou jim rovněž názory, že zásahy státu do ekonomiky by měly být co nejmenší a že prioritou hospodářské politiky vlády má být snížení inflace a deficitu státního rozpočtu, tyto názory však podporuje méně než 50 % přívrženců středu. V některých případech jim jsou bližší názory, které jsou podporovány levicí a krajní levicí – podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání má nést stát, a patrně by se také přiklonili k názoru, že lidé s vyššími příjmy mají mít vyšší daňovou sazbu. Zároveň však u některých otázek platí, že i když příslušníci středu zastávají „pravicový“ názor, není rozdíl mezi středem a levicí statisticky významný.

Pokud jde o názor na omezování práv a svobod při boji s kriminalitou, příslušníci regionálních elit patřící do středu by jejich omezení připustili. Ti, kdo se zařadili mezi pravici, a příslušníci levice nemají vyhraněný názor. Přívrženci krajní pravice by proti omezování práv a svobod při boji s kriminalitou spíše vystoupili, ale ani v jejich případě nelze podporu uvedeného názoru považovat za jednoznačnou. Nejrazantněji deklarovali svůj odpor k jejich omezování příslušníci krajní levi-

³² Podle vlastního zařazení na jedenáctibodové škále byli respondenti označeni následovně: 1–2 krajní levice, 3–4 levice, 5–7 střed, 8–9 pravice, 10–11 krajní pravice.

³³ Významné rozdíly se v tomto případě neprojevily pouze u otázek týkajících se zvýhodňování zahraničních podnikatelů, zákonů o migraci a poskytování azylu a neplacení daní.

ce. Bývalé komunistické funkcionáře by ve veřejném životě a vysokých státních funkcích tolerovali pouze příslušníci krajní levice. Pokud jde o typ výchovy, zde se nejvíce lišily názory příslušníků středu na jedné straně a pravice a krajní pravice na straně druhé. Příslušníkům krajní pravice a pravice je o něco bližší respektování nezávislosti individua, u příslušníků středu má větší podporu respektování autority a společenského řádu, ani v jednom z případů však nedosahuje podpora uvedených názorů 50 %.

U ostatních otázek se všichni přiklánějí ke stejnému názoru a liší se jen v jeho podpoře. Ve většině případů intenzita souhlasu postupuje opět od krajní levice po krajní pravici. Pokud jde o právo ženy rozhodovat o potratu a nežádoucí zásahy církve do politiky, podpora těchto názorů stoupá od příslušníků středu k pravici, krajní pravici, levici po krajní levici. V případě přednosti ochrany životního prostředí má tento názor největší podporu mezi přívrženci středu.

Sledujeme-li názory respondentů s přihlédnutím k jejich příslušnosti k jednotlivým hodnotovým typům (tj. materialisté, postmaterialisté, smíšení), pak lze podle očekávání konstatovat, že postmaterialisté vyjadřují nejliberálnější názory, více chrání svobodu jednotlivce a svobodu projevu a nejvíce vystupují proti účasti bývalých komunistických funkcionářů ve veřejných funkcích. Nejméně liberální názory pak vyjadřují materialisté.

Materialisté by se přiklonili k názoru, že podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí má nést stát. Také smíšeným je bližší tento názor, podporuje ho 47 %. Postmaterialistům je bližší opačný názor, i když jeho podpora není zcela jednoznačná. Postmaterialisté a smíšení se domnívají, že prioritou hospodářské politiky vlády má být snaha o snížení inflace a deficitu státního rozpočtu, materialisté nemají na tuto problematiku jednoznačný názor. Pokud jde o výchovu, u materialistů by o něco více převážilo respektování autority a společenského řádu, u postmaterialistů by mělo přednost respektování nezávislosti individua, smíšení nemají jednoznačný názor. Zatímco postmaterialisté jsou proti omezování práv a svobod občanů při boji s kriminalitou, materialisté a smíšení by zřejmě jejich omezování připustili. Další významné rozdíly se projevily pouze v intenzitě souhlasu s jednotlivými výroky. Statisticky významné rozdíly se objevují zejména mezi názory materialistů a postmaterialistů. Smíšení se častěji odlišují od postmaterialistů, než od materialistů, někdy to platí i v případě, že s postmaterialisty podporují stejný názor.

Tabulka 3.15. Názor materialistů, postmaterialistů a smíšených na úhradu nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí

	Materialisté	Postmaterialisté	Smíšení
Průměrná hodnota vyjádření na stupnici 1–11	6,8	5,9	6,4
intenzita souhlasu	0,8	-0,1	0,4
Interval spolehlivosti	6,2–7,4	5,5–6,2	6,2–6,7
A – Lidé mají sami nést podstatnou část nákladů na zdrav. péči, vzdělávání dětí (1–5)	27 %	42 %	36 %
Střed (6)	16 %	25 %	17 %
B – Podstatnou část nákladů na zdravotní péči, vzdělávání dětí, atd. má nést stát (7–11)	58 %	33 %	47 %
Celkem	100 %	100 %	100 %

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 767.

Otázka: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Své názory můžete odstupňovat.“ a „Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Jediným případem, kdy mezi muži a ženami měl větší podporu jiný názor, byla otázka týkající se omezování práv a svobod při boji s kriminalitou. Většina žen je proti jejich omezování, mezi muži získal větší podporu názor, který by omezování práv a svobod při boji s kriminalitou připustil. Protože však i druhý z názorů má v obou případech silnou podporu, není rozdíl mezi názorem mužů a žen v tomto případě statisticky významný. Významné rozdíly mezi muži a ženami se objevily u otázek týkajících se dohledu nad soukromými firmami, příjmových rozdílů, nákladů na zdravotní péči a vzdělávání, zásahů státu do ekonomiky, zvýhodňování zahraničních podnikatelů, interrupce a dotací pro zemědělce, týkají se však pouze intenzity souhlasu s jednotlivými názory.

Názor na omezování práv a svobod při boji s kriminalitou od sebe odlišil i respondenty s různým stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání. Mezi lidmi s vysokoškolským vzděláním měl větší podporu názor, který omezování práv a svobod při boji s kriminalitou připouští, mezi lidmi bez vysokoškolského vzdělání (respondenti se ZŠ a SŠ vzděláním byli vzhledem k malému počtu sloučeni do jedné kategorie) měl větší podporu opačný názor. Přestože měl v obou případech i druhý z názorů poměrně silnou podporu, lze tentokrát uvedený rozdíl považovat za statisticky významný. Ostatní významné rozdíly mezi názory respondentů s různým stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání se objevují u otázek týkajících se příjmových rozdílů, priority hospodářské politiky a svobody tisku, v těchto případech se však týkají pouze intenzity souhlasu s příslušným názorem.

Sledujeme-li rozdíly mezi lidmi s různým socioekonomickým postavením, soukromí podnikatelé a lidé se svobodným povoláním podle předpokladu nejvíce považují státní dohled nad soukromými firmami za nežádoucí, nejvíce podporují názor, že všichni mají mít stejnou daňovou sazbu, nejvíce vystupují proti podpoře zahraničních podnikatelů na úkor domácích a nejméně podporují názor, že cílem regionální politiky vlády by mělo být vyrovnávání ekonomických a sociálních rozdílů mezi kraji. Mezi soukromými podnikateli měl větší podporu názor, že náklady na zdravotní péči a náklady na vzdělání mají nést především lidé sami. Mezi zaměstnanci ve veřejné sféře a těmi, kteří

byli zařazeni do kategorie ostatní, měl větší podporu názor, že podstatnou část těchto nákladů má nést stát. Ani v jednom případě však uvedený názor nezískal podporu nadpoloviční většiny respondentů. Mezi zaměstnanci v soukromé sféře získaly oba názory stejnou podporu. V ostatních názorech nejsou mezi lidmi s různým socioekonomickým postavením významné rozdíly.

Sledujeme-li názory příslušníků regionálních elit podle kritérií, jako je například věk, rodinný stav, oborové zaměření školy, na kterém respondenti dosáhli nejvyššího vzdělání, odvětví, ve kterém pracují, práce, kterou vykonávají, skutečnost, zda jsou věřící, nevěřící či ateisté, aktivita v politickém životě, zapojení do práce v zájmových organizacích či pobyt v zahraničí, i zde se u některých názorů objevují statisticky významné rozdíly, nejsou však příliš velké a týkají se pouze intenzity souhlasu.

Pokud sledujeme odpovědi respondentů s ohledem na kraj, ve kterém mají bydliště, i v tomto případě najdeme řadu otázek, u nichž jsou mezi odpověďmi respondentů statisticky významné rozdíly. Jak vyplývá z předchozích srovnání, má na výběr bližšího názoru značný vliv vlastní sebezaražení respondenta na škále levice – pravice a zejména to, kterou stranu respondent volil v posledních volbách do poslanecké sněmovny. Existuje rovněž vztah mezi výběrem bližšího názoru a hodnotovým typem respondenta a některými dalšími charakteristikami. Proto se nejprve podívejme, zda se respondenti z různých krajů v těchto základních charakteristikách významně neliší.

Za statisticky významné lze mezi respondenty z různých krajů považovat pouze rozdíly mezi podílem respondentů bez vysokoškolského vzdělání a s vysokoškolským vzděláním. Pokud však jde o skutečnost, jakou politickou stranu respondenti volili v posledních volbách do poslanecké sněmovny nebo vlastní sebezaražení respondentů na škále levice-pravice,³⁴ rozdíly, které se mezi respondenty s bydlištěm v různých krajích objevují, nelze označit za statisticky významné. Respondenti z různých krajů se rovněž významně neliší v zastoupení jednotlivých hodnotových typů (materialisté, postmaterialisté, smíšení) a nejsou mezi nimi významné rozdíly ani v podílu mužů a žen nebo jednotlivých věkových skupin.³⁵

Tabulka 3.16 shrnuje odpovědi respondentů z jednotlivých krajů na všech 20 otázek. V tabulce je uvedena intenzita souhlasu s příslušnými názory. I zde platí, že pokud měl v příslušném kraji silnější podporu názor A, intenzita souhlasu je uváděna jako záporné číslo, pokud měl v kraji silnější podporu názor B, je intenzita souhlasu uváděna jako kladné číslo.

Příslušníci regionálních elit s bydlištěm v Karlovarském, Ústeckém, Středočeském, Jihomoravském, Olomouckém a Zlínském kraji podporují stejnou daňovou sazbu pro všechny. Respondentům z kraje Vysočina nebo z Jihočeského či Plzeňského kraje je zřejmě bližší názor, že lidé s vyššími příjmy mají mít rovněž i vyšší daňovou sazbu, získal si podporu nadpoloviční většiny respondentů tohoto kraje, intenzita souhlasu je však v těchto případech již poměrně nízká a podporu tohoto názoru nelze považovat za zcela jednoznačnou. Mezi respondenty z ostatních krajů nezískal ani jeden z uvedených názorů většinovou podporu.

³⁴ Jedenáctibodová škála byla převedena na stupnici krajní levice, levice, střed, pravice a krajní pravice.

³⁵ Je třeba upozornit na skutečnost, že počty respondentů v jednotlivých krajích jsou již poměrně malé. Vzhledem k tomu, že jsou otázky značně různorodé, se bohužel nepodařilo nalézt žádné hledisko, které by umožnilo sloučit kraje do menšího počtu skupin. Například rozdělení krajů na ekonomicky silné, ekonomicky průměrné a ekonomicky slabé a Prahu není v tomto případě vhodné. Proto bylo porovnáváno všech 14 krajů mezi sebou.

Tabulka 3.16. Názory příslušníků regionálních elit na vybrané společenské otázky – podle bydliště respondentů, intenzita souhlasu s příslušnými názory

	Praha	Karlovarský	Pardubický	Liberecký	Jihomoravský	Ústecký	Vysočina	Olomoucký	Královéhradecký	Středočeský	Jihočeský	Zlínský	Plzeňský	Moravskoslezský
(q) Bývalí komunisté ve veřej. funkcích (*)	-1,8	-3,1	-3,9	-3,5	-2,4	-2,0	-2,4	-3,2	-3,0	-3,0	-2,3	-2,4	-2,2	-1,8
(a) Odpovědnost – kdo se má postarat	-1,6	-2,7	-2,4	-2,7	-2,6	-2,8	-1,3	-3,0	-2,1	-2,8	-1,8	-2,8	-2,0	-1,9
(s) Neplacení daní	-1,3	-1,4	-3,4	-2,6	-2,2	-1,9	-2,7	-2,0	-2,0	-1,7	-3,0	-1,9	-2,5	-2,4
(i) Zákony o migraci	-0,7	-1,4	-0,9	-1,9	-1,2	-1,4	-1,4	-0,4	-1,7	-1,6	-1,9	-1,1	-1,8	-1,5
(p) Svoboda tisku	-1,5	-1,6	-1,8	-1,7	-0,6	-0,9	-1,4	-1,3	-0,7	-1,6	-1,2	-1,3	-1,5	-0,9
(j) Péče o děti	-0,3	-1,1	-0,7	-1,0	-0,5	-0,1	-1,5	0,3	-1,2	-1,3	-1,7	-0,9	-0,5	-0,6
(b) Dohled nad firmami	-0,3	-1,4	-1,3	-1,5	-0,4	-0,8	-0,4	-1,0	-1,1	-0,9	-0,7	-1,1	-1,4	-0,1
(r) Omezování práv při boji s kriminalitou	0,2	0,7	0,7	-0,2	0	0,1	-0,6	0,7	0,6	-0,5	-1,2	-0,2	0,3	-0,9
(h) Daňová sazba	0,6	1,6	0,1	0,3	1,3	1,5	-0,7	1,1	0,6	1,1	-0,6	1,0	-0,1	0,2
(n) Typ výchovy	0,3	0,8	0,4	-0,2	0	0,6	0,2	0,7	0,1	-0,2	-0,3	-0,3	0,1	-0,6
(d) Náklady na zdrav. péči a vzdělávání dětí	0,2	0,6	-0,2	0,3	0,7	0	0	-0,1	0,8	0	1,4	-0,1	0	0,8
(e) Zásahy státu do ekonomiky	0,9	1,4	0,4	0,7	1,2	1,3	1,0	1,6	0,6	1,1	0,2	0,5	0,8	0,4
(f) Priorita hospodářské politiky	1,4	1,5	0	1,4	1,1	1,7	0,4	1,3	0,7	1,8	0,1	1,4	1,1	0,4
(c) Příjmové rozdíly	1,4	2,1	0,6	1,7	1,3	1,6	0,5	1,2	1,2	1,4	0,5	0,6	0,9	0,8
(m) Dotace pro zemědělce	0,8	1,4	1,7	1,5	1,2	1,0	2,3	1,2	1,8	1,6	2,1	2,2	1,8	1,4
(t) Cíle regionální politiky	0,5	1,8	1,7	3,2	1,3	2,6	1,0	3,0	1,9	1,7	2,2	2,1	1,2	2,5
(l) Zásahy církve do politiky	3,4	3,1	2,5	2,9	3,4	3,6	3,0	3,8	3,5	3,1	3,6	3,4	2,9	3,4
(o) Ekonomika vs. životní prostředí	1,2	1,4	0,8	2,1	1,2	1,0	1,4	1,5	1,4	1,6	2,2	0,8	1,2	0,8
(k) Interrupce	2,8	3,9	3,5	4,0	3,3	4,0	4,0	3,7	3,5	3,4	4,0	3,5	3,7	3,4
(g) Výhody pro zahr. podnikatele	2,0	2,4	2,3	2,2	2,5	2,9	2,9	2,2	2,5	2,5	2,2	2,5	2,8	2,6

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 791 – 804.

Otázky: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Svě názory můžete odstupňovat.“ a „Do jakého okresu patří obec, ve které bydlíte?“

(*) Písmeno v závorce odkazuje na označení dvojice výroků A a B, jejichž plné znění je uvedeno v tabulce 3.17 pod stejným označením.

Příznivce obou uvedených názorů si i zde našla otázka omezování práv a svobod při boji s kriminalitou – jejich omezování by připustili respondenti z Jihočeského a Moravskoslezského kraje a k tomuto názoru by se zřejmě přiklonili i ve Středočeském a Zlínském kraji a v kraji Vysočina. Naopak v Karlovarském, Královéhradeckém, Pardubickém a Olomouckém kraji se většina respondentů vyslovila proti jejich omezování. Intenzita souhlasu s příslušnými názory je většinou poměrně nízká a s výjimkou Jihočeského a Moravskoslezského kraje nelze podporu příslušných názorů považovat za zcela jednoznačnou. V ostatních krajích se ani k jednomu z názorů nepřipojila většina respondentů.

V Jihočeském a Královéhradeckém kraji a zřejmě i v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji by se respondenti přiklonili k názoru, že podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání má nést stát. Jediným krajem, ve kterém získal většinovou podporu opačný názor, tedy že podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání mají nést lidé sami, je kraj Pardubický. Intenzita souhlasu je však v tomto případě již velmi nízká. U ostatních krajů nezískal ani jeden z názorů podporu většiny respondentů, navíc v mnoha krajích podporuje názor A i názor B přibližně stejně respondentů.

V Jihočeském, Středočeském, Karlovarském, Libereckém, Královéhradeckém kraji a v kraji Vysočina a zřejmě i v Pardubickém a Zlínském kraji by se respondenti přiklonili k názoru, že veřejná zařízení péče o děti mají mít větší prioritu ve státní sociální politice. U respondentů z Olomouckého kraje měl o něco větší podporu opačný názor,³⁶ tedy že péče o malé děti je soukromou záležitostí každého, ale podpora tohoto názoru nedosáhla 50 %, navíc se podpora opačného názoru pohybovala okolo 40 %. V ostatních krajích se ani k jednomu z názorů nepřipojila většina respondentů.

Ve většině krajů (kromě Jihočeského, Pardubického a Královéhradeckého, kde ani jeden z názorů nemá většinovou podporu) se aspoň 50 % respondentů přiklání k názoru, že hlavní prioritou hospodářské politiky vlády má být snaha o snížení inflace a deficitu státního rozpočtu (největší podporu má tento názor ve Středočeském a Ústeckém kraji, nejslabší podporu má tento názor na Vysočině³⁷ a v Moravskoslezském kraji, kde je intenzita souhlasu s uvedeným názorem nízká a podporu uvedeného názoru nelze považovat za zcela jednoznačnou).

Statisticky významné rozdíly, tentokrát však pouze v intenzitě souhlasu s příslušnými názory, se v případě krajů objevily v následujících případech: jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat (nejvíce je tento názor podporován v Olomouckém kraji, nejslabší podporu má tento názor v kraji Vysočina), velké rozdíly v příjmech jednotlivců a rodin nejsou na závaždu (nejvíce je tento názor podporován v Karlovarském, Libereckém a Ústeckém kraji, nejslabší podporu má tento názor v Jihočeském kraji, v kraji Vysočina a v Pardubickém a Zlínském kraji, kde je intenzita souhlasu s uvedeným názorem nízká), cílem regionální politiky vlády by mělo být vyrovnávání ekonomických a sociálních rozdílů mezi kraji (nejnižší podporu má tento názor v Praze, nejvyšší v Libereckém, Ústeckém a Olomouckém kraji³⁸), lidé, kteří měli vysoké pozice v komunistické nomenklatuře, nemají vykonávat veřejné úřady a zodpovědné funkce (nejméně je tento názor podporován v Praze, Moravskoslezském a Ústeckém kraji, nejvíce v Pardubickém kraji a Libereckém kraji), snaha vyhýbat se placení daní je nemorální (nejméně je tento názor podporován v Praze a Karlovarském kraji, nejvíce v Pardubickém kraji), zemědělci mají dostávat dotace (nejmenší podporu má

³⁶ Rovněž u respondentů z Prahy byla podpora tohoto názoru vyšší, dosáhla 44 %, intenzita souhlasu však naznačuje, že opačný názor, který podporuje 39 %, měl silnější podporu.

³⁷ Na Vysočině podporuje uvedený názor přesně 50 % respondentů.

³⁸ Respondenti z Olomouckého kraje volili u této otázky jako nejnižší hodnotu na jedenáctibodové škále hodnotu 5.

tento názor v Praze, nejvyšší podporu má v kraji Vysočina a krajích Zlínském a Jihočeském), ochrana životního prostředí má mít přednost před zvyšováním výkonnosti ekonomiky (největší podporu má tento názor v Jihočeském a Libereckém kraji, nejmenší podporu má v Pardubickém, Ústeckém, Jihomoravském, Zlínském a Moravskoslezském kraji³⁹). U odpovědí na zbývající otázky se mezi příslušníky regionálních elit s bydlištěm v různých krajích neprojevíly statisticky významné rozdíly.

Pokud bychom chtěli rozdíly mezi názory respondentů z různých krajů shrnout, jako vhodné řešení se, vzhledem k rozsáhlému počtu otázek a různorodosti jejich tematiky, nabízí využít výstupy z následující faktorové analýzy. Faktorová analýza identifikovala 6 faktorů, které společně vysvětlují 52 % variance. Pro rotaci byla použita metoda varimax. Vzhledem k tomu, že v každé otázce byly uvedeny vždy dva krajní názory na určitou problematiku, které byly postaveny na opačné konce jedenáctibodové škály, jsou v následující tabulce uvedeny oba krajní výroky.

První faktor se týká názorů na ekonomiku a státní sociální politiku a objasňuje 11,9 % variance. Jsou zde názory na velikost a frekvenci zásahů státu do ekonomiky, názory na prioritu hospodářské politiky vlády, na rozdíly v příjmech, na daňovou sazbu a také názory na péči o děti.

Druhý faktor, který vysvětluje 11,7 % variance, se týká odpovědnosti za život člověka. Na jedné straně názorového spektra je tato odpovědnost přisuzována zejména jednotlivci, s co nejmenšími zásahy státu, výroky na opačné straně názorového spektra pak vlastní odpovědnost jednotlivce minimalizují a ve většině případů tuto odpovědnost přisuzují státu. Tato odpovědnost za život člověka je široce pojatá, netýká se tedy pouze toho, že by lidé měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat, že by měli nést podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání svých dětí, ale týká se také odpovědnosti lidí za svoji minulost (bývalí komunističtí funkcionáři by neměli zastávat veřejné a státní funkce), týká se odpovědnosti soukromých podnikatelů za jejich firmy (státní dohled nad firmami je nežádoucí) i odpovědnosti za veřejnou prezentaci svých názorů, případně schopnosti vytvořit si na myšlenky veřejně prezentované vlastní názor (i myšlenky, které nejsou konformní, mohou být publikovány).

Otázky, které byly přiřazeny k prvnímu a druhému faktoru, si jsou svou tematikou blízké a vzájemně se doplňují. U obou faktorů lze najít výroky, u kterých jsou na jedné straně názory, které zdůrazňují paternalistickou úlohu státu, a na druhé straně jsou názory liberální. Zajímavé je, že první faktor sdružuje ty otázky, kde byl liberálnější názor uveden vpravo, u druhého faktoru jsou liberálnější výroky umístěné vlevo.

Třetí faktor se týká názorů zdůrazňujících respektování svobody a nezávislosti, ať již při výchově nebo při boji s kriminalitou. Další z názorů přiznává větší svobodu a respekt také cizincům – zákony o migraci a poskytování azylu mají být méně přísné. Názory z druhé strany spektra pak kladou důraz na respektování autority, zpřísnění zákonů pro imigranty a připouštějí možnost omezování práv a svobod občanů při boji s kriminalitou. Tento faktor vysvětluje 8,5 % variance.

Čtvrtý faktor s názvem vliv církve a její role v politice vysvětluje 7,6 % variance a týká se dvou výroků – možnosti církve zasahovat do politiky a názoru na potraty. Právě církev totiž zastává k potratům vyhraněný názor a usiluje o zpřísnění podmínek, za kterých mohou být vykonávány. Na jedné straně názorového spektra tak stojí názory, že žena má mít právo sama rozhodovat o potratu a že církev nemá zasahovat do politiky, na druhé straně to jsou názory o postavení potratů mimo zákon a o možnosti zásahů církve do politiky.

³⁹ Je zajímavé, že u Jihomoravského kraje možnost přesného středu, tedy hodnotu 6 na jedenáctibodové škále, zvolilo přes 45 % respondentů.

Tabulka 3.17. Rotovaná matice faktorových zátěží**Rotovaný faktor 1 – ekonomika a státní sociální politika – objasňuje 11,9 % variance**

Stát má zodpovědnost za ekonomickou situaci země, a tedy musí do ekonomiky často zasahovat.	0,664 (e)(*)	Státní zásahy do ekonomiky by měly být co nejmenší.
Veřejná zařízení péče o děti mají mít větší prioritu ve státní sociální politice.	0,629 (j)	Péče o malé děti je soukromou záležitostí každého.
Hlavní prioritou hospodářské politiky vlády má být boj s nezaměstnaností.	0,595 (f)	Hlavní prioritou hospodářské politiky vlády má být snaha o snížení inflace a deficitu státního rozpočtu.
Příjmy jednotlivců a rodin by měly být vyrovnanější.	0,583 (c)	Velké rozdíly v příjmech jednotlivců a rodin nejsou na závadu.
Lidé s vyššími příjmy mají mít vyšší daňovou sazbu.	0,530 (h)	Všichni mají mít stejnou daňovou sazbu nezávisle na výši svého příjmu.

Rotovaný faktor 2 – odpovědnost jednotlivce za svůj život – objasňuje 11,7 % variance

Jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat.	0,708 (a)	Stát by měl převzít více odpovědnosti a zajistit, aby bylo o každého postaráno.
Lidé, kteří měli vysoké pozice v komunistické nomenklatuře, nemají vykonávat veřejné úřady a zodpovědné státní funkce.	0,626 (q)	I lidé, kteří měli vysoké pozice v komunistické nomenklatuře, mají mít stejné možnosti vykonávat veřejné úřady a zodpovědné státní funkce jako ostatní.
Jakýkoliv státní dohled nad soukromými firmami je nežádoucí.	0,625 (b)	Stát by měl na soukromé firmy účinně dohlížet.
Lidé mají sami nést podstatnou část nákladů na zdravotní péči, vzdělávání dětí, atd.	0,538 (d)	Podstatnou část nákladů na zdravotní péči, vzdělávání dětí, atd. má nést stát.
V masmédiích nebo knihách mohou být publikovány i myšlenky, které nejsou konformní s převládající morálkou.	0,526 (p)	Myšlenky, které nejsou konformní s převládající morálkou, do masmédií a knih nepatří.

Rotovaný faktor 3 – nezávislost, svoboda, respektování lidských práv – objasňuje 8,5 % variance

Ve výchově má mít přednost respektování autority a společenského řádu.	0,678 (n)	Ve výchově má mít přednost respektování nezávislosti individua.
Zákony o migraci a poskytování azylu mají být vůči cizincům přísnější.	0,669 (i)	Zákony o migraci a poskytování azylu mají být vůči cizincům méně přísné.
S kriminalitou je třeba tvrdě bojovat, i když to omezuje práva a svobody ostatních občanů.	0,639 (r)	S kriminalitou je třeba bojovat, ale nemají se přitom omezovat práva a svobody ostatních občanů.

Rotovaný faktor 4 – vliv církve a její role v politice – objasňuje 7,6 % variance

Stát má umělé přerušování těhotenství postavit mimo zákon.	0,795 (k)	Těhotná žena má mít právo sama rozhodovat o potratu.
Církev může zasahovat do politiky.	0,742 (l)	Církev nemá zasahovat do politiky.

Rotovaný faktor 5 – stejné šance, stejné vstupní podmínky – objasňuje 6,2 % variance

Cílem regionální politiky vlády by měla být podpora nejvíce perspektivních krajů.	0,772 (t)	Cílem regionální politiky vlády by mělo být vyrovnávání ekonomických a sociálních rozdílů mezi kraji.
Je správné zvýhodňovat zahraniční podnikatele oproti domácím investičními pobídkami.	0,441 (g)	Není správné zvýhodňovat zahraniční podnikatele investičními pobídkami na úkor domácích podnikatelů.
Zemědělci nemají dostávat dotace.	0,428 (n)	Zemědělci mají dostávat dotace.

Rotovaný faktor 6 – co největší příjmy x solidarita a ohleduplnost – objasňuje 6,2 % variance

Zvyšování výkonnosti ekonomiky má mít přednost před ochranou životního prostředí.	-0,775 (o)	Ochrana životního prostředí má mít přednost před zvyšováním výkonnosti ekonomiky.
Snaha vyhýbat se placení daní je nemorální.	0,600 (s)	Snaha vyhýbat se placení daní je přirozená.

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 779 – 812.

Otázka: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Své názory můžete odstupňovat.“

(*) Písmeno v závorce odkazuje na označení dvojice výroků A–B, jejichž zkrácené znění je v tabulce 3.12, 3.16 a obrázku 3.2.

Pátý faktor, vysvětlující 6,2 % variance, lze nazvat stejné šance pro všechny. Týká se srovnání podmínek, vytvoření jedné pomyslné startovní čáry pro všechny. Vláda by se měla snažit, aby sociální a ekonomické rozdíly mezi kraji byly vyrovnány. Stejně podmínky by měli mít domácí i zahraniční podnikatelé, kteří by neměli být zvýhodňováni na úkor domácích podnikatelů. Rovněž dotace pro zemědělce by měly přispívat k vyrovnávání různých podmínek, ve kterých zemědělci podnikají. Na druhé straně názorového spektra se pak objevují názory, které podporují nejvíce perspektivní kraje, přiznávají zahraničním investorům pobídky a naopak nepodporují dotace pro zemědělce.

Šestý faktor byl nazván co nejvyšší příjmy především x solidarita a ohleduplnost. Na jedné straně je patrná snaha dosahovat co nejvyšších příjmů i na úkor životního prostředí nebo za cenu obcházení daňových zákonů, na druhé straně je snaha životní prostředí chránit, i za cenu toho, že bude omezen další rozvoj ekonomiky. Solidarita se pak pojí s výrokem, který považuje placení daní za nemorální. Tento faktor vysvětluje 6,2 % variance.

Statisticky významné rozdíly mezi respondenty z různých krajů nalezneme u 1., 2., 3., 5. a 6. faktoru. Pro každý z těchto faktorů byla stanovena jeho stručná charakteristika. Názory respondentů z jednotlivých krajů byly na základě srovnání s názory respondentů z ostatních krajů označeny jako podprůměrný, průměrný nebo nadprůměrný souhlas s obecnou charakteristikou příslušného faktoru.⁴⁰ Výsledky tohoto srovnání jsou shrnuty do tabulky 3.18.

⁴⁰ Protože se jedná o celkový postoj respondentů daného kraje k příslušné problematice, nemusí být toto zařazení platné pro všechny jednotlivé odpovědi respondentů daného kraje na příslušné otázky, které se k dané problematice vztahují.

Tabulka 3.18. Rozdíly v názorech představitelů regionálních elit – podle kraje bydliště respondenta

Faktor č.	Podprůměrný souhlas	Průměrný souhlas	Nadprůměrný souhlas
1 – Podpora liberálních názorů na ekonomiku a státní sociální politiku	Jihočeský, Pardubický, Vysočina	Plzeňský, Moravskoslezský, Praha, Liberecký, Karlovarský, Královéhradecký, Zlínský	Středočeský, Jihomoravský, Olomoucký, Ústecký
2 – Člověk má být odpovědný za svůj život	Praha, Vysočina, Moravskoslezský, Jihomoravský	Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Královéhradecký	Středočeský, Zlínský, Karlovarský, Liberecký, Pardubický, Olomoucký
3 – Důležitá je svoboda, nezávislost, práva lidí se nemají omezovat	Středočeský, Jihočeský, Liberecký, Moravskoslezský	Plzeňský, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Zlínský, Ústecký, Jihomoravský	Olomoucký, Praha, Karlovarský
5 – Všichni by měli mít stejné vstupní podmínky	Praha* Jihomoravský Vysočina Plzeňský Pardubický	Středočeský, Jihočeský, Karlovarský, Královéhradecký, Zlínský, Moravskoslezský	Olomoucký, Ústecký, Liberecký
6 – Životní prostředí má mít přednost před ekonomikou, neplacení daní je nemorální	Ústecký, Zlínský	Středočeský, Karlovarský, Moravskoslezský, Praha, Královéhradecký, Pardubický, Jihomoravský, Plzeňský, Olomoucký	Jihočeský, Liberecký, Vysočina

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 791 – 804.

Otázky: „Rádi bychom se Vás zeptali na Vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Své názory můžete odstupňovat.“ a „ Do jakého okresu patří obec, ve které bydlíte?“

* Praha se v tomto případě významně liší od všech ostatních krajů.

Příslušníky regionálních elit názorově nejvíce diferencují jejich stranické preference (tj. kterou stranu volili v posledních volbách do poslanecké sněmovny). Příznivci různých politických stran se mezi sebou významně liší ve všech šesti okruzích vymezených jednotlivými faktory. Statisticky významné rozdíly se objevují buď mezi voliči ODS a Koalice na jedné straně a mezi voliči ČSSD a KSČM na straně druhé, nebo mezi voliči jednotlivých stran navzájem. Také politická orientace na škále levice–pravice značně diferencuje názory respondentů. Statisticky významné rozdíly se projeví u všech faktorů s výjimkou šestého faktoru. Jak bylo uvedeno výše, statisticky významné rozdíly v názorech respondentů s bydlištěm v různých krajích nalezneme rovněž u pěti ze šesti faktorů, tentokrát s výjimkou čtvrtého faktoru. Rozdíly však nejsou tak výrazné jako u politické orientace. Pokud sledujeme názory materialistů, postmaterialistů a smíšených, statisticky významné rozdíly lze nalézt u 2. a 3. faktoru. Lze tedy říci, že i v případě regionálních elit platí, že postmaterialisté kladou větší důraz na odpovědnost člověka za svůj život, kladou větší důraz na svobodu a nezávislost jednotlivce, jsou více tolerantní. Liší se přitom nejen od materialistů, ale i smíšených, přičemž i zde platí, že smíšení se častěji odlišují od postmaterialistů, než od materialistů. Pokud jde

o názorové rozdíly mezi jednotlivými typy regionálních elit (politické, administrativní, ekonomické a kulturní elity), statisticky významné rozdíly lze nalézt pouze u jediného, a to šestého faktoru. Tento rozdíl je ovlivněn zejména výraznější podporou ochrany životního prostředí ze strany kulturních elit.

Rozsáhlá baterie dvaceti dvojic názorů sledovala, který z dvojice uvedených názorů je respondentům bližší. V případě některých témat, jako jsou například postoje k potratům, postavení církve ve společnosti, dotace pro zemědělce, cíle regionální politiky, neplacení daní, výhody pro zahraniční podnikatele, se všechny ze sledovaných skupin přiklánějí k témuž názoru, byť se mohou statisticky významně lišit jeho intenzitou. V jiných případech hrají významnou roli stranické preference a politická orientace respondentů, případně příslušnost respondentů k hodnotovým typům, či kraj jejich bydliště. Jedná se především o otázky s ekonomickou tematikou, otázky týkající se odpovědnosti jednotlivce za svůj život a otázky týkající se svobody a omezování lidských práv. V těchto případech si získaly své příznivce oba názory.

V některých případech neměly sledované skupiny na danou problematiku vyhraněný názor. Jak již bylo uvedeno dříve, to, že nelze jednoznačně určit, který z názorů by získal podporu dané skupiny respondentů, může být způsobeno buď tím, že oba z názorů A i B měly velmi silnou podporu, nebo že respondenti nejčastěji volili hodnoty blížíící se středu. Jak ukazuje obrázek 3.2, který shrnuje názory regionálních elit jako celku, volili respondenti nejčastěji hodnoty blížíící se středu, tedy hodnoty 5 – 7, u otázek týkajících se názoru na typ výchovy a názoru na to, kdo má hradit podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí. Odpovědi respondentů nám naznačily, že v těchto případech respondenti nevolí ani jeden z názorů A a B zřejmě z toho důvodu, že je jim nejbližší jakýsi třetí alternativní názor, který v sobě zahrnuje oba z uvedených krajních názorů a vzájemně je vyvažuje. Hodnoty blížíící se středu respondenti volili často také v případě otázky týkající se vzájemného vztahu ekonomiky a životního prostředí. Pokud bychom připustili, že volbu hodnot 5–7, kterou budeme dále nazývat volbou rozšířeného středu, budeme považovat za třetí možný názor,⁴¹ získal by tento názor u všech tří výše zmíněných otázek značnou podporu řady sledovaných skupin.

V případě názoru na výchovu by téměř všechny sledované skupiny volily nejčastěji tento rozšířený střed, jeho podpora by sice nebyla jednoznačně nadpoloviční, ale pohybovala by se nad hranicí 40 %, přičemž podpora názorů A a B by byla výrazně nižší. Výjimkou by byli přívrženci krajní pravice a respondenti s bydlištěm v kraji Vysočina a v Olomouckém kraji, kde by měl větší podporu názor preferující nezávislost individua, v Jihočeském a Moravskoslezském kraji by získal větší podporu názor preferující respektování autority a společenského řádu. Také podpora těchto názorů by se pohybovala kolem 40 %.

Pokud jde o životní prostředí, podobně jako v případě regionálních elit jako celku by se i zde rozhodovalo mezi možností rozšířeného středu, který nedává přednost ani ekonomice ani životnímu prostředí, a názorem, který upřednostňuje životní prostředí. Ve většině případů je podpora obou těchto názorů nejméně 40 %.

Pokud jde o názor týkající se úhrady nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí, voličům KSČM, příslušníkům levice a krajní levice, respondentům s bydlištěm v Jihočeském, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji a materialistům by byl stále bližší názor, že podstatnou část těchto nákladů má hradit stát. Příslušníci krajní pravice byli jediní, kdo by i v tomto případě více podporoval názor,

⁴¹ Podobně, jako je tomu u grafu 2, by tedy za volbu názoru A byly považovány pouze hodnoty 1–4 a za volbu názoru B by byly považovány hodnoty 8–11 a volba hodnot 5–7 by představovala rozšířený střed.

že podstatnou část těchto nákladů mají uhradit lidé sami. Ve všech ostatních skupinách respondenti nejčastěji volili možnost rozšířeného středu, i když tato podpora jen ve výjimečných případech překročila hranici 50 %.

V případě voličů ČSSD se objevilo několik otázek s ekonomickou tematikou, u nichž nebylo možné určit, který z názorů je jim bližší. I v těchto případech je to proto, že voliči ČSSD velmi často volili právě hodnoty tohoto rozšířeného středu. K podobné situaci dochází u některých otázek s ekonomickou tematikou i u přívrženců levice a středu. Ve většině případů získává tento rozšířený střed nejvyšší podporu, která však jen výjimečně překračuje 50% hranici podpory. Za zmínku stojí otázka týkající se názoru, kdo má převzít více odpovědnosti za život člověka. Pokud bychom připustili variantu rozšířeného středu jako třetí alternativní názor, získal by tento názor podporu levice, krajní levice a voličů KSČM.⁴² Zajímavé je sledovat vztah této otázky a otázky týkající se nákladů na zdravotní péči a vzdělávání. Těm, kteří dali přednost názoru, že jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat, by zároveň byl většinou nejbližší názor, že na zdravotní péči a vzdělávání mají přispívat stát i lidé sami přibližně stejnou měrou. Těm, kteří dali v případě otázky, kdo má převzít více odpovědnosti za život člověka, přednost variantě rozšířeného středu, byl nejbližší názor, že podstatnou část nákladů na zdravotní péči a vzdělávání dětí má nést stát.

V případě otázky, týkající se možnosti omezování práv při boji s kriminalitou, u které rovněž často nebylo možné určit, který z názorů je příslušné skupině bližší, tentokrát však z toho důvodu, že oba z názorů A i B měly silnou podporu, nedochází k žádným podstatným změnám. Oba z názorů mají nadále silnou podporu, která jen o něco klesla.

U ostatních témat nepřinesl tento třetí alternativní názor žádné nové podstatné informace, v některých případech jen poklesla podpora názoru, který je dané skupině bližší pod 50 %, zároveň však příslušný názor zůstal názorem, který měl největší podporu respondentů dané skupiny.

⁴² V případě volby pouze ze 2 názorů byl přívržencům levice bližší názor, že více se mají starat jednotlivci sami, přívržencům krajní levice a voličům KSČM byl bližší názor, že starat se má především stát. Jak v případě výběru ze 2, tak i v případě výběru ze 3 názorů však u žádného ze skupin podpora nepřekročila 50 %.

4. Důvěra a občanská angažovanost regionálních elit

Jana Stachová

Jedním z důležitých aspektů fungování demokracie, ale i společenského života obecně, je hladina důvěry ve společnosti, a to jak na obecné rovině důvěry mezi lidmi, tzv. důvěry sociální, tak na rovině institucionální, tedy důvěry v nejrůznější instituce. V analýzách demokracie a občanské společnosti se často setkáváme s pojmem důvěry generalizované, tedy důvěry, kterou lidé mají obecně v lidi ve společnosti, aniž by je znali. Budeme proto i my pro pojem důvěry sociální využívat pojmu generalizovaná důvěra. Důvěru v nejrůznější instituce společnosti pak budeme nazývat důvěrou institucionální (srovnej např. Stolle 2001). Předpokládáme, že hladina generalizované důvěry u elit bude vysoká, vyšší než u celkové české populace, a že bude korelovat s důvěrou institucionální. Dalším předpokladem je souvislost generalizované důvěry elit s jejich občanskou a politickou angažovaností, tedy ti, co se angažují členstvím v dobrovolných organizacích a politických stranách, budou vykazovat vyšší důvěru než ti, kteří nejsou členem žádné takové organizace.

4.1 Důvěra generalizovaná

Hladina důvěry ve společnosti obecně, tedy generalizované důvěry, je určena podílem kladných odpovědí na otázku „Celkově vzato, řekl(a) byste, že se lidem dá důvěřovat? Nebo že člověk nemůže být při jednání s lidmi nikdy dost opatrný?“

Pokud spojíme dvě kategorie důvěry a dvě kategorie nedůvěry, můžeme konstatovat, že celkem 85 % respondentů z řad regionálních elit vyjadřuje důvěru, 15 % respondentů naopak nedůvěru v členy naší společnosti.

Tabulka 4.1. Důvěra v lidi, podíly v %

Hladina důvěry	Četnost	podíl v %
Lidem se dá téměř vždy důvěřovat	57	7
Lidem se dá obvykle důvěřovat	614	78
Lidem se obvykle nedá důvěřovat	103	13
Lidem se téměř nikdy nedá důvěřovat	17	2
Celkem	791	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 791.

Pozn.: Hladinu důvěry určuje podíl prvních dvou kategorií.

Ukázalo se, že elity vyjadřují podstatně vyšší hladinu důvěry než celková česká populace, neboť, jak vyplývá z některých jiných výzkumů, důvěru většině lidí v naší společnosti vyjadřuje většinou kolem poloviny respondentů, například v roce 2004 to bylo 57 % lidí (Kunštát 2004).

Obecně platí souvislost vyjadřované důvěry se socioekonomickým statutem, zejména s příjmem, což částečně vysvětluje vysoké procento generalizované důvěry u regionálních elit, neboť obecně platí, že čím vyšší je socioekonomické postavení, tím vyšší je generalizovaná důvěra (Stolle 2001). V našem souboru nemáme k dispozici údaje o příjmu respondentů a závislost na vykonávaném zaměstnání se neprojevila. Důvodem je nejspíš obecně vysoké ekonomické postavení krajských elit a malá diferenciací podle této charakteristiky.

Z předešlých výzkumů rovněž víme o závislosti důvěry na dosaženém vzdělání. Obecně platí, že čím vyšší je vzdělání respondenta, tím vyšší je i důvěra, což se však úplně nepotvrdilo v našem výzkumu. Co se týče závislosti vyjadřované důvěry v lidi ve společnosti na vzdělání respondenta, je třeba zmínit, že převážná většina dotazovaných měla vysokoškolské vzdělání – 79 %, středoškolské pak 19 %.

Výrok „Lidem se dá téměř vždy důvěřovat“ vybralo významně více respondentů se středním vzděláním, méně však respondentů se vzděláním vysokoškolským. Že „Lidem se dá obvykle důvěřovat“, si častěji myslí respondenti vysokoškolsky vzdělaní, méně často naopak středoškoláci. Znamená to tedy, že krajnější variantu vysoké důvěry v lidi vybírali častěji lidé se středoškolským vzděláním, vysokoškoláci jsou v porovnání s nimi poněkud méně důvěřiví.

Vysvětlením vyšší generalizované důvěry elit může být kromě vzdělání a socioekonomického statusu fakt, že elity obecně mají větší podíl na rozhodování, proto mají vyšší důvěru ve společenské instituce, která posléze ovlivňuje důvěru generalizovanou. Vztah mezi vyjadřovanou důvěrou a hodnocením vlastního vlivu na řešení otázek kraje však není jednoznačný. Lidé, kteří vyjádřili nejvyšší možnou důvěru, rovněž častěji uvedli, že mají rozhodující vliv na dění v kraji. Ale rovněž ti, kteří vyjádřili nedůvěru v lidi ve společnosti, charakterizovali svůj vliv jako rozhodující.

Často je rovněž zkoumán vztah mezi důvěrou a tím, jak často lidé diskutují o politice se svými přáteli, přičemž ti, kteří tak činí častěji, vykazují zpravidla vyšší hladinu generalizované důvěry. V našem souboru se ukázalo, že respondenti, kteří uvedli, že o politice hovoří docela často, uvádí, že lidem se dá obvykle důvěřovat. Avšak ti, kteří uvedli, že se o politice baví velmi často, naopak častěji uvádějí, že lidem se téměř nikdy nedá důvěřovat. Může jít v tomto případě o skupinu lidí, kteří velmi často vedou kritické debaty o politice. Výrazně častěji než ostatní typy elit, celkem pochopitelně, o politice diskutují zástupci elity politické.

Žádná závislost se neprokázala ani mezi důvěrou a osobním vztahem ke kraji, ve kterém respondent žije, ani na tom, kde respondent vyrůstal, či do jaké velikostní kategorie patří obec, kde žije. Důvěra vyjádřená zástupci elit nesouvisí s jejich hodnocením nového krajského zřízení, ani s informovaností o tom, co se v kraji děje. Na důvěru v lidi ve společnosti nemá vliv ani politická orientace, tedy to, zda se člověk řadí spíše na pravici nebo na levici na politické škále.

Robert Putnam (Putnam 1994) předpokládá, že generalizovaná důvěra vychází přímo ze společnosti, a to zejména z oblasti dobrovolného sdružování lidí. Testovali jsme platnost Putnamovy hypotézy o souvislosti důvěry a občanské angažovanosti na datech ze šetření. Oproti předpokladu se neprokázala závislost generalizované důvěry na členství v zájmové organizaci, ani na členství v politických stranách či hnutích. To je poněkud překvapivé, protože taková závislost je v západních demo-

Tabulka 4.2. Důvěra v lidi podle typu elity, podíly v %

Hladina důvěry	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní
Lidem se dá téměř vždy důvěřovat	6	5	7	11
Lidem se dá obvykle důvěřovat	84	79	79	64
Lidem se obvykle nedá důvěřovat	9	14	12	21
Lidem se téměř nikdy nedá důvěřovat	1	2	2	4
Celkem	100	100	100	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 791.

Poznámka: V tabulce jsou tučně zvýrazněny signifikantní rozdíly (alfa menší nebo rovna 0,05).

kratických společnostech obecně známým a v literatuře dobře popsaným sociálním jevem. Námi oslovení příslušníci kulturních elit se na občanském životě podílejí více, než elity ekonomické a administrativní, a přesto jsou méně důvěřivé. To by tedy znamenalo, že participace zástupců krajských elit v občanských spolcích a sdruženích nezvyšuje důvěru, jak předpokládá Robert Putnam (1993, 1999).

Hladina důvěry se liší podle typu regionální elity, zjišťujeme, že vyšší důvěru vykazují ty elity, které mají větší podíl na rozhodování. Nejvyšší stupeň důvěry vykazují elity politické (90 % respondentů v této kategorii vyjadřuje důvěru), poté ekonomické (86 %), administrativní (84 %) a celkově nejméně důvěřují elity zařazené do kategorie kulturní (75 %), přestože jich významně více než v ostatních kategoriích vybralo krajní variantu „Lidem se dá téměř vždy důvěřovat“. Nejskeptičtější jsou tedy zástupci elity kulturní, což lze přikládat jejich nižšímu ekonomickému postavení, ale rovněž obecně kritičtějším postojům této skupiny.

4.2 Důvěra institucionální

Druhým aspektem důvěry je již zmíněná důvěra institucionální, která je u elit rovněž vyšší než u běžné populace. Oba typy důvěry spolu úzce souvisí, pokud někdo vyjadřuje vysokou důvěru na obecné společenské úrovni, tzv. generalizovanou důvěru, je vysoce pravděpodobné, že bude mít i vysokou důvěru v instituce.

Tabulka 4.3 dokládá hladinu institucionální důvěry mezi zástupci regionálních elit, tedy důvěru respondentů v nejrůznější politické, veřejné a společenské instituce. Respondenti odpovídali na otázku: „Postupně Vám vyjmenuji různé instituce, řekněte mi, prosím, jak velkou v ně máte důvěru.“

Nejvyšší důvěru vzbuzují u představitelů regionálních elit celkem samozřejmě právě orgány územní samosprávy, a to jak na úrovni měst a obcí (69 %), tak na úrovni krajů (61 %). Vysoké důvěře se těší rovněž české školství (60 %), zdravotnictví (51 %) a velké podniky (48 %). Státní správě důvěřuje 44 % respondentů z řad krajských elit. Soudům, systému sociálního zabezpečení a policii důvěřuje okolo 40 % respondentů. Hůře už je na tom vláda, které důvěřuje jen 30 % respondentů z řad krajských elit, a obě komory parlamentu, kterým důvěřuje pouhá pětina respondentů. Nejmenší důvěru respondenti vyjádřili veřejnoprávním médiím a novinářům (15 %) a odborům (12 %). Evropské unii důvěřuje 51 % zástupců krajských elit.

Tabulka 4.3. Důvěra v instituce, podíly v %

Instituce	Důvěra
Územní samospráva měst a obcí	69
Územní samospráva krajů	61
Školství	60
Evropská unie	51
Zdravotnictví	51
Velké podniky a společnosti	48
Státní správa a úřady	44
Soudy	41
Sociální zabezpečení	40
Policie	39
Vláda	30
Poslanecká sněmovna	23
Senát	22
Veřejnoprávní média a novináři	15
Odbory	12

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = od 757 do 815.

Při porovnání s výzkumy veřejného mínění CVVM, stejně jako u důvěry generalizované, i v hladině důvěry institucionální nalézáme některé rozdíly oproti populaci České republiky. Média již tradičně mají vysokou důvěru veřejnosti, více jak dvě třetiny lidí důvěřuje sdělovacím prostředkům obecně. Ačkoli v našem šetření byla položena otázka pouze na média veřejnoprávní, nikoli na média obecně, určitý rozdíl předpokládat můžeme. Důvěru veřejnoprávním sdělovacím prostředkům deklarovalo pouze 15 % krajských elit. Odborům důvěřuje přibližně třetina populace, ale pouze 12 % sledovaných regionálních elit. Populace také více důvěřuje policii, důvěru v ní vyjádřilo v roce 2004 48 %, ale v našem výzkumu pouze 39 % zástupců krajských elit. Kolem dvou pětin respondentů z celé České republiky deklarovalo v roce 2004 důvěru soudům a soukromým podnikům, což se přibližně shoduje s důvěrou v tyto instituce vyjádřenou zástupci regionálních elit. Podobnou míru důvěry jak u celkové populace, tak u reprezentantů regionálních elit vzbuzuje rovněž parlament a vláda (Kunštát 2004). Obecnímu zastupitelstvu důvěřuje 65 % české populace, což není výrazný rozdíl oproti 69 % vyjadřovaným krajskou elitou. Rozdíl je však patrný v důvěře ke krajské samosprávě, které důvěřuje pouze 41 % české populace a 61 % krajských elit (Horáková 2003).

V našem souboru se prokazuje velmi silná souvislost (alfa menší nebo rovna 0,05) mezi generalizovanou důvěrou a důvěrou v nejrůznější instituce ve společnosti, a to jak instituce politické, tak instituce veřejné. Z výše uvedeného seznamu institucí není vztah závislosti prokázán pouze u odborů a velkých podniků, které však nejsou politickými ani veřejnými institucemi.

Významná je souvislost mezi generalizovanou důvěrou a důvěrou v média, parlament, policii, obecní samosprávu, senát, systém sociálního zabezpečení, státní správu a úřady, vládu či zdravot-

Tabulka 4.4. Důvěra v instituce podle typu elity, podíly v %

	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní
Parlament	31	28	13	17
Senát	31	21	12	20
Vláda	35	34	19	31
Kraje	78	77	32	53
Obce	84	72	51	55
Státní správa	53	63	27	36
Sociální zabezpečení	44	42	36	36
Zdravotnictví	53	44	47	55
Školství	66	51	58	57
Policie	41	39	36	41
Soudy	45	51	34	36
Veřejnoprávní média	11	15	19	19
Podniky	54	50	48	36
Odbory	15	8	7	17
EU	53	50	47	55

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = od 757 do 815.

Pozn.: Kategorie odpovědí: velmi vysokou, značnou, ne moc velkou, vůbec žádnou.

Hladina důvěry je určena podílem odpovědí v prvních dvou kategoriích.

Tučně jsou zvýrazněny signifikantní rozdíly (alfa menší nebo rovna 0,05).

nictví. Poněkud slabší vztah je pak mezi generalizovanou důvěrou a důvěrou v krajskou samosprávu, soudy a školství.

Je zajímavé se podívat na institucionální důvěru v závislosti na typu elity. Tabulka 4.4 nám ukazuje, jakou míru důvěry v různé instituce vyjadřují zástupci jednotlivých typů elit a kde se tato důvěra významně liší.

Jak politické, tak administrativní, ekonomické a kulturní elity mají stejnou důvěru v systém sociálního zabezpečení, zdravotnictví a policii naší země, stejně tak všechny tyto skupiny mají stejnou hladinu důvěry v Evropskou unii.

Velkou diferenciaci naopak nacházíme v hladině důvěry v politické instituce naší společnosti. Politické elity mají oproti ostatním typům elit celkem samozřejmě velmi výrazně vyšší důvěru v politické instituce, v parlament, senát, krajskou a zejména obecní samosprávu. Jak můžeme vidět v tabulce 4.4, důvěra regionálních politických elit v národní politické instituce je i tak dosti nízká, pohybuje se kolem 30 %, zatímco důvěra v regionální politické instituce je značně vysoká, neboť 78 % politických elit důvěřuje krajské samosprávě a dokonce 84 % důvěřuje samosprávě měst a obcí. Politické elity rovněž výrazně více než ostatní důvěřují našemu školskému systému. Také velkým podnikům důvěřují více, než elity administrativní, a dokonce i ekonomické. Politické

elity mají oproti všem ostatním nejnížší hladinu důvěry vůči veřejnoprávním médiím, kterým důvěřuje pouze 11 % respondentů z řad politických elit.

Naopak velmi nízkou hladinou důvěry v politické instituce i státní správu se vykazuje elita ekonomická. Pouze 13 % jejích zástupců důvěřuje parlamentu, 12 % senátu, 19 % vládě a 27 % státní správě. Poněkud vyšší důvěru vyjádřili zástupci ekonomických elit krajské samosprávy, a to 32 %, a nejvyšší pak samosprávy měst a obcí, jíž důvěřuje 51 % zástupců ekonomických regionálních elit. Ekonomické elity rovněž výrazně méně důvěřují soudnictví, což může mít příčinu v jejich větší zkušenosti s touto institucí.

Také kulturní elita se vyznačuje nízkou důvěrou v národní politické instituce a státní správu, zejména v Parlament České republiky, jemuž důvěřuje pouze 17 % jejích příslušníků. Poněkud vyšší je důvěra zástupců kulturní elity v samosprávu na krajské i obecní úrovni, samosprávným institucím důvěřuje více jak polovina respondentů tohoto typu elity. Nízkou důvěru vkládají zástupci kulturní elity do velkých podniků a společností, a naopak poněkud více (17 %) než ostatní důvěřují odborům.

Administrativní elita se oproti ostatním typům elit celkem samozřejmě vyznačuje vyšší důvěrou ve státní správu a rovněž soudy a školství.

Obecně můžeme říci, že institucím nejvíce důvěřují zástupci elity politické, nejméně naopak zástupci elity ekonomické. Pokud bychom se soustředili pouze na instituce politické, tedy volené (vláda, parlament, senát, samosprávy krajů a obcí), těm zdaleka nejméně důvěřují elity ekonomické a poté kulturní. Institucím, které můžeme nazvat implementačními, tedy státní správě, školství, zdravotnictví, soudům a policii, rovněž nejméně důvěřují zástupci ekonomických elit a elity kulturní.

Jak již bylo řečeno, existuje silný vztah mezi důvěrou institucionální, chceme-li vertikální, a důvěrou generalizovanou. Je otázkou diskuse, zda důvěra institucionální ovlivňuje generalizovanou, či je tomu naopak. Dietlind Stolle poukazuje na to, že generalizovaná důvěra vzniká tehdy, uvěří-li lidé politickým a veřejným institucím a jejich představitelům. A to tak, že zkušenost s těmito institucemi, jak pozitivní, tak negativní, je přenášena na lidi ve společnosti obecně. Mají-li kupříkladu lidé špatnou zkušenost s úřady či politiky, nebo jsou svědky toho, jak lidé podvádějí a obcházejí tyto veřejné instituce, přenášejí tuto zkušenost na všechny členy společnosti, nedůvěřují jim, a celková hladina generalizované důvěry se snižuje (Stolle 2001).

Pokud bychom vzali v úvahu předpoklad Dietlind Stolle, že generalizovaná důvěra vychází z důvěry institucionální, zejména pak z důvěry v instituce veřejné politiky, tzv. implementační instituce, očekávali bychom nejnížší důvěru v tyto instituce u elit kulturních, které rovněž vykazují nejnížší hladinu důvěry generalizované. Není tomu tak, neboť nejnížší důvěru jak v instituce politické, tak implementační, vyjadřují elity ekonomické, které mají hladinu generalizované důvěry vysokou.

Výsledky tedy nejsou jednoznačné a je třeba další hlubší analýzy, která by dále podkryla zmiňovaný vztah mezi institucionalizovanou a generalizovanou důvěrou.

4.3 Občanská angažovanost elit

Mnoho sociologických průzkumů ukázalo, že hladina důvěry ve společnosti souvisí se stupněm občanské angažovanosti, který lze indikovat např. členstvím lidí v dobrovolných organizacích. Lidé, kteří se takto občansky angažují, častěji vyjadřují důvěru v lidi obecně i k institucím. V našem souboru, jak bylo zmíněno výše, se však jednoznačná souvislost mezi generalizovanou důvěrou a členstvím neprokázala.

Členství příslušníků elit v těchto organizacích je vyšší než v běžné populaci. Zatímco v našem výzkumu se ke členství v nějaké občanské organizaci přihlásilo 57 % respondentů, v celkové populaci je podíl členů 47 % (podle nedávno zveřejněného výzkumu Nadace rozvoje občanské společnosti, www.nros.cz). 58 % respondentů z řad regionálních elit se přihlásilo k členství v politické straně či hnutí.

Respondenti odpovídali na otázku: „Jste členem nějaké zájmové organizace?“ Kategorie odpovědí jsou uvedeny v tabulce 4.5.

Nejčastěji jsou zástupci regionálních elit členy sportovních či rekreačních sdružení, k členství v nich se přihlásilo 51 % respondentů. Hodně zastoupená jsou rovněž sdružení zájmová (37 %) a sdružení zaměřená na vzdělání a kulturu (23 %). 13 % respondentů z řad regionálních elit je pak členem sdružení se sociálním či zdravotním zaměřením, 11 % respondentů odborů či profesních organizací. Nejméně často jsou zástupci regionálních elit angažováni ve sdruženích zaměřených na životní prostředí (9 %), v náboženských a církevních organizacích (6 %) a v těch orientovaných na rozvoj komunity a bydlení (3 %).

Členství ve spolku nezávisí na vzdělání, což lze vysvětlit obecně vysokým stupněm vzdělanosti elit, který nedovolí diferencovat mezi méně a více vzdělanými vzhledem k členství v občanských sdruženích. Občanská angažovanost naopak závisí na typu elity. Nejvíce se v občanském životě angažují elity politické a kulturní. 64,9 % politických elit a 61,7 % kulturních elit je členem nějaké dobrovolné organizace. Pouze 49,0 % zástupců elity ekonomické se angažuje členstvím v dobrovolné organizaci, a nejméně členů občanských sdružení a spolků je mezi elitou administrativní – 46,7 %.

Tabulka 4.5. Členství v zájmových organizacích podle typu

Typ sdružení	Četnost	%
Rekreační a sportovní	233	51
Zájmová	171	37
Vzdělání, výzkum, kultura	105	23
Zdraví, sociální služby, dobročinnost	60	13
Odbory a profesní organizace	49	11
Životní prostředí	40	9
Náboženské a církevní	27	6
Rozvoj komunity a bydlení	14	3

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 459.

Existuje vztah mezi politickou a občanskou aktivitou, otázkou však zůstává, jakým směrem tento kauzální vztah vede. Sociokulturní přístup zdůrazňující Tocquevillovu tezi tzv. „školy demokracie“, prosazovanou mimo jiné Robertem Putnamem (Putnam 1993), přisuzuje občanským sdružením socializační funkci. Lidé, kteří jsou aktivní ve spolkovém životě, si osvojují znalosti a dovednosti, které pak mohou využít v širším společenském, potažmo politickém kontextu, a spíše budou participovat na politickém dění ve společnosti. Druhý přístup upozorňuje na možnost samovýběru do dobrovolných občanských sdružení (Stolle 2001). Lidé, kteří mají obecně tendenci participovat na veřejných věcech, vstupují jak do občanského, tak do politického života, mají rovněž vyšší hladinu důvěry, a členství v občanských sdruženích samo o sobě nepřispívá ani k vyšší důvěře, ani k vyšší politické aktivitě. Řešení lze hledat někde mezi těmito dvěma póly, lidé sice vstupují do dobrovolných sdružení na základě určitých postojů, hodnot a vyšší důvěry, ale tyto hodnoty a postoje jsou pak v těchto sdruženích rozvíjeny, a rovněž hladina důvěry je dále zvyšována.

Můžeme tedy shrnout, že krajské elity vyjadřují výrazně vyšší generalizovanou i institucionální důvěru než celková česká populace. Důvody této odlišnosti můžeme hledat jak v příjmových nerovnostech, neboť lidé s vyššími příjmy, jimiž zástupci elit jsou, vyjadřují vyšší důvěru, tak ve vyšší míře dosaženého vzdělání, která rovněž indikuje vyšší stupeň důvěry. Krajské elity se vykazují také vyšší mírou občanské a politické angažovanosti než česká populace obecně, jsou více občansky i politicky aktivní. Vyšší občanská angažovanost politických elit potvrzuje existenci souvislosti mezi občanskou a politickou participací. Oproti předpokladu se však nepotvrdila souvislost generalizované důvěry s občanskou či politickou angažovaností elit. Výsledky analýzy nám dále odhalují rozdíly v hladině důvěry mezi jednotlivými typy krajských elit. Politické elity vyjadřují značně vysokou hladinu důvěry generalizované i institucionální. Nejnižší generalizovanou důvěru pozorujeme u elit kulturních a nejnižší důvěru v instituce pak vyjadřují zástupci elity ekonomické.

5. Názory na nové krajské zřízení

Michal Illner

Počínaje rokem 2001 nabylo v České republice účinnosti nové krajské zřízení. Ve 13 krajích začaly fungovat jejich samosprávné orgány – již před tím v r. 2000 zvolená krajská zastupitelstva, rady krajů, hejtmani – a své funkce se ujaly krajské úřady (v hl. městě Praze, která má rovněž postavení kraje, plní tuto úlohu zastupitelstvo, rada a primátor zvolení v r. 2002 a magistrát). Nové krajské zřízení se rodilo poměrně dlouho a obtížně – od r. 1993, kdy byly kraje jako vyšší územní samosprávné celky zakotveny v ústavě ČR, až do r. 2000, kdy Parlament ČR přijal zákon o krajích. Nové kraje vstupovaly do života v r. 2001 zatíženy skeptickými názory veřejnosti, pokud šlo o účelnost krajského zřízení, obavami z jeho údajné nákladnosti, z růstu úřednického aparátu, vzdálení správy občanům apod. Pochybnostmi se netajila ani řada politiků. Dobrým startem nebyla ani nízká, pouze 34 procentní účast občanů v prvních krajských volbách. Také první fáze existence krajských orgánů byla kostrbatá, ať už šlo o doladování jejich působnosti, financování krajů, převod různých institucí na kraje nebo i o takové prozaické záležitosti, jako bylo vybavení krajských orgánů budovami, kancelářským zařízením atd.

V době konání našeho výzkumu krajských elit uplynuly od startu krajského zřízení už více než tři roky. Během nich již byla příležitost řadu počátečních problémů vyřešit či alespoň k jejich řešení přistoupit (některé však zůstávají nedořešeny dodnes), krajské orgány se už mohly projevit jako správci svěřených území a obhájci jejich zájmů, občané si mohli na nové uspořádání postupně zvykat a zasvěceněji hodnotit možnosti i nevýhody, které přináší. Tím spíše si tyto názory už mohli vytvořit příslušníci krajských elit, kteří z titulu svých pozic měli obvykle více příležitostí než řadoví občané získat s novým uspořádáním zkušenost a mají také snazší přístup k informacím. Několik otázek týkajících se názorů na nové krajské zřízení bylo proto zařazeno do výzkumu krajských elit; o poznatcích, které umožnily získat, referujeme v této kapitole. U dvou ze čtyř zde sledovaných témat jsme měli navíc možnost porovnat mínění krajských elit s názory reprezentativního vzorku obyvatel ČR zjištěnými Centrem pro výzkum veřejného mínění (CVVM) v šetření, které se konalo necelý měsíc po výzkumu krajských elit.⁴³ Nejprve se zastavíme u toho, jak příslušníci krajských elit hodnotili úspěšnost krajského zřízení a do jaké míry se jejich pohled shodoval či rozcházel s míněním občanů ČR. Další část této kapitoly bude věnována názoru krajských elit na důvody, které vedly k zavedení krajského zřízení, a také zde porovnáme jejich mínění s míněním občanů. Třetí oddíl pak pojedná o názorech krajských zastupitelů a úředníků krajských úřadů na přiměřenost kompetencí, kterými legislativa krajské orgány vybavila, a konečně čtvrtý oddíl bude věnován názoru těchto dvou skupin na to, jakým překážkám muselo resp. musí nové krajské zřízení čelit.

⁴³ Výzkum Naše společnost 2004 realizovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) v době od 11. do 18. října 2004 formou standardizovaných rozhovorů na souboru 1058 obyvatel ČR ve věku od 15 let včetně, vybraných metodou kvótního výběru.

5.1 Úspěšnost krajského zřízení

V první řadě jsme se tedy zajímali o to, jak krajské elity celkově hodnotí úspěšnost nového krajského zřízení. Výsledek vyzněl pro krajskou reformu příznivě – mínění krajských elit o úspěšnosti reformy bylo převážně kladné. 63 % vyslovilo názor, že nové kraje se osvědčily, z toho 18 % soudilo, že se krajské zřízení osvědčilo výrazně. Skeptiků, kteří zastávali názor opačný, bylo 20 %, tedy třikrát méně než optimistů. A pouze 3 % z nich se klonila k radikálnímu stanovisku, že krajské zřízení se naprosto neosvědčilo. Pro 14 % respondentů bylo zatím obtížné nějaký názor vyjádřit, od zavedení krajů uplynula podle jejich mínění dosud příliš krátká doba. Nepřekvapuje, že spokojenost s krajským zřízením jako takovým významně koreluje se spokojeností respondentů s počínáním krajské vlády v jejich vlastním kraji. Lze se tedy domnívat, že konkrétní zkušenost získaná ve vlastním regionu hraje důležitou roli při formování generalizovaného postoje ke krajskému systému.

Krajské elity jsou ovšem vnitřně různorodé a za souhrnnými údaji se mohou skrývat rozdíly, pokud jde o stanoviska jejich jednotlivých segmentů. Tabulka 5.1 proto poskytuje přehled o tom, jak se na úspěšnost krajského zřízení dívají příslušníci čtyř funkčních typů krajských elit, tj. elity politické, administrativní, ekonomické a kulturní.

Ukazuje se, že rozdíly mezi jednotlivými typy elit existují a jsou dokonce značné. Zřetelně se odlišuje na jedné straně optimistický názor na krajské zřízení sdílený příslušníky elit politických a administrativních, jejichž velká většina – 77 % v prvním případě a celých 83 % v případě druhém – soudí, že se krajské zřízení osvědčilo (z toho čtvrtina resp. třetina dokonce míní, že se osvědčilo výrazně), a na druhé straně podstatně kritičtější pohled elit ekonomických a kulturních. Příznivé stanovisko tam zaujímá necelá polovina dotázaných – v obou případech shodně 46 %, a naopak zhruba třetina soudí, že se kraje neosvědčily. Současně byl mezi dotázanými příslušníky ekonomických a kulturních elit značný počet osob – vždy zhruba čtvrtina, které se z těch či oněch důvodů nevyjádřily.

Tabulka 5.1. Krajské elity členěné podle funkčních typů o úspěšnosti krajského zřízení, podíl v %

Krajské zřízení se	Typ regionální elity				Celkem
	Politická	Administrativní	Ekonomická	Kulturní	
Osvědčilo	77	83	46	46	63
Z toho: „výrazně“	28	32	5	8	18
Neosvědčilo	12	8	30	28	20
Z toho: „naprosto“	1	1	6	4	3
Nevěděli, nerozhodnutí, odmítli odpovědět	10	9	24	26	17
Celkem	100	100	100	100	100
	(N = 316)	(N = 112)	(N = 221)	(N = 171)	(N = 820)

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Otázka: „Nové krajské zřízení, tj. samosprávné kraje, existuje letos už čtvrtým rokem. Jak se za tu dobu podle Vašeho názoru osvědčilo?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Tyto rozdíly lze pravděpodobně vysvětlit odlišným vztahem jednotlivých typů regionálních elit k systému krajské veřejné správy. Příslušníci elity politické (tvořené ze dvou třetin krajskými a z jedné třetiny obecními zastupiteli, včetně starostů a hejtmánů) a elity administrativní (vyšší úředníci krajských úřadů, některých dalších institucí veřejné správy, justice a společenských organizací) jsou součástí širšího systému vládnutí v krajích – většinou přímo jeho aktéry, vidí jej proto zevnitř, mají o něm více informací, někteří na něm i existenčně závisí a jsou na jeho úspěchu do značné míry zainteresováni. Naproti tomu elity ekonomické a kulturní stojí ve své většině mimo soustavu krajské veřejné správy, jsou spíše jejími klienty, vidí a hodnotí ji zvenku a mají o ní většinou méně a jiných informací než předešlá skupina. Kulturní elity se kromě toho obecně zpravidla vyznačují větší kritičností vůči správním a politickým institucím. Relevantní jsou pohledy všech čtyř skupin – každá totiž nahlíží krajské zřízení z jiného, pro úspěšné fungování krajů důležitého úhlu. Neměli bychom ovšem přehlédnout, že i mezi příslušníky elit ekonomických a kulturních převažuje kladné hodnocení krajského zřízení nad záporným.

Rozdíl v hodnocení krajského zřízení bylo možné vystopovat i uvnitř politické elity, kde názor na jeho úspěšnost významně souvisel s tím, zda respondenti zastávají volenou funkci na krajské nebo na obecní úrovni. I když většina těch i oněch soudila, že se krajské zřízení osvědčilo, byli obecní zastupitelé a starostové o poznání kritičtější než zastupitelé a hejtmáni krajští (viz blíže Daniel Čermák v kapitole Politické dráhy krajských elit).

Tabulka 5.2. Krajské elity členěné podle politické orientace o úspěšnosti krajského zřízení, podíly v %

Krajské zřízení se	Politická orientace				
	Krajní levice	Levice	Střed	Pravice	Krajní pravice
Osvědčilo	69	76	60	62	69
Z toho: „výrazně“	7	21	16	18	22
Neosvědčilo	17	16	23	20	20
Z toho: „naprosto“	3	2	4	3	4
Nevěděli, nerozhodnutí, odmítli odpovědět	14	8	18	19	11
Celkem	100 (N = 29)	100 (N = 62)	100 (N = 197)	100 (N = 311)	100 (N = 183)

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 782.

Otázka: „Nové krajské zřízení, tj. samosprávné kraje, existuje letos už čtvrtým rokem. Jak se za tu dobu podle Vašeho názoru osvědčilo?“

Pozn.: politická orientace podle sebezaražení respondentů na stupnici levice-pravice.

Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Tabulka 5.2 ukazuje, jak se na úspěšnost krajů dívají příslušníci regionálních elit rozčlenění podle jejich politické orientace zjišťované tak, že se respondenti sami zařazovali do některé z jedenácti pozic, které jim byly nabídnuty na stupnici levo-pravého politického spektra. V tabulce 5.2 je tato stupnice zjednodušena sloučením původních jedenácti kategorií do pouhých pěti: krajní levi-

ce, levice, střed, pravice, krajní pravice. Tyto širší kategorie politické orientace byly krajskými elitami obsazeny v nestejně míře: největší část se hlásila k pravé části politického spektra (63 %) a k jeho středu (25 %), jen malá část k levici (12 %). Ve všech pěti kategoriích politické orientace – od krajní levice až po krajní pravici – hodnotila většina dotázaných (nejméně 59 % a nejvíce 69 %) krajské zřízení jako úspěšné a jen výrazná menšina (méně než 23 %) jako neúspěšné. Relativně nejkritičtěji se vyjádřili respondenti se středovou politickou orientací, zatímco nejpříznivěji posuzovali úspěšnost krajů respondenti situovaní jednak na levici, jednak na krajní pravici. Nicméně levé křídlo politického spektra, odhlédneme-li od jeho vnitřního rozčlenění, mělo tendenci hodnotit výsledky krajské reformy pozitivněji než křídlo pravé, a to v poměru 74 % ku 64 %. Na tomto rozdílu se může podílet jak kritičtější pohled na krajské zřízení vlastní pravicově orientovaným ekonomickým elitám, tak i tradiční nedůvěra sympatizantů pravicové ODS vůči krajské reformě.

Mínění občanů o úspěšnosti krajského zřízení se od názoru krajských elit lišilo, a to značně, především ve dvou směrech. Za prvé spočíval podstatný rozdíl v podílu respondentů, kteří se z těch či oněch důvodů k této otázce nevyjádřili. Z dotázaných občanů to bylo celých 52 %, z dotázaných elit pouze 17 %. Polovina občanů tedy neuměla posoudit, zda se krajské zřízení osvědčilo či neosvědčilo, ať už proto, že podle jejich mínění uplynula od jeho zavedení dosud příliš krátká doba nedovolující vytvořit si na tuto otázku názor, nebo z jiných důvodů, např. že pro její zodpovězení nemají dostatek informací, či že se prostě o ni nezajímají. Takto vysoký podíl občanů, kteří se ani po téměř již čtyřech letech fungování nových samosprávných krajů neuměli či nechtěli vyslovit, pravděpodobně dokládá, že kraje jsou dosud pro širší veřejnost institucí dosti vzdálenou, s níž tato veřejnost nepřichází často do styku a jejíž význam pro svůj běžný život si neuvědomuje. U krajských elit, kde se k úspěšnosti krajského zřízení nevyjádřila jen zhruba pětina dotázaných, je situace zcela odlišná. Jejich schopnost zaujmout stanovisko přirozeně plyne z větší informovanosti o krajském zřízení a o činnosti krajských orgánů, což souvisí s postavením, vyšším vzděláním a zejména s funkční zainteresovaností elit na těchto informacích.

Za druhé byli občané vůči novým krajům mnohem kritičtější než krajské elity – z občanů, kteří k úspěšnosti krajského zřízení své stanovisko vyjádřili, mínila polovina (rovných 50 %), že se osvědčilo, a polovina, že nikoliv. Naproti tomu z krajských elit hodnotily krajské zřízení kladně tři čtvrtiny (76 %), záporně čtvrtina (24 %). Pro vysvětlení skeptičtějšího názoru občanů neposkytuje výzkum, z něhož zde vycházíme, potřebnou oporu. Pokud však je správný výše uvedený předpoklad, že občané zatím většinou nemají s krajskými orgány mnoho kontaktů a zkušeností – a tedy jim pro kladné či záporné hodnocení krajského zřízení schází empirická opora, je na místě domněnka, že jejich názor mohl být do značné míry ovlivněn apriorními, na faktických zkušenostech nezávislými postoji. Negativní postoje veřejnosti ke zřízení krajského článku veřejné správy bylo totiž možné identifikovat ve výzkumech veřejného mínění už v 90. letech minulého století, v době diskusí o reformě územní veřejné správy – zřízení krajů jako vyšších územních samosprávných celků. Značná část občanů se tehdy domnívala, že nové krajské orgány budou zbytečnou, byrokratickou, příliš nákladnou a občanům vzdálenou zátěží, bez níž by bylo možné se obejít.⁴⁴ Je možné, že u části naší veřej-

⁴⁴ Ve výzkumu veřejného mínění z r. 1997 souhlasilo 68 % občanů s názorem, že vytvoření nových krajských orgánů bude příliš nákladnou záležitostí (nesouhlasilo 13 %, ostatní se nevyjádřili), a 45 % dokonce soudilo, že ustavení krajského stupně veřejné správy není zapotřebí (nesouhlasilo 33 %, ostatní se nevyjádřili). Výzkum veřejného mínění obyvatel ČR, červen 1997, Institut pro výzkum veřejného mínění (IVVM).

nosti tento postoj, ve své době do značné míry také zastávaný vedoucími představiteli vlivné Občanské demokratické strany (ODS),⁴⁵ přežívá dodnes a ovlivňuje hodnocení krajů. Nicméně zjištění loňského výzkumu CVVM, že polovina občanů, kteří se vyjádřili, hodnotila krajské zřízení pozitivně, je možné ve světle dříve převládající skepse považovat za povzbudivé. Podobně optimistické je i zjištění, které přinesly výzkumy důvěry občanů k ústavním institucím včetně krajských zastupitelstev prováděné Centrem pro výzkum veřejného mínění (CVVM) v rámci periodických šetření Naše společnost. Zatímco v r. 2001, kdy byla krajská zastupitelstva poprvé do tohoto výzkumu zahrnuta, převažoval počet respondentů, kteří jim nedůvěřovali, nad počtem důvěřujících, začal se během poloviny r. 2002 poměr obracet a od r. 2003 již podíl důvěřujících (s jedinou výjimkou) převažuje. Ve výzkumu z února 2005 (posledním, jehož výsledky máme k dispozici) vyslovilo krajským zastupitelstvům důvěru 47 % dotázaných, nedůvěřovalo jim 32 %.⁴⁶

Tabulka 5.3. Krajské elity a občané o úspěšnosti krajského zřízení – srovnání, podíly v %

Krajské zřízení se	Občané	Krajské elity
Osvědčilo	24	63
Z toho „výrazně“	3	18
Neosvědčilo	24	20
Z toho: „naprosto“	5	3
Nevěděli, nerozhodnutí, odmítli odpovědět	52	17
Celkem	100 (N = 1058)	100 (N = 820)

Zdroje: Krajské elity: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Občané: Šetření Naše společnost, říjen 2004, CVVM.

Otázka: „Nové krajské zřízení, tj. samosprávné kraje, existuje letos už čtvrtým rokem. Jak se za tu dobu podle Vašeho názoru osvědčilo?“. Znění otázky bylo v obou šetřeních shodné.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

⁴⁵ Názory regionálních představitelů politických stran na tehdy diskutovaný záměr vytvořit vyšší územní samosprávné celky (kraje) byly zjišťovány v r. 1994 v rámci výzkumu Utváření systému politických stran a konsolidace demokracie ve střední a východní Evropě. ODS se ve světle tohoto výzkumu jevila ze sledovaných devíti největších politických stran jako nejskeptičtější, pokud šlo o vytvoření samosprávných krajů. Na jejich místě navrhovala ODS vytvořit územně správní jednotky na základě tehdejších okresů. Viz Króupa, A., 1994.

⁴⁶ Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM), periodická omnibusová šetření Naše společnost.

5.2 Důvody, které vedly ke zřízení nových krajů

V době přípravy krajského zřízení i po jeho uvedení do života kolovaly ve veřejnosti a v politických diskusích byly zmiňovány různé názory na to, jaké byly „skutečné“ důvody resp. motivy tohoto reformního kroku. Jak tyto důvody vidí příslušníci krajských elit, jsme se zeptali v našem výzkumu. Respondentům bylo předloženo devět možných důvodů, které měli seřadit podle jejich důležitosti při rozhodování o podobě krajského zřízení. Nabídka důvodů reprezentuje čtyři možné typy zdůvodnění reformy:

1. demokratizace veřejné správy

- prosadit právo obyvatel regionů na samosprávu;
- zaručit obyvatelům regionů možnost demokratické účasti na rozhodování;
- učinit veřejnou správu službou veřejnosti;

2. rozvoj regionů a posílení účinnosti veřejné správy v regionech

- podpořit sociální a ekonomický rozvoj území;
- zlepšit výkon veřejné správy v regionech;
- posílit kontrolu vývoje ve velkých městech;

3. latentní účely

- zabránit větší samostatnosti Moravy a Slezska;
- vytvořit další výnosná místa;

4. vyhovět vnějšímu tlaku

- vyhovět nátlaku Evropské unie v souvislosti s přípravou vstupu ČR.

Odpovědi na otázku o důvodech krajské reformy lze interpretovat dvěma způsoby: jednak doslovně – tj. jako informaci o tom, jak respondenti hodnotí význam jednotlivých důvodů, jednak jako projekci jejich očekávání vůči reformě nebo jejich obecných postojů vůči politice a veřejným záležitostem.

Nejdůležitější úlohu hrály podle mínění respondentů tři důvody – zabezpečení sociálního a ekonomického rozvoje území, naplnění práva územních společenství krajů na samosprávu (práva zakotveného v Ústavě ČR, avšak po dobu sedmi let až do r. 2000 nenaplněného) a zlepšení efektivity a koordinace výkonu veřejné správy. Naopak, za nejméně významné z nabídnutého seznamu důvodů považovali respondenti latentní důvody – záměr dostat pod kontrolu velká města v území a záměr zabránit ustavením krajského zřízení autonomizačním snahám Moravy a Slezska. Všechny čtyři funkční typy elit – politické, administrativní, ekonomické i kulturní – se shodly, že prioritní význam patřil při rozhodování o krajském zřízení záměru vytvořit lepší podmínky pro sociální a ekonomický rozvoj území a zlepšit efektivitu veřejné správy, zatímco výše zmíněné latentní důvody ani nátlak Evropské unie příliš důležitou úlohu nehrály. Při zvažování významu demokratizačních důvodů reformy se však rozštěpily na jedné straně názory elit politických a administrativních, které těmto důvodům přiřkládaly rozhodující úlohu, a na straně druhé elit ekonomických a kulturních, jež jejich roli posuzovaly o mnoho rezervovaněji. Kontrast mezi těmi, kdo se dívají na krajské zřízení zevnitř a kdo zvenčí, byl zde tedy velmi výrazný.

Názory krajských elit členěných podle funkčních typů na váhu jednotlivých důvodů zachycuje tabulka 5.4.

Tabulka 5.4. Krajské elity členěné podle funkčních typů o důvodech, které rozhodovaly o podobě krajského zřízení, podíly v %

Důvody	Typ regionální elity				Celkem
	Politická	Administ- rativní	Ekono- mická	Kulturní	
Sociální a ekonomický rozvoj území	66	66	61	63	64
Naplnění práva územního společenství na samosprávu	72	71	49	42	59
Efektivita a koordinace výkonu a veřejné správy	65	56	53	57	59
Zajištění demokracie a participace občanů na rozhodování	66	63	45	52	57
Učinit veřejnou správu službou společnosti	65	55	47	51	56
Vytvoření dalších výnosných a vlivných míst	27	25	38	39	32
Vyhovění nátlaku mezinárodního společenství, EU	23	26	24	22	24
Zabránění autonomizačním snahám Moravy a Slezska	18	21	20	19	19
Dostat pod kontrolu velká města v území	13	14	20	17	16
	(N = 316)	(N = 112)	(N = 221)	(N = 171)	(N=820)

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Otázka: „Jak důležité byly podle Vás při rozhodování o současné podobě krajského zřízení následující důvody?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Podobně jako tomu bylo u hodnocení úspěšnosti krajského zřízení, máme i zde možnost konfrontovat názory elit s míněním občanů ČR, kteří odpovídali ve výzkumu veřejného mínění z podzimu r. 2004 (viz výše) na stejnou otázku jako respondenti ve výzkumu elit. Pokud jde o zhodnocení významu jednotlivých důvodů, které mohly hrát roli při rozhodování o podobě krajského zřízení, seřadili je příslušníci krajských elit i občané velmi podobně. Společně se domnívali, že na první místa patří zabezpečení sociálního a ekonomického rozvoje území, zajištění demokracie a účasti občanů na rozhodování a lepší výkon veřejné správy. Podstatně se jejich názor lišil, pouze pokud šlo o zařazení dalšího demokratizačního důvodu – záměru naplnit krajským zřízením právo územních společenství na samosprávu: občané mu připsali mnohem nižší pořadí než elity.

Tabulka 5.5. Krajské elity a občané o typech důvodů, které rozhodovaly o podobě krajského zřízení (podíly v %) – srovnání

Typy důvodů	Průměrný počet respondentů, kteří považovali důvody daného typu za „velmi“ nebo „značně“ důležité (elity), resp. za „rozhodně“ nebo „spíše“ důležité (občané)	
	Občané	Krajské elity
Demokratizace veřejné správy	56	58
Rozvoj regionů a posílení účinnosti veřejné správy v regionech	59	46
Latentní důvody	33	26
Vnější tlak	21	24
	(N = 1058)	(N = 820)

Zdroje: Krajské elity: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

Občané: Šetření Naše společnost, říjen 2004, CVVM.

Otázka: „Jak důležité byly podle Vás při rozhodování o současné podobě krajského zřízení následující důvody?“

Znění otázky bylo v obou šetřeních stejné, byly však použity různé slovní stupnice. Rozdíl je uveden v hlavičce tabulky.

V rámci podobných žebříčků však občané připisovali většině důvodů větší význam než elity. To se zejména týkalo názorů, že důvodem reformy bylo dostat pod kontrolu velká města v území (nejvyšší dva stupně důležitosti jim připsalo 35 % občanů, ale jen 16 % elit), vytvořit další výnosná a vlivná místa (46 % občanů versus 32 % elit), zabezpečit sociální a ekonomický rozvoj území (74 % občanů versus 64 % elit) a zlepšit efektivitu a koordinaci veřejné správy (35 % občanů versus 16 % elit). Občané tedy měli tendenci přikládat větší význam jednak latentním důvodům reformy, jednak důvodům rozvojové povahy. Může to být výrazem jejich skeptičtějšího pohledu na politiku a současně také většího očekávání, pokud jde o rozvojovou funkci reformy. Za pozornost stojí také zjištění, že ani elity, ani občané nepovažovali za příliš významný důvod krajské reformy vliv Evropské unie – faktor, který býval často zvažován v odborných analýzách reform veřejné správy v zemích východní a střední Evropy jako jeden z jejich možných rozhodujících důvodů (např. Hughes, J., G. Sasse, C. Gordon, 2004).

5.3 Kompetence krajů

Žádná reforma veřejné správy, jakkoliv pečlivě připravená, není jednorázovou záležitostí. Během jejího zavádění a prvních let fungování nového systému se obvykle ukazuje, že některé instituce, jež reforma zavedla, je třeba vyladit, modifikovat nebo doplnit, a původní design reformy tak do jisté míry revidovat. Dvě otázky z výzkumu elit přinesly informace, které by mohly být podnětem pro dolaďování nového krajského systému. První z těchto otázek – názorům krajských politických a administrativních elit na přiměřenost kompetencí krajů – věnujeme pozornost v tomto oddíle. Reakcí na druhou otázku, zjišťující jejich mínění o tom, jakým překážkám musí představitelé nových krajů ve své činnosti čelit, se zabýváme v oddíle následujícím. Okruh respondentů byl omezen na

zmíněné dvě skupiny proto, že u nich bylo možné předpokládat větší vhléd do fungování krajských institucí a tedy i schopnost zasvěceněji se vyjádřit k problematice kompetencí krajů a překážek, na něž kraje narážejí, než u elit ekonomických a kulturních. Současně je ovšem třeba vzít v úvahu, že značná část politických a administrativních elit je na krajském zřízení mocensky resp. existenčně zainteresovaná a že jejich odpovědi mohly být touto skutečností ovlivněny.

Respondentům byl předložen rozsáhlý seznam působností krajů s žádostí, aby se vyjádřili, zda je považují za přiměřené, či zda by se měly podle jejich názoru (podstatně či poněkud) rozšířit nebo naopak (podstatně či poněkud) zúžit. Jejich názory shrnuje tabulka 5.6. V odpovědích se již pravděpodobně odrážejí jak téměř čtyřleté zkušenosti s fungováním krajského zřízení, tak i zájem krajů upevnit své samosprávné postavení.

Na základě výsledků výzkumu lze sledované kompetenční okruhy krajů rozdělit do několika skupin:

A. Oblasti, kde největší část dotázaných považovala kompetence krajů za přiměřené:

- dozorové kompetence nad obcemi;
- kompetence v oblasti spravedlnosti a soudů;
- imigrace a cizinecká politika;

B. Oblasti, kde se největší část vyslovila pro rozšíření kompetencí:

- podpora podnikatelského prostředí;
- regionální rozvoj;
- doprava a silniční hospodářství;
- stanovení daní;
- kultura a školství;
- památková péče;
- zdravotnictví;
- podpora venkovského prostoru;
- pracovní trh;
- územní plánování;
- policie a prevence kriminality;
- ochrana životního prostředí;

C. Oblasti, kde žádný názor výrazněji nepřevážil:

- politika bydlení;
- sociální péče.

Tabulka 5.6. Krajsští zastupitelé a úředníci krajských úřadů o kompetencích krajů, podíly v %

Oblasti	Kompetence rozšířit	Kompetence jsou přiměřené	Kompetence zúžit	Neví, odmítl, neodpověděl	Celkem
Podpora podnikatelského prostředí	63	22	2	13	100
Regionální rozvoj	60	25	2	13	100
Doprava a silniční hospodaření	59	26	3	13	100
Stanovení daní	59	23	4	15	100
Kultura a školství	51	33	4	13	100
Památková péče	50	32	4	13	100
Zdravotnictví	48	32	7	13	100
Podpora venkovského prostoru	48	34	5	14	100
Pracovní trh	47	36	3	14	100
Územní plánování	47	38	2	14	100
Policie a prevence kriminality	46	37	2	15	100
Ochrana životního prostředí	46	39	3	13	100
Politika bydlení	40	41	6	14	100
Sociální péče	39	43	5	13	100
Imigrace a cizinecká politika	33	44	9	16	100
Spravedlnost a soudy	17	61	4	18	100
Dozorové kompetence nad obcemi	16	53	17	14	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, Sociologický ústav AV ČR, N = 428.

Otázka: „Diskuse o kompetencích krajů ještě není uzavřená. Přečtu Vám seznam několika různých oblastí a prosím o Váš názor, zda jsou v nich kompetence krajů přiměřené, zda by kraje měly širší nebo nové kompetence získat, nebo by se měly jejich kompetence naopak zúžit.“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Pohled na výčet kompetencí, u nichž se největší část respondentů vyslovila pro jejich rozšíření (shora pod B), naznačuje, že příslušníci krajských politických a administrativních elit by nejvíce uvítali možnost výrazněji ovlivňovat faktory, jež mají podstatný význam pro ekonomický rozvoj krajů, a že tedy právě v této oblasti považují dosavadní působnosti krajů za nedostatečné. Zúžení kompetencí krajů se – až na jednu výjimku (dozorové kompetence nad obcemi) – patrnější podpory nedostalo.

Podněty, které mohou z tohoto výzkumu plynout pro případnou úpravu kompetencí krajů, se tedy týkají oblastí uvedených pod B, zejména těch, jejichž rozšíření podpořila výrazná většina dotázaných, tedy prvních čtyř v uvedeném výčtu.

5.4 Překážky, s kterými se setkávají představitelé krajů

Odpovědi na otázku o překážkách, kterým musí čelit představitelé krajů, svým způsobem opakují a doplňují názory na přiměřenost kompetencí krajů. Nadpoloviční většina respondentů považovala totiž za největší překážky nedostatečně široké nebo nedostatečně jasné vymezení působnosti a pravomocí krajů. To se týkalo v první řadě možnosti krajů ovlivňovat vlastní příjmy (za „velmi důležitý“ nebo „docela důležitý“ problém to považovalo 78 % dotázaných) a vlastní ekonomický rozvoj (72 % dotázaných). K dalším nejvíce zdůrazňovaným překážkám patřily přílišné vměšování ze strany ministerstev a dalších centrálních úřadů do činnosti krajů (69 % dotázaných) a nejasné rozdělení kompetencí krajských a centrálních orgánů (63 % dotázaných). Necelá polovina respondentů (46 %) považovala za zdroj potíží problém získávání dostatečně kvalitních kandidátů na důležité funkce v krajských úřadech.

Naproti tomu jako relativně méně důležité se většině dotázaných politiků a úředníků jeví další v dotazníku zmíněné potenciální těžkosti – např. omezení kladená na přijímání a propouštění zaměstnanců krajských orgánů, spory, ať už mezi různými skupinami krajských politiků nebo mezi členy krajských zastupitelstev a rad krajů a krajskými úřady, nátlak na krajské orgány ze strany skupin občanů nebo podniků, odpor zaměstnanců krajů proti změnám, neschopnost krajských zastupitelů a radních rozhodnout o prioritních aktivitách kraje či nerealistické požadavky občanů na služby. K názoru, že zdrojem problémů by mohlo být také příliš široké vymezení působnosti krajů, se přihlásilo minimum respondentů, v případě administrativních elit to však i tak byla jejich celá pětina.

Pokud tedy představitelé krajů musí ve své činnosti čelit překážkám, spatřují je respondenti především v nedostatečné, nedostatečně vymezené nebo nedostatečně respektované autonomii samosprávných krajů. Problémy spojené s vnitřním fungováním krajských orgánů nebo plynoucí ze vztahů mezi různými subjekty působícími na krajské úrovni existují také, jsou však podle jejich vyjádření druhořadé. Krajszí politici a administrátoři tedy sdělili v tomto výzkumu vcelku jasné poselství: přáli by si posílit možnost krajů ovlivňovat podmínky svého rozvoje, v první řadě podmínky ekonomické.

Tabulka 5.7. Politické a administrativní elity o překážkách, kterým musí představitelé krajů čelit, podíly v %

Překážky	Považují za „velmi“ nebo „docela“ důležitou překážku		
	Politické elity	Administrativní elity	Společně
Příliš málo prostoru pro ovlivňování vlastních příjmů kraje	78	79	78
Příliš málo pravomocí při ovlivňování ekonomického rozvoje kraje	72	72	72
Příliš mnoho vměšování ze strany ministerstev a jiných centrálních úřadů	69	69	69
Nejasné rozdělení kompetencí mezi krajskými a centrálními orgány	65	58	63
Obtíže při získávání kvalitních kandidátů na důležité funkce v krajském úřadu	45	47	46
Příliš úzké vymezení působnosti kraje	39	31	37
Omezení kladená na přijímání a propouštění zaměstnanců	35	43	37
Spory mezi různými skupinami členů zastupitelstva nebo rady	34	39	35
Nátlakové akce různých skupin občanů	34	38	35
Neschopnost členů zastupitelstva nebo rady rozhodnout, které aktivity by měly mít v kraji přednost	32	38	34
Nerealistické požadavky občanů na služby	34	35	34
Odpor zaměstnanců kraje proti změnám	25	34	27
Nátlak ze strany podniků	21	27	22
Spory mezi členy zastupitelstva a rady a krajským úřadem	21	26	22
Příliš široké vymezení působnosti kraje	12	20	14
	(N = 316)	(N = 112)	(N = 428)

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR.

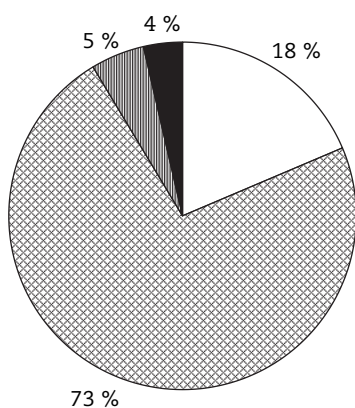
Otázka: „Překážky, kterým musí představitelé kraje čelit, mohou být v každém kraji velmi odlišné. V některých krajích představují problém, zatímco pro jiné problémem být nemusí. Uveďte, jak se Vám jeví situace ve Vašem kraji vzhledem k uvedeným překážkám.“

6. Hodnocení rozvojových možností kraje a navrhované cesty k jejich dosažení

Tomáš Kostelecký

V této kapitole budeme analyzovat odpovědi na otázky, které zjišťovaly pohled regionálních elit na rozvojové možnosti kraje. Respondentům byly nabídnuty čtyři výroky a byli požádáni, aby vybrali ten výrok, který podle jejich názoru nejlépe vystihuje situaci kraje. Navržené výroky v sobě kombinovaly dvě odlišné dimenze, pomocí nichž lze rozvojové možnosti hodnotit. Jedna z dimenzí v podstatě vyjadřovala rozdíl mezi obecně optimistickým hodnocením (dobré možnosti, dobré předpoklady) rozvojových možností kraje a spíše pesimistickým hodnocením (omezené možnosti, vyčerpané možnosti) rozvojových možností kraje. Druhá z dimenzí zachycovala rozdíly v pohledu dotázaných na to, zda je kraj schopen se rozvíjet i bez vnější pomoci prostřednictvím dotací státu nebo fondů Evropské unie, nebo zda, resp. do jaké míry, je kraj ve svých možnostech rozvoje na této vnější finanční pomoci závislý. Odpovědi respondentů jsou zaznamenány v obrázku 6.1.

Obrázek 6.1. Možnosti rozvoje kraje očima regionálních elit

- Kraj má dobré předpoklady a dostatek vlastních sil, aby se v dalších letech úspěšně rozvíjel, i kdyby se musel obejít bez vnějších dotací.
- Existují dobré možnosti, aby se kraj do budoucna dobře rozvíjel, ale bez počáteční pomoci státu nebo z evropských fondů se to neobejde.
- Rozvojové možnosti kraje jsou velmi omezené a ani finanční podpora státu nebo prostředky od Evropské unie na tom moc nezmění.
- Vnitřní rozvojové možnosti kraje jsou vyčerpané, a v této situaci mohou pomoci jen státní dotace nebo prostředky z evropských fondů.

Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 794.

Otázka: „Rozhodněte, které z níže uvedených tvrzení nejlépe vystihuje situaci Vašeho kraje, pokud jde o možnosti jeho dalšího rozvoje.“

Z údajů v grafu je na první pohled zřejmé, že příslušníci regionálních elit jsou, pokud jde o možnosti kraje rozvíjet se, ve své převážné většině optimističtí. Dohromady asi 90 % dotázaných vidí možnosti rozvoje kraje jako dobré, naopak méně než 10 % respondentů bylo skeptických. Přes pře-

važující optimismus je ovšem zřejmé, že se velká většina dotázaných přiklání k názoru, že kraj potřebuje ke svému rozvoji finanční dotace ze státu nebo z Evropské unie. Vzhledem k tomu, jak omezené jsou při současném nastavení systému rozpočtového hospodaření krajů možnosti kraje získávat vlastní příjmy nezávisle na státu či Evropské unii, je tento názor zcela pochopitelný. Je naopak až s podivem, že téměř pětina respondentů vyjádřila přesvědčení, že jejich kraj má natolik dobré předpoklady rozvoje a takový dostatek vlastních sil, že by se úspěšně rozvíjel, i kdyby se musel obejít bez vnějších dotací. Jen velmi malý podíl respondentů (5 %) byl natolik skeptický, že nepředpokládal zlepšení rozvojových možností kraje ani s pomocí státu či Evropské unie. Velmi málo dotázaných (4 %) také vyjádřilo názor, že rozvoji jejich kraje mohou pomoci jedině státní dotace nebo prostředky z Evropské unie.

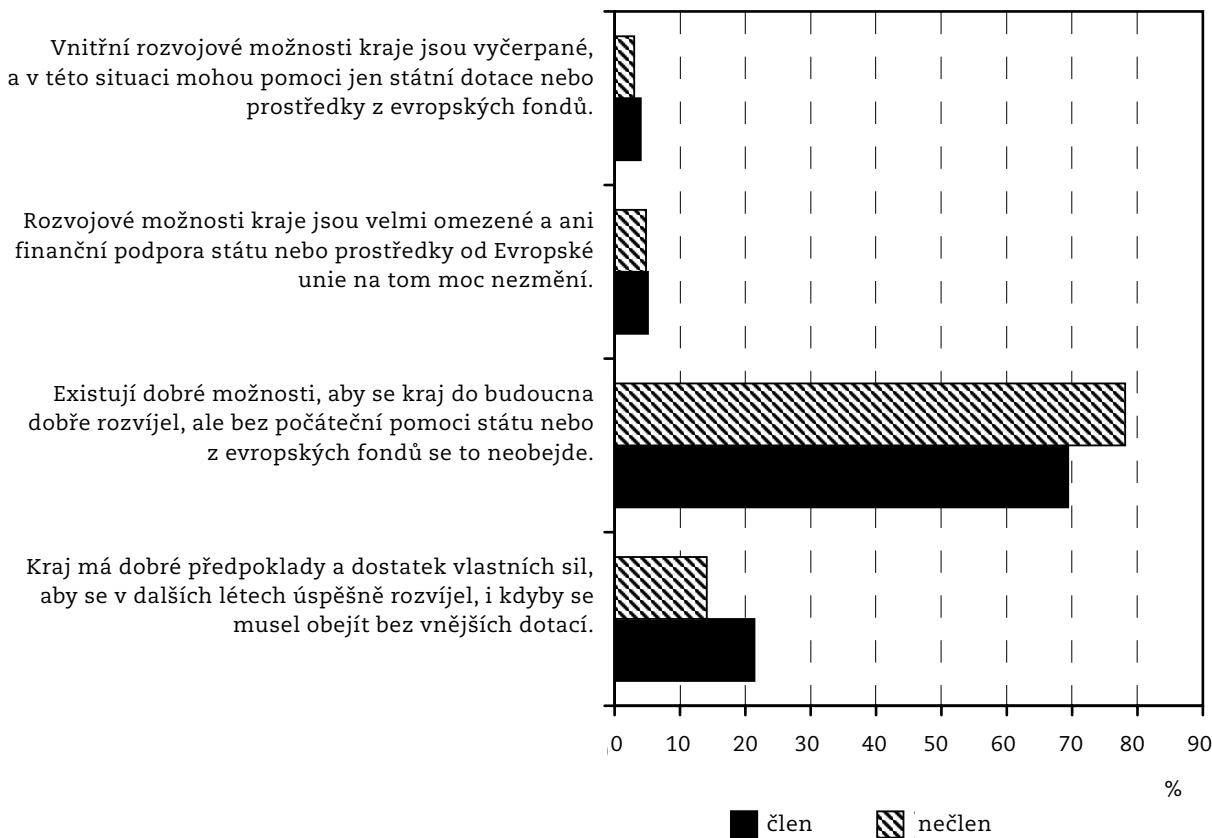
Z obrázku je patrné, že mezi respondenty převládal postoj „optimistického realisty“. Je zajímavé, že postoje respondentů nebyly v tomto ohledu příliš ovlivněny jejich sociálnědemografickými charakteristikami. Pohlaví dotázaného v hodnocení rozvojových možností kraje nehrálo vůbec žádnou roli, podobně jako jejich náboženské přesvědčení nebo typ domácnosti, v níž respondenti žijí. Poněkud překvapivě nehrál významnou roli ani věk dotázaných. Mladší lidé vyjadřují zpravidla optimističtější postoje, ale v pohledu na možnosti kraje se respondenti různého věku nelišili. Stejně tak se nijak neprojevoval vliv stupně dosaženého vzdělání, ani odlišný typ vzdělání (technické, přírodovědecké, humanitní...).

Na rozdíl od sociálnědemografických charakteristik respondentů bylo hodnocení rozvojových možností kraje ovlivněno jejich příslušností k různému typu elit – oslovení příslušníci politických, administrativních a ekonomických elit byli obecně optimističtější než oslovení příslušníci kulturních elit. Možná je to proto, že posledně zmínění mají pocit, že dění v kraji mohou méně ovlivnit. Obecné politické postoje respondentů hrály také roli – pravicově orientovaní respondenti byli větší optimisté a ve větší míře věřili v možnost rozvoje kraje i bez vnějších dotací než levicově orientovaní respondenti. Rozdíl v postojích podle pozice na škále pravice-levice ovšem nebyl příliš výrazný, a ani stranické preference respondentů jejich postoje nijak významně neovlivňovaly. Velmi zajímavé bylo ovšem zjištění, že hodnocení rozvojových možností kraje respondenty je významně ovlivněno jejich osobní praktickou zkušeností a mírou angažovanosti v politických stranách. Lidé, kteří měli zkušenost s prací ve výboru nebo komisi orgánů samosprávy, popřípadě jejich pracovních skupin, hodnotili rozvojové možnosti kraje optimističtěji než jiní. Podobně i respondenti, kteří jsou členy nebo funkcionáři politických stran, se ve větší míře přikláněli k optimističtějším variantám odpovědí, než respondenti, kteří jsou nestraníci. To opět navozuje představu, že jedním z faktorů podporujících optimističtější pohled na rozvojové možnosti kraje je zapojení se respondentů do aktivit institucí (v tomto případě orgánů samosprávy, resp. politických stran), které mají reálnou moc věci ovlivňovat. Ačkoliv je zřejmé, že pozitivní souvislost mezi členstvím ve stranách a mírou optimismu v hodnocení rozvojových možností kraje existuje, není z dat, která máme k dispozici, jisté, co je příčinou a co je následkem. Respondenti mohou být optimističtější ohledně rozvojových možností kraje, protože mají prostřednictvím členství ve stranách a orgánech samosprávy větší vliv na dění v kraji. Je ovšem možné také připustit, že směr kauzality je opačný: lidé s optimističtějšími hodnoceními rozvojových možností kraje se mohou stávat častěji členy politických stran a různých orgánů samosprávy právě proto, že jsou optimističtější a vidí ve vstupu do těchto institucí a aktivitě v nich jako možnost realizovat svoje představy.

Skutečnost, že by optimističtější hodnocení rozvojových možností kraje mohlo být spíše než důsledkem vědomí vlastních institucionálních pozic a z nich vyplývajícího vlivu výrazem obecně

aktivnějšího přístupu respondentů k životu, se zdá být potvrzována i v odpovědích respondentů na další otázky. V dotazníku bylo kupříkladu zjišťováno, jestli jsou respondenti členy nějaké zájmové organizace. Něco více než polovina dotázaných na tuto otázku odpověděla kladně. Z členství v zájmové organizaci nutně nevyplývá větší míra vlivu na dění v kraji (na rozdíl od členství ve stranách a orgánech samosprávy), přesto existuje statisticky významná závislost mezi tímto znakem respondenta a jeho hodnocením rozvojových možností kraje. Členové zájmových organizací jsou více než nečlenové přesvědčeni o tom, že kraj, v němž žijí, by se byl schopen rozvíjet i tehdy, pokud by nedostával žádné vnější dotace (viz obrázek 6.2).

Obrázek 6.2. Hodnocení rozvojových možností kraje v závislosti na členství respondenta v zájmových organizacích

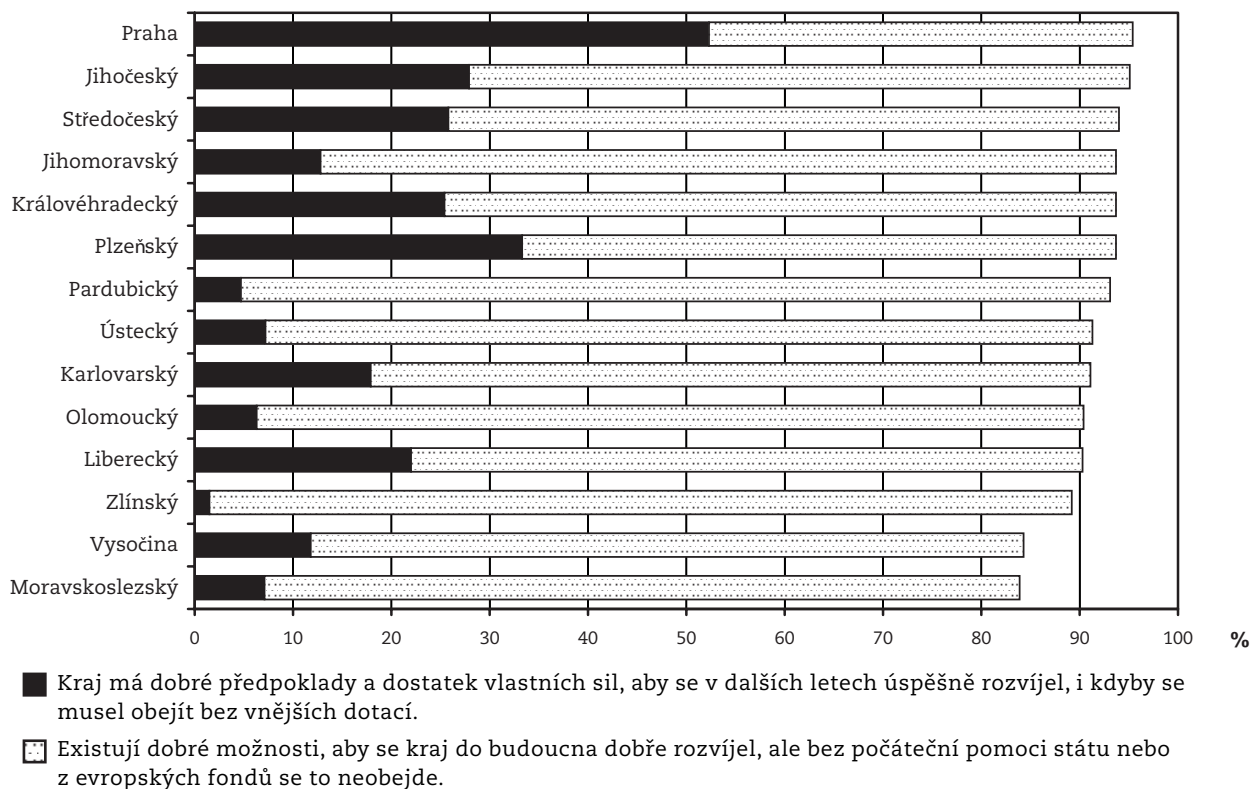
Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 781.

Otázky: „Rozhodněte, které z níže uvedených tvrzení nejlépe vystihuje situaci Vašeho kraje, pokud jde o možnosti jeho dalšího rozvoje.“ a „Jste členem nějaké zájmové organizace?“

Hodnocení rozvojových možností kraje respondenty tedy podle našich dosavadních analýz prakticky nezávisí na sociálnědemografických charakteristikách samotných respondentů, je ovšem ovliv-

něno jejich politickou orientací a praktickými zkušenostmi s členstvím a prací v politických stranách, orgánech samosprávy a zájmových organizacích. Až dosud jsme ovšem analyzovali odpovědi respondentů souhrnně a nebrali v potaz skutečnost, že bydlí v různých krajích, které mají různé potenciály pro budoucí rozvoj. Dá se předpokládat, že i odpovědi respondentů na možnosti rozvoje kraje budou odrážet rozdíly mezi kraji jako takovými, protože respondenti ve svých odpovědích hodnotí rozvojové možnosti různých krajů. Obrázek 6.3 ukazuje relativní frekvenci odpovědí respondentů podle jednotlivých krajů (z důvodu malé četnosti některých odpovědí jsou v grafu zachyceny jen dva nejčastěji zmiňované výroky).

Obrázek 6.3. Hodnocení rozvojových možností kraje podle krajů (v grafu jsou zařazeny jen dva nejčastěji zmiňované výroky z původních čtyř – viz obr. 6.2)

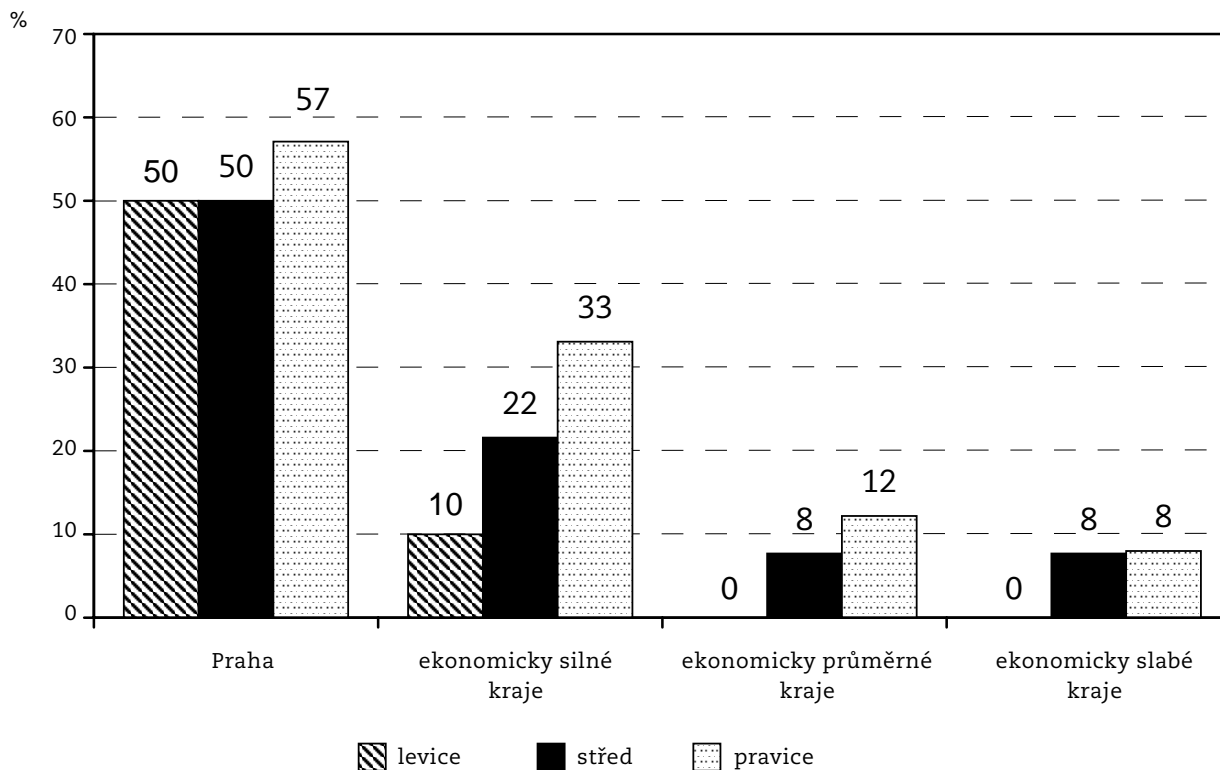
Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 794.

Otázka: „Rozhodněte, které z níže uvedených tvrzení nejlépe vystihuje situaci Vašeho kraje, pokud jde o možnosti jeho dalšího rozvoje.“

Oba nejčastěji zmiňované (a v obrázku uvedené) výroky jsou v podstatě optimistické, protože shodně předpokládají, že kraj má dobré možnosti budoucího rozvoje. V tomto ohledu se odpovědi respondentů z různých krajů zase tolik neliší – podíl „optimistů“ se pohybuje mezi 95 % v Praze a 84 % v kraji Moravskoslezském. Velmi výrazně se ovšem liší respondenti v tom, do jaké míry považují rozvoj kraje za dosažitelný vlastními silami a do jaké míry považují za nutnou počáteční pomoc státu nebo evropských fondů. Nepřekvapuje, že na sílu vlastního kraje věří nejvíce dotázaní v Praze, kde názor, že kraj (v tomto případě tedy Praha) má dobré předpoklady a dostatek sil rozvíjet se i bez vnější pomoci, byl uváděn dokonce nejčastěji ze všech čtyř nabízených možností. Praha je ovšem velmi specifickým krajem a lze ji s ostatními jen těžko přímo srovnávat. I pokud však pomineme odpovědi pražských respondentů, zůstanou rozdíly i nadále významné. Obecně platí, že v českých krajích je důvěra ve vlastní síly kraje větší než v moravských. V Plzeňském, Jihočeském, Středočeském nebo Královéhradeckém kraji byla o schopnosti rozvoje i bez vnější pomoci přesvědčena více než čtvrtina dotázaných, zatímco ve Zlínském, Olomouckém nebo Moravskoslezském tento názor vyjadřoval maximálně jeden z patnácti dotázaných. I v některých českých krajích je ovšem důvěra ve schopnost kraje rozvíjet se i bez vnější pomoci dosti nízká – u ekonomickými problémy postiženého Severočeského kraje to není překvapení, pro skutečnost, že podobné postoje zaujímaly dotázané elity v Pardubickém kraji, však v datech nenacházíme žádné podobné vysvětlení.

Rozdíly v odpovědích respondentů nepochybně ekonomickou situací krajů ovlivněny jsou. Korelace mezi podílem respondentů, kteří považují vlastní kraj za dostatečně silný, aby se mohl rozvíjet bez pomoci státu nebo evropských fondů, a ekonomickou situací kraje je silná. Skutečnost, že respondenti žijí v různých krajích a ve svých odpovědích se vyjadřují k územním jednotkám různé ekonomické úrovně, jejich postoje ovlivňuje více než samotné osobní charakteristiky respondenta. Teritoriální kontext kraje, ve kterém žijí a o kterém se vyjadřují, hraje větší roli než to, kým jsou a jaké jsou jejich obecné politické postoje. Dobře je to patrné z obrázku 6.4, v němž je zachyceno procento respondentů považujících možnosti rozvoje kraje i bez vnější pomoci za dobré, podle ekonomické situace kraje a politické orientace respondentů. Vzhledem k celkovému počtu respondentů v souboru nebylo možné pracovat s jednotlivými kraji, ale byli jsme nuceni kraje utřídit do skupin podle řady ekonomických ukazatelů ukazujících výkonnost jejich ekonomiky (HDP na obyvatele, míra nezaměstnanosti, index reálného růstu HDP v letech 1995–2001 a intenzita podnikatelské aktivity měřená počtem fyzických osob zaregistrovaných k platbě DPH na 1000 ekonomicky aktivních obyvatel – viz Blažek, Csank, 2004). Výsledkem bylo rozdělení krajů na „ekonomicky silné“ (Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, Liberecký a Královéhradecký), „ekonomicky průměrné“ (Karlovarský, Pardubický, Vysočina, Jihomoravský a Zlínský) a „ekonomicky slabé“ (Ústecký, Olomoucký a Moravskoslezský). Praha byla ponechána mimo toto rozdělení jako zvláštní kategorie.

Obrázek 6.4. Podíl respondentů, kteří se domnívají, že „kraj má dobré předpoklady a dostatek vlastních sil, aby se v dalších letech úspěšně rozvíjel, i kdyby se musel obejít bez vnějších dotací“ – podle ekonomické síly krajů a politické orientace respondentů

Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 767.

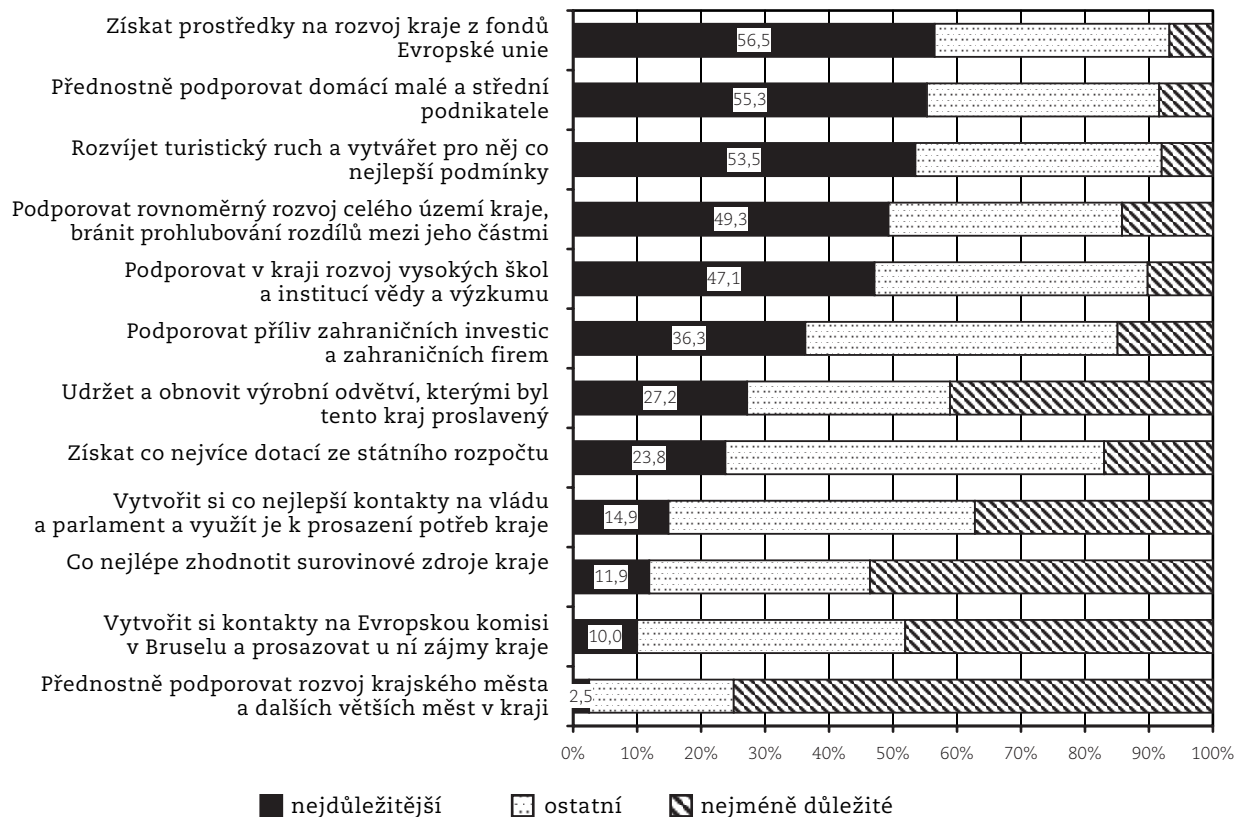
Otázka: „Rozhodněte, které z níže uvedených tvrzení nejlépe vystihuje situaci Vašeho kraje, pokud jde o možnosti jeho dalšího rozvoje.“

Je na první pohled zřejmé, že bydliště v různě ekonomicky silných krajích má na odpovědi respondentů větší vliv než jejich vlastní politická orientace. V Praze jsou přesvědčeni o dobrých perspektivách rozvoje vlastními silami i respondenti, kteří se hlásí k levici. V krajích s ekonomickými problémy volají po potřebě pomoci zvnějšku i lidé pravicově smýšlející, kteří mají jinak tendenci razit heslo: „Každý ať si pomůže sám.“ Podíváme-li se na odpovědi respondentů žijících v různě ekonomicky prosperujících krajích, zjistíme, že v rámci stejné skupiny se odpovědi levicových a pravicových respondentů statisticky významně neliší. Výjimku tvoří jen dotázaní žijící v ekonomicky silných krajích (mimo Prahu). V jejich případě je podíl pravicově orientovaných respondentů, kteří věří v dobré perspektivy rozvoje kraje i bez pomoci zvnějšku, statisticky významně vyšší než podíl středových a levicových voličů, kteří si myslí totéž.

Součástí dotazníku byla i baterie otázek, která podrobněji mapovala názory respondentů na rozvojové strategie krajů a způsoby, jakými strategických cílů rozvoje dosáhnout. Respondenti měli

k dispozici seznam dvanácti možných priorit, na něž by se kraj mohl ve své strategii rozvoje zaměřit (přesné znění nabídky viz legendu obrázku 6.5). Byli požádáni, aby z nabízeného seznamu určili čtyři (bez označení pořadí), které považují za nejdůležitější, a také čtyři, které považují za nejméně důležité. Odpovědi respondentů seřazené podle důležitosti, jakou přisoudili jednotlivým prioritám, jsou na následujícím obrázku 6.5.

Obrázek 6.5. Strategické priority rozvoje kraje očima regionálních elit

Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 805.

Otázka: „Kraje mohou ve svých rozvojových strategiích klást důraz na různé cíle a různé způsoby, jak jich dosáhnout. Předložím Vám seznam dvanácti takových cílů a postupů. Vyberte z nich, prosím, čtyři, které považujete pro Váš kraj za nejdůležitější, a čtyři, které považujete za nejméně důležité.“

Je zřejmé, že ne všechny z nabízených strategií rozvoje mají mezi oslovenými elitami stejnou podporu. Mezi nejvyšší priority rozvoje kraje patří snaha získat prostředky z fondů Evropské unie, přednostně podporovat domácí malé a střední podnikatele a vytvářet co nejlepší podmínky pro rozvoj cestovního ruchu, které byly mezi nejdůležitější zařazeny více než polovinou oslovených respondentů. Souhlas necelé poloviny dotázaných získaly také podpora rovnoměrného rozvoje celé-

ho území kraje a podpora místním vysokým školám a vědeckým institucím. U všech dosud zmíněných strategií jasně převažoval počet respondentů, kteří je řadí mezi nejdůležitější, nad počtem respondentů, kteří je považují za nejméně důležité.

Další z nabízených strategií rozvoje již tak všeobecnou podporu mezi oslovenými krajskými elitami nezískaly. Podporovat příliv zahraničních investic a firem sice považuje za jednu ze čtyř nejdůležitějších strategických priorit kraje více než třetina respondentů, dvě třetiny si to ovšem nemyslí (celých 15 % považuje orientaci na lákání zahraničních investic a firem dokonce za jednu z nejméně důležitých strategických priorit). Ještě rozporuplnější je názor dotázaných na to, zda by jedním z priorit rozvoje kraje mělo být udržet tradiční výrobní odvětví, kterými byl kraj proslavený. Něco více než čtvrtina z nich to považuje za jednu z hlavních strategických priorit kraje, zatímco více než 40 % to naopak považuje za jednu z nejméně důležitých věcí. Necelá čtvrtina dotázaných také soudí, že kraj by se měl zaměřit na získání co největšího množství dotací ze státního rozpočtu. Existuje jen málo vyslovených odpůrců této strategie, ale jasná většina respondentů ji nepovažuje za jednu z nejdůležitějších.

Další tři z nabízených možností – vytvořit si kontakty na vládu a parlament a využít je k prosazení potřeb kraje, co nejlépe zhodnotit surovinové zdroje a vytvořit si kontakty na Evropskou komisi do Bruselu, které všechny trochu připomínají rozvojové strategie typické pro dobu komunistické vlády (jen na místě Evropské komise v Bruselu byl ústřední výbor strany), jsou mezi dnešními regionálními elitami málo populární. Mezi strategické priority je zařadilo jen velmi malé procento dotázaných.

Úplně nejmenší podporu získala strategie přednostně podporovat rozvoj krajského města a dalších větších měst v kraji, kterou mezi čtyři nejdůležitější priority zařadila pouhá 2,5 % dotázaných, zatímco více než 70 % respondentů ji přímo označilo za jednu z nejméně důležitých. Tak silné odmítání této legitimní strategie není jednoduché vysvětlit. Je možné, že u některých respondentů jde o negativní reakci na zkušenosti z doby plánovaného hospodářství, kdy „podporovat rozvoj“ krajského města a dalších velkých měst (zpravidla okresních) znamenalo často koncentraci prakticky veškerých investičních prostředků do vybraných center provázené nezájmem o rozvoj menších (neokresních) měst a většiny venkovských obcí. Respondenti, kteří bydlí na venkově nebo v malých městech (více než třetina dotázaných), mohli odmítat strategii podpory krajského města a dalších větších měst v kraji čistě z osobně-pragmatických důvodů. Je ovšem také možné, že jde celkově o jistý projev egalitarianismu (tentokrát v podobě teritoriální), který připouští jen takové intervence do vývoje, které vedou ke zmenšování nerovností, a pro nějž je problémem představit si, že „podpora silných“ může být v jistém okamžiku dobrou strategií pro prosperitu celku.

Z odpovědí dotázaných na otázku po prioritách rozvoje kraje je patrné, že v tomto ohledu existuje dosti široký konsensus. Regionální elity se chtějí přednostně zaměřit na podporu domácích faktorů možného rozvoje (místní podnikatelé, místní vysoké školy a věda, turistický ruch), a k tomu chtějí využít v co největší míře peníze z Evropské unie. Preferují politiku vyrovnávání rozdílů uvnitř kraje oproti politice koncentrace prostředků do rozvoje největších měst. Neslibují si tolik od zahraničních investic ani politických kontaktů na „vyšší místa“.

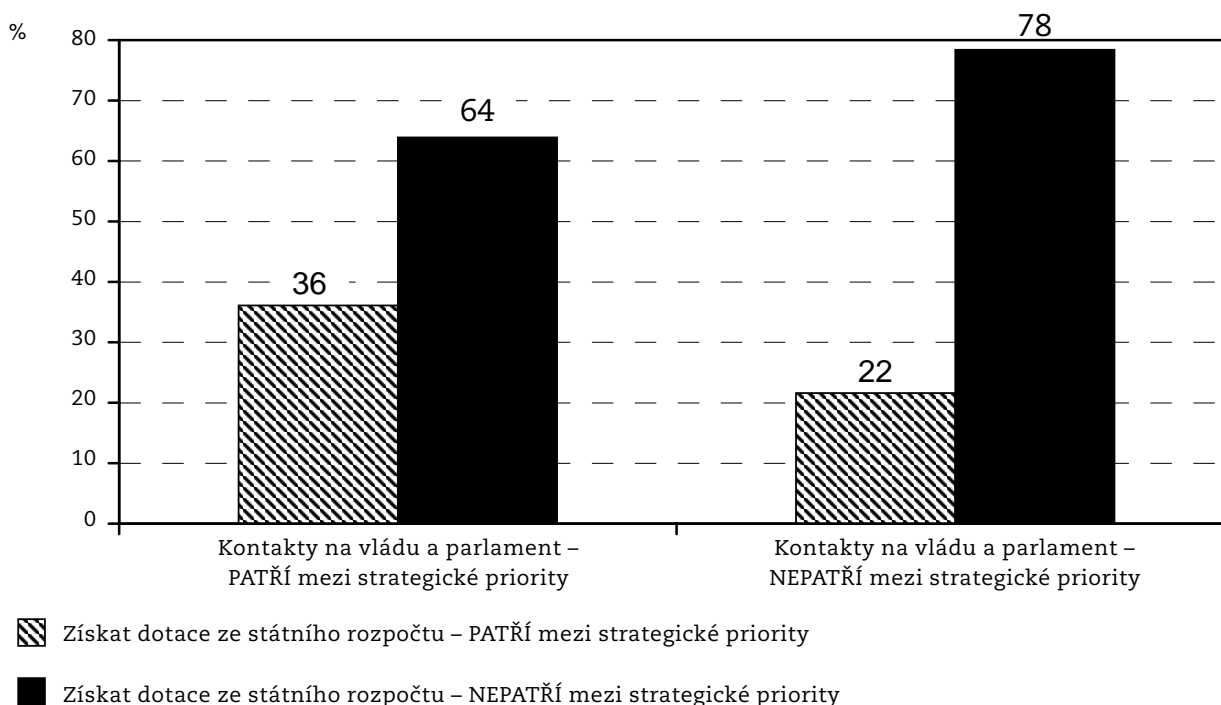
Podíváme-li se podrobněji na strukturu odpovědí jednotlivých respondentů, zjistíme, že respondenti označovali za čtyři nejvýznamnější nejrůznější kombinace rozvojových strategií, kterým by ve svém kraji dávali přednost. Nedá se říci, že by některé kombinace rozvojových strategií byly respondenty vybírány významně častěji než jiné. Naopak, rozptyl v možných odpovědích byl veliký. Obecně platí, že pokud respondenti volili čtyři z dvanácti nabídnutých možností, mohli teoreticky

vybrat celkem 495 různých kombinací strategických priorit. V odpovědích respondentů je možno najít 234 různých kombinací odpovědí. Žádná z nich nebyla jmenována více než 33krát (tj. 4 % respondentů), jen devatenáct kombinací strategických priorit bylo zmíněno alespoň deseti respondenty zároveň, 150 kombinací priorit bylo vybráno jen jedním nebo dvěma respondenty. Ani faktorová analýza odpovědí respondentů nepřinesla mnoho vhledu do struktury strategických priorit preferovaných krajskými elitami – různé varianty faktorové analýzy⁴⁷ redukovaly dvanáct priorit shodně na sedm faktorů, z nichž žádný nevysvětloval významně vysoké procento variability a byl zpravidla sycen jen jednou či dvěma vstupními proměnnými.

Mezi různými rozvojovými strategiemi, které považují dotázaní příslušníci krajských elit za prioritní, však přesto existují určité vzájemné vazby. Lidé, kteří zařazují mezi strategické priority „Vytvořit si co nejlepší kontakty na vládu a parlament a využít je k prosazení potřeb kraje“, významně častěji než ostatní považují za jednu z priorit také „Vytvořit si kontakty na Evropskou komisi v Bruselu a prosazovat u ní zájmy kraje.“ Podobně jde ruku v ruce prioritní podpora krajského města a dalších velkých měst v kraji a strategie kontaktů na Evropskou komisi. Tyto souvislosti lze poměrně snadno vysvětlit, protože zvolené strategické priority jsou postaveny na podobných myšlenkových schématech. Je rovněž zajímavé, že existuje statisticky významná souvislost mezi tím, jak často vybrali respondenti mezi priority „kontakty na vládu“ a jak často považovali za jednu z priorit „Získat co nejvíce dotací ze státního rozpočtu“ (viz obrázek 6.6).

⁴⁷ Byly vyzkoušeny následující varianty faktorové analýzy: 1) metoda Hlavních komponent, rotace Varimax, 2) metoda Hlavních komponent, rotace Quartimax, 3) metoda Maximum likelihood, 4) metoda Unweighted least squares.

Obrázek 6.6. Jak spolu souvisí volba strategické priority rozvoje kraje „Vytvořit si co nejlepší kontakty na vládu a parlament a využít je k prosazení potřeb kraje“ a strategické priority „Získat co nejvíce dotací ze státního rozpočtu“ respondenty z řad krajských elit

Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 820.

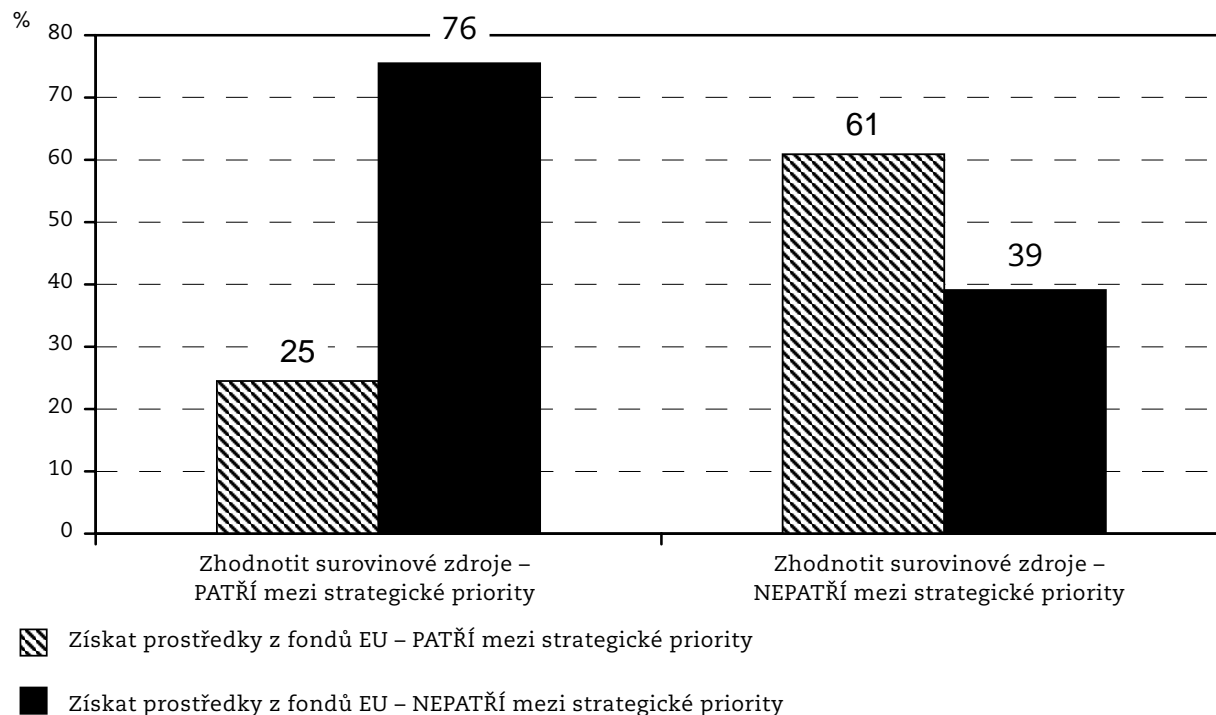
Otázka: „Kraje mohou ve svých rozvojových strategiích klást důraz na různé cíle a různé způsoby, jak jich dosáhnout. Předložím Vám seznam dvanácti takových cílů a postupů. Vyberte z nich, prosím, čtyři, které považujete pro Váš kraj za nejdůležitější, a čtyři, které považujete za nejméně důležité.“

Údaje v grafu jsou dobrou ilustrací pozitivního vztahu mezi volbou dvou vybraných strategických priorit. Z respondentů, pro které je jednou ze strategických priorit rozvoje kraje snaha budovat si kontakty na vládu a parlament, si přes 36 % zároveň myslí, že další z priorit má být i snaha získat co nejvíce peněz pro kraj ze státních dotací. U respondentů, kteří budování kontaktů na vládu a parlament za prioritu nepovažují, se snaha získat co nejvíce státních dotací mezi dalšími prioritami nevyskytuje tak často (jen ve 22 % případů). Tato souvislost je také logická – kontakty na vládu a parlament se vytvářejí především proto, aby bylo možno získat více státních dotací.

Podobně jako existuje pozitivní vztah mezi některými dvojicemi strategických rozvojových priorit, existují i vztahy negativní. Jinými slovy: preference některé rozvojové strategie (tedy zařazení mezi nejdůležitější) se pojí s odmítáním jiné rozvojové strategie (tedy jejím zařazením mezi nejméně důležité). Takové „vzájemně se vylučující“ volby zahrnují velkou řadu různých dvojic priorit. Statisticky velmi silná negativní souvislost byla v datech identifikována např. mezi preferencí pod-

pory zahraničních investic a preferencí tradičních odvětví, resp. turistického ruchu. Ten, kdo považoval podporu přílivu zahraničních investic za jednu z nejdůležitějších rozvojových strategií kraje, zpravidla považoval preferenci tradičních odvětví, resp. turistického ruchu za jedny z nejméně důležitých strategií a naopak. I takové souvislosti se dají dobře vysvětlit, protože první ze zmíněných strategií spoléhá na zahraniční zdroje, zatímco druhá a třetí na domácí zdroje budoucího rozvoje. Podobně se v odpovědích respondentů do značné míry vylučují snaha zaměřit se na získání co největšího množství dotací od státu a prioritní podpora rozvoje vysokých škol a výzkumných institucí v kraji. To samozřejmě odráží odlišnost mezi pasivnější strategií „získat pomoc z vnějšku“ na straně jedné a aktivnější strategií mobilizace vlastních zdrojů budoucího rozvoje. Posledním příkladem takové vzájemně se vylučující dvojice strategických priorit je zaměření se na co nejlepší využití surovinových zdrojů v kraji a zaměření na získání prostředků z fondů Evropské unie (viz obrázek 6.7).

Obrázek 6.7. Jak spolu souvisí volba strategické priority rozvoje kraje „Co nejlépe zhodnotit surovinové zdroje kraje“ a strategické priority „Získat prostředky na rozvoj kraje z fondů Evropské unie“ respondenty z řad krajských elit

Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 820.

Otázka: „Kraje mohou ve svých rozvojových strategiích klást důraz na různé cíle a různé způsoby, jak jich dosáhnout. Předložím Vám seznam dvanácti takových cílů a postupů. Vyberte z nich, prosím, čtyři, které považujete pro Váš kraj za nejdůležitější, a čtyři, které považujete za nejméně důležité.“

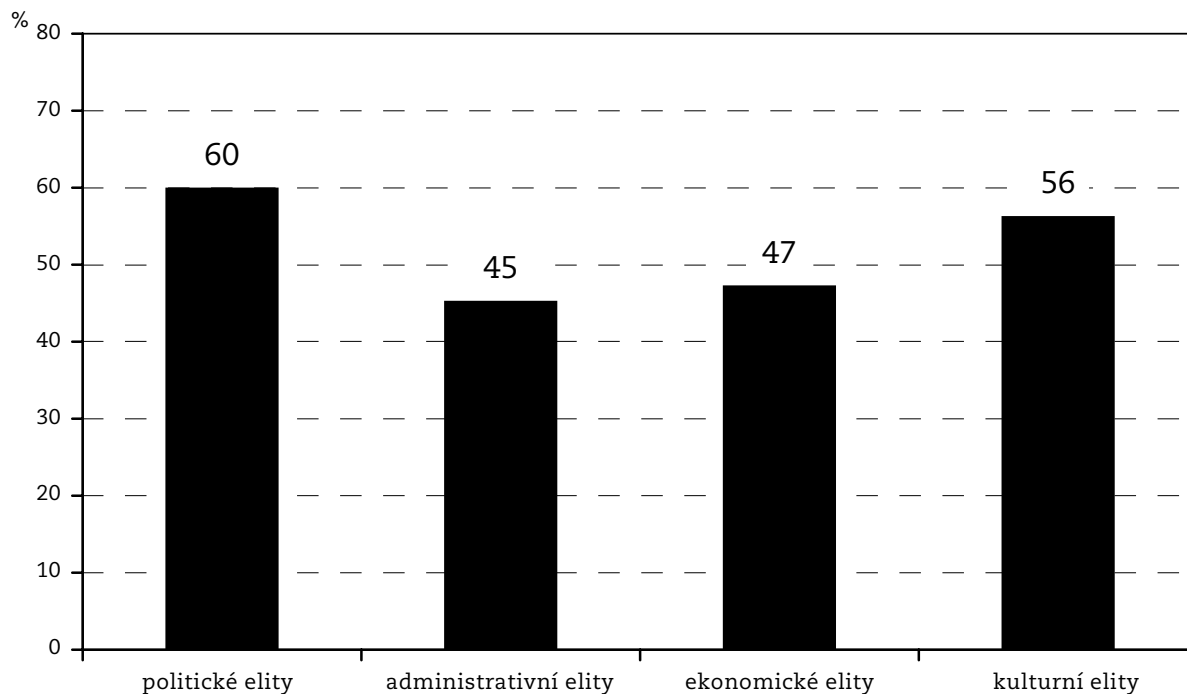
Z údajů v grafu je zřejmá negativní souvislost mezi preferencemi dvou uvedených strategických priorit. 61 % respondentů, kteří nepovažují orientaci na využití surovinových zdrojů kraje za jednu ze čtyř hlavních priorit, zařadilo mezi strategické priority rozvoje kraje snahu získat prostředky na rozvoj kraje z fondů Evropské unie. Z respondentů, kteří naopak doporučují soustředit se na využití surovinových zdrojů, považuje získávání prostředků z fondů EU za jednu z nejdůležitějších věcí jenom 25 %.

Podobně jako v předchozím případě hodnocení rozvojových možností kraje jsme i u definování strategických priorit rozvoje kraje podrobněji analyzovali to, zda, jak a do jaké míry jsou odpovědi respondentů ovlivněny osobními charakteristikami respondentů a místem jejich působiště. Zkoumali jsme postupně jednotlivé možné strategické priority v pořadí, v jakém byly preferovány respondenty (viz obr. 6.5). Závisle proměnnou nám byla šance, že respondent danou prioritu označil za jednu ze čtyř nejdůležitějších, a nezávisle proměnnými byly sociálnědemografické charakteristiky, politická orientace a kraj, kde respondenti žijí, resp. ekonomická situace v něm.

Podpora nejčastěji zmiňované strategické priority – získat prostředky na rozvoj kraje z fondů Evropské unie – byla téměř uniformní bez ohledu na to, jakého respondenta jsme se dotázali. Jen respondenti s pedagogickým, společenskovedním a zemědělským typem vzdělání podporovali tuto strategii o něco více než respondenti s technickým nebo přírodovědným vzděláním. Přednostně podporovat domácí malé a střední podnikatele považovali za jednu z nejdůležitějších věcí naopak častěji absolventi technických oborů než lidé s jiným typem vzdělání. Politická orientace respondenta ani místo bydliště nehrálo žádnou roli. Soustředění se na podporu domácích malých a středních podnikatelů bylo také statisticky významně ovlivněno ekonomickým postavením respondenta. Tuto strategii označilo za jednu z nejvýznamnějších 66 % dotázaných soukromých podnikatelů a příslušníků svobodných povolání a 60 % lidí zaměstnaných v soukromém sektoru, ale jenom 53 % zaměstnanců ve veřejné sféře. Za zmínku rovněž stojí, že tento názor se významně méně často vyskytoval mezi respondenty žijícími v Praze než mezi mimopražskými. Stranické preference dotázaných kupodivu dotázané neodlišovaly – levicově orientovaní příslušníci krajských elit (včetně voličů KSČM mezi nimi) měli v tomto ohledu stejné názory jako příznivci pravice.

Podpora turistického ruchu jako jedné z nejvýznamnějších rozvojových priorit kraje nijak nesouvisela s osobními sociálně-ekonomickými charakteristikami respondentů, byla ovšem ovlivněna jejich politickou orientací. Levicově orientovaní lidé přisuzovali rozvoji turistického ruchu menší váhu než pravicově orientovaní. Zvláště voliči KSČM považovali podporu turistického ruchu za prioritu významně méně často (ve 37 % případů) než voliči ostatních parlamentních stran (52–59 %). Je zajímavé, že podpora turistického ruchu je jednou z mála strategických priorit, u níž byly identifikovány statisticky významné rozdíly mezi příslušníky různých typů elit (viz obrázek 6.8).

Obrázek 6.8. Podpora rozvoje turistického ruchu a vytváření podmínek pro něj jako jedna z hlavních strategických priorit rozvoje kraje – podle typu elity (podíl respondentů, kteří danou strategii považují za jednu ze čtyř nejdůležitějších)

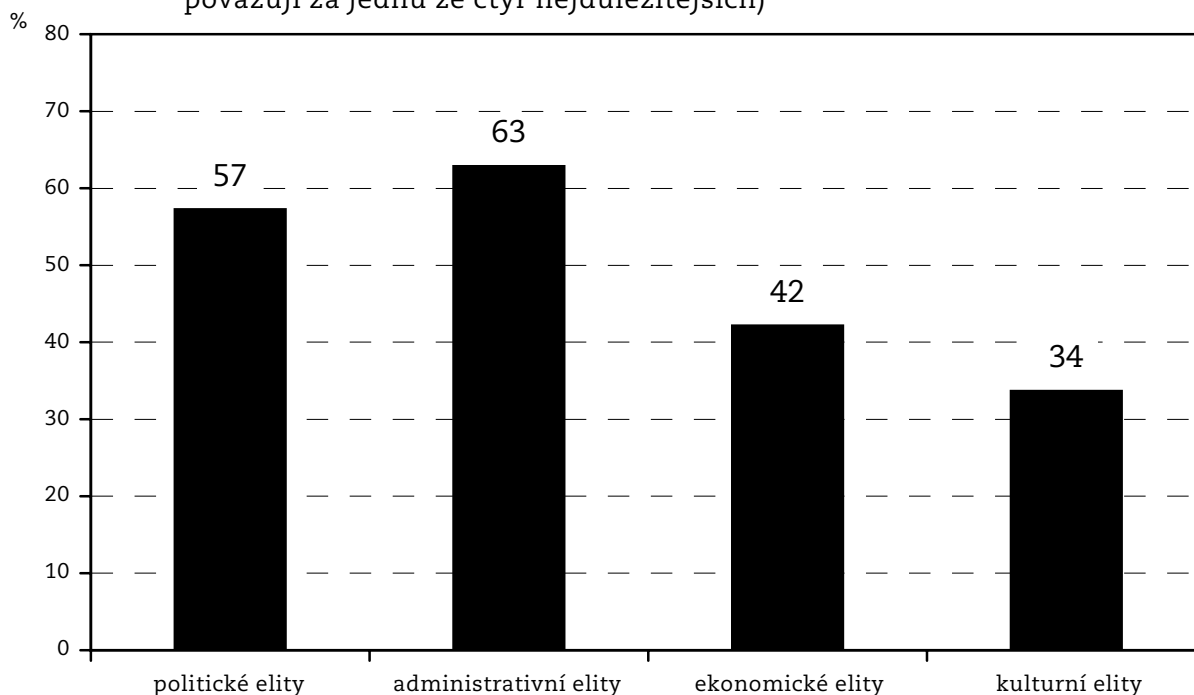
Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 820.

Otázka: „Kraje mohou ve svých rozvojových strategiích klást důraz na různé cíle a různé způsoby, jak jich dosáhnout. Předložím Vám seznam dvanácti takových cílů a postupů. Vyberte z nich, prosím, čtyři, které považujete pro Váš kraj za nejdůležitější, a čtyři, které považujete za nejméně důležité.“

Příslušníci politických elit vidí v podpoře turistického ruchu prioritu významně častěji než příslušníci ekonomických a zvláště administrativních elit. Respondenti patřící mezi kulturní elity jsou v tomto ohledu bližší politikům než podnikatelům, manažerům a úředníkům. Zdá se, že větší podpora turistického ruchu politiky je odrazem její popularity ve veřejnosti. Vcelku pochopitelně je to, jaký význam je přisuzován podpoře turistického ruchu, závislé také na bydlišti respondenta. Respondenti žijící v krajích s větším potenciálem rozvoje služeb spojených s turistickým ruchem (např. v Jihočeském, Karlovarském nebo Libereckém kraji) by vsadili na rozvoj turistického ruchu v daleko větší míře (více než 70 % z nich) než respondenti, kteří žijí v krajích s menším turistickým potenciálem (např. v Ústeckém kraji), kde danou strategii vybralo mezi priority jen 41 % dotázaných.

Podporovat rovnoměrný rozvoj celého území kraje a bránit prohlubování rozdílů mezi jeho částmi považuje za jednu z nejvýznamnějších strategických priorit téměř polovina dotázaných. I v tomto případě lze nalézt statisticky významné rozdíly v odpovědích příslušníků různých typů elit (viz obrázek 6.9).

Obrázek 6.9. Podpora rovnoměrného rozvoje celého území kraje a bránění v prohlubování rozdílů mezi jeho částmi jako jedna z hlavních strategických priorit rozvoje kraje – podle typu elity (podíl respondentů, kteří danou strategii považují za jednu ze čtyř nejdůležitějších)

Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 820.

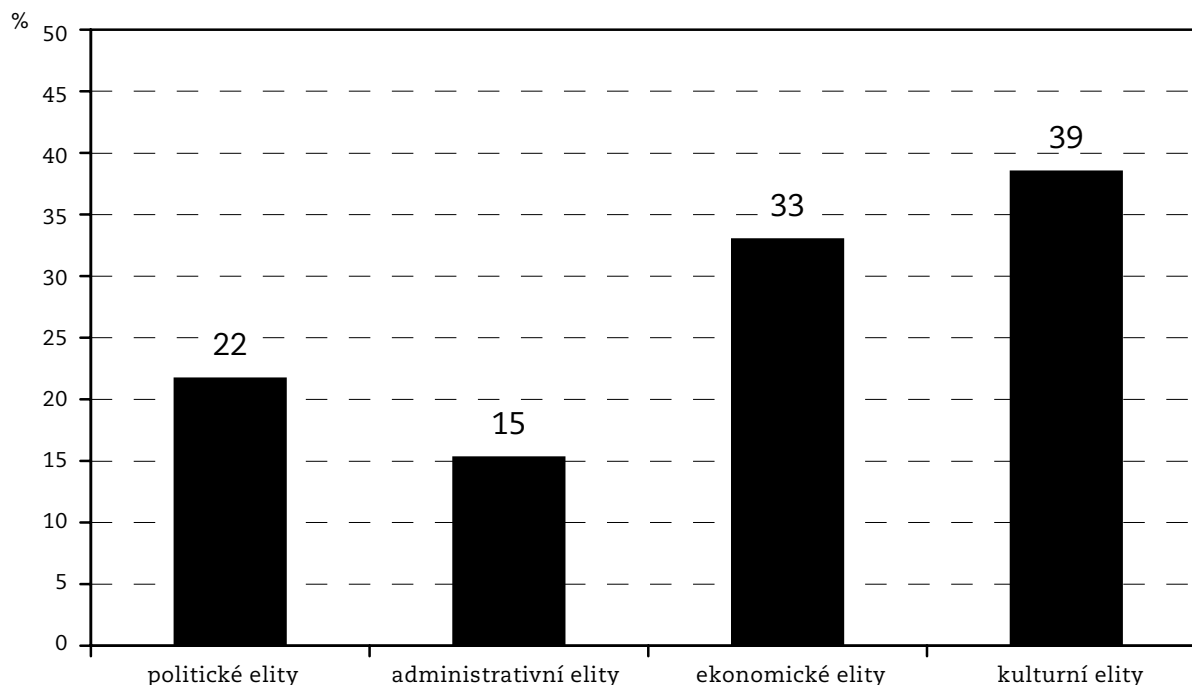
Otázka: „Kraje mohou ve svých rozvojových strategiích klást důraz na různé cíle a různé způsoby, jak jich dosáhnout. Předložím Vám seznam dvanácti takových cílů a postupů. Vyberte z nich, prosím, čtyři, které považujete pro Váš kraj za nejdůležitější, a čtyři, které považujete za nejméně důležité.“

Zatímco tuto strategii považuje za jednu z nejvýznamnějších plných 63 % dotázaných vysokých úředníků a 57 % dotázaných krajských politiků, podpora je mnohem slabší mezi příslušníky ekonomických (42 %) i kulturních elit (34 %). I v tomto případě zřejmě vycházejí politici a úředníci vstřícně „objednávce veřejného mínění“, které je příznivě nakloněno představě o rovnoměrném rozvoji. Snaha o rovnoměrný rozvoj celého území kraje je považována za prioritu častěji zaměstnanci ve veřejné i soukromé sféře než soukromými podnikateli a příslušníky svobodných povolání mezi dotázanými, ale také více respondenty, kteří mají nějaké osobní zkušenosti s prací v orgánech a komisích samosprávy, než těmi z dotázaných, kteří žádnou takovou zkušenost nemají. Podpora vysokých

škol a vědeckých institucí v kraji je poslední ze strategických priorit, které za jednu z nejdůležitějších označilo celkově vysoké procento respondentů. Tato strategie získává podporu ve stejné míře mezi respondenty všech sociálnědemografických kategorií, různého politického přesvědčení i různého místa bydliště. To se nedá říci o další ze strategických priorit – „Podporovat příliv zahraničních investic a zahraničních firem.“ Tato priorita byla významně častěji uváděna respondenty s vyšším vzděláním a také respondenty ve starším ekonomicky aktivním věku (nejvíce ve věku 50–60 let). Respondenti mladí i respondenti v důchodovém věku se k možnosti prioritně podporovat zahraniční investice stavěli znatelně rezervovaněji. Postoj k zahraničním investicím a aktivitám zahraničních firem je také významně ovlivněn politickou orientací respondenta – zatímco 39 % pravových respondentů považuje tuto strategii za jednu z nejdůležitějších pro rozvoj kraje, u respondentů levicově orientovaných tomu tak bylo jen ve 20 % případů. Je zjevné, že při posuzování výhodnosti zahraničních investic hrají roli ideologicky motivované představy o jejich dopadech na lokální společnost. Významným faktorem je v tomto ohledu také místo bydliště. Respondenti žijící ve městech s více než 20 tisíci obyvateli označují podporu zahraničních investic za prioritní strategii výrazně častěji než lidé, kteří žijí v menších městech a na venkově. Větší města jsou většinou cíle takových investic a více z nich profitují než města malá a vesnice, což se zřejmě odráží i v postojích dotázaných. Na zahraniční investory sázejí spíše respondenti z ekonomicky problémových krajů než příslušníci regionálních elit v krajích s lepším stavem ekonomiky. Špatný stav místní ekonomiky evidentně zvyšuje relativní význam „pomoci zvenčí“ (v tomto případě pomoci zahraničního investora) v myslích příslušníků regionálních elit v ekonomicky problémových oblastech.

Udržet a obnovit výrobní odvětví, kterými byl tento kraj proslavený, chtějí spíše starší z dotázaných, což může do jisté míry odrážet nostalgii po dřívějších dobách nebo prostě jen indikovat spoléhání na prověřené hodnoty a nedůvěru k neznámým novým formám ekonomické aktivity. Tradiční výrobní odvětví chtějí častěji než jiní podporovat příslušníci elit, kteří pracují jako zaměstnanci v soukromé sféře. To je také dosti pochopitelné: s tradičními výrobními odvětvími jsou spojeni více než zaměstnanci ve veřejném sektoru. Významně častěji to za strategickou prioritu označují sympatizanti KSČM (37 % z nich), zatímco přívrženci ODS (26 %) nebo stran bývalé Koalice – KDU-ČSL a US-DEU (22 %) příliš velký význam udržení v kraji tradičních výrobních odvětví nepřikládají. U této priority byl rovněž identifikován statisticky významný rozdíl v odpovědích příslušníků různých typů krajských elit (viz obrázek 6.10).

Obrázek 6.10. Udržet a obnovit výrobní odvětví, kterými byl tento kraj proslavený, jako jedna z hlavních strategických priorit rozvoje kraje – podle typu elity (podíl respondentů, kteří danou strategii považují za jednu ze čtyř nejdůležitějších)

Zdroj: Šetření Regionální elity, Sociologický ústav AV ČR, N = 820.

Otázka: „Kraje mohou ve svých rozvojových strategiích klást důraz na různé cíle a různé způsoby, jak jich dosáhnout. Předložím Vám seznam dvanácti takových cílů a postupů. Vyberte z nich, prosím, čtyři, které považujete pro Váš kraj za nejdůležitější, a čtyři, které považujete za nejméně důležité.“

Dotázaní příslušníci politických a administrativních elit nepovažují příliš často udržování a obnovení tradičních výrobních odvětví v kraji za jednu z hlavních strategických priorit jeho rozvoje, přestože je to názor populární mezi běžnou veřejností (Horáková, N. 2003, Kunštát, D. 2004). Napřekvapuje naopak, že ekonomické elity tuto strategii podporují v daleko větší míře, protože jsou často osobně ekonomicky svázány s místními podniky. Největší proponenti tradičních regionálních výrobních odvětví jsou příslušníci kulturních elit. Možná jsou pro ně tyto aktivity součástí svébytného kulturního dědictví oblasti, v níž žijí.

Pokusíme-li se podívat na výsledky výše popsanych analýz poněkud obecněji, zjistíme, že na volbu konkrétních strategických priorit mají vliv nejrůznější faktory. V některých případech volbu ovlivňují sociálnědemografické faktory, jako jsou věk, stupeň dosaženého vzdělání nebo jeho typ. V jiných případech hraje svoji roli politická orientace respondenta nebo jeho stranické preference, v dalších teritoriální kontext, ve kterém respondent žije, tedy konkrétní kraj, resp. jeho ekonomická situace a specifické rysy. Většinu zjištěných rozdílů je možné vysvětlit jako důsledek sledo-

vání odlišných zájmů různě definovanými skupinami respondentů (respondenti mají tendenci podporovat strategie, které přinesou větší užitek jim nebo skupinám a územním společenstvím, ze kterých pocházejí nebo ke kterým patří) nebo jako výsledek odlišných, zpravidla ideologicky podmíněných představ o tom, co je správné a jaké jsou očekávané důsledky jednotlivých strategií. Při vzájemném porovnávání různých typů vysvětlujících faktorů nelze říci, jestli má na určení strategických priorit respondentem větší vliv to, kým respondent je, jaké jsou jeho politické názory, nebo v jakém prostředí žije. Neexistují žádné jednoduše identifikovatelné skupiny respondentů, které by se ve svém pohledu na strategické priority rozvoje kraje vzájemně lišily. V takto obecné rovině jsou základní představy o tom, jaké strategie povedou k rozvoji kraje, předmětem relativního konsensu regionálních elit.

7. Spolupráce a slučování obcí

Zdenka Vajdová

7.1 Spolupráce politických elit – zastupitelů kraje – s dalšími aktéry veřejného života v kraji

S termínem spolupráce bývají spojovány dva momenty (viz Thompson, V. A., 1961):

- jednak se týká dvou nebo více subjektů, obecně vzájemně závislých (na národní nebo lokální úrovni), a současně autonomních, aspoň do určité míry;
- jednak jde o vztahy, které jsou charakterizovány vzájemností.

V souvislosti se zastupiteli krajů budeme mít na mysli jejich schopnost spolupracovat s dalšími subjekty, s dalšími aktéry veřejného života v kraji.⁴⁸ O schopnosti zastupitelů kraje spolupracovat bychom se fakticky něco dověděli, kdybychom uměli popsat vztahy a) mezi zastupiteli a dalšími orgány krajské vlády a b) mezi zastupiteli a ostatními institucemi – aktéry veřejného života v kraji, a to pokud jde o frekvenci, naléhavost kooperace, její trvání a obsah. Musíme se však spokojit s tím, že se z dotazníku dozvíme pouze, jak zastupitelé kraje hodnotí důležitost spolupráce s různými aktéry; dozvíme se také něco o postoji zastupitele ke spolupráci s dalšími aktéry. Budeme-li mít na paměti toto zjednodušení a omezení z něj vyplývající pro interpretaci dat, můžeme považovat otázku na důležitost spolupráce s jednotlivými aktéry veřejného života v kraji za operacionalizaci spolupráce. Znak vyjádřený otázkou „Jak důležitá je pro Vás blízká spolupráce s následujícími osobami či skupinami osob při plnění Vašich funkcí zastupitele kraje“ je ordinální, s hodnotami na pětibodové škále, kde 1 znamená „spolupráce je málo důležitá“, 5 znamená „velmi důležitá“. Tato jednoduchá kvantifikace odpovědí dovoluje najít i kvantifikaci veličiny, kterou budeme nazývat *míra důležitosti spolupráce* a kterou počítáme jako střední hodnotu škály.⁴⁹ Její větší hodnota vyjadřuje větší důležitost spolupráce, kterou zastupitel přikládá jednomu aktéru resp. konkrétnímu okruhu aktérů (k hodnocení je předloženo celkem 14 aktérů, viz dále tabulku 7.1). Zdůrazňujeme, že otázka byla položena jenom krajským zastupitelům. To nám pak dovolí porovnávat různé podskupiny zastupitelů s ohledem na jejich schopnost spolupracovat.

Máme tedy dvě číselné charakteristiky míry důležitosti spolupráce (obě jsou střední hodnotou), obě nabývají hodnoty z intervalu 1–5:

- míru důležitosti spolupráce s určitým aktérem pro zastupitele, resp. v podsouboru, resp. v celém souboru zastupitelů, např. míra důležitosti spolupráce s novináři, hejtmanem;

⁴⁸ Říkáme schopnost, ale stejně dobře můžeme mluvit o otevřenosti ke spolupráci, o kapacitě spolupracovat.

⁴⁹ Rádi bychom mluvili o veličině „schopnost spolupráce“, ale nechceme překročit data, která máme k dispozici; aniž bychom uvedli úvahy, které by dovolily obecnější interpretaci a na které tady není místo.

– míru důležitosti spolupráce se všemi aktéry pro jednoho zastupitele, resp. různé podskupiny zastupitelů, např. míra důležitosti spolupráce zastupitelů v jednotlivých krajích.⁵⁰

Data k určení uvedených dvou charakteristik jsou v tabulce 7.1.

Tabulka 7.1. Důležitost spolupráce s aktéry veřejného života v kraji pro zastupitele kraje, podíly v %

Spolupráce s aktérem	1 – Málo důležitá	2–	3–	4–	5 – Velmi důležitá	Celkem
A Členové rady kraje a ostatní zastupitelé	1	1	5	17	77	100
B Hejtman	2	2	8	24	63	100
C Ředitel krajského úřadu	2	3	19	32	43	100
D Vedoucí odborů krajského úřadu	2	1	13	44	41	100
E Poslanci a senátoři zvolení za obvody na území kraje	5	12	30	34	20	100
F Starostové měst a obcí v kraji	1	3	12	36	47	100
G Novináři	5	12	33	28	21	100
H Úředníci územních orgánů státní správy	5	13	40	29	12	100
I Představitelé vysokých škol a vědeckých institucí, které působí na území kraje	3	13	30	38	17	100
J Představitelé podnikatelské sféry	2	9	32	38	19	100
K Představitelé kulturního a společenského života v kraji a neziskového sektoru (spolky, občanská sdružení, církve, odbory)	2	11	33	37	18	100
L Přátelé a známí	15	21	26	20	19	100
M Představitelé Vaší politické strany	3	8	20	28	41	100
N Představitelé jiných politických stran	7	15	29	34	15	100

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 261–265.

Otázka: Jak důležitá je pro Vás blízká spolupráce s následujícími osobami či skupinami osob při plnění Vašich funkcí zastupitele kraje? Odpověď můžete na stupnici od 1 do 5, kde 1 je „málo důležitá“, 5 „velmi důležitá“.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

První charakteristika, tedy *míra důležitosti spolupráce s určitým aktérem* v celém souboru zastupitelů, umožňuje nahlédnout, jak je důležitá spolupráce s jednotlivými orgány či osobami v kraji při plnění zastupitelských funkcí. Tabulka 7.2 dává přehled o pořadí míry důležitosti. Na prvních pěti místech jsou všechny orgány a představitelé krajské a obecní veřejné správy, jak volené, tak jmenované. (Např. spolupráce s radou kraje a ostatními zastupiteli je důležitá pro 94 % zastupitelů kraje.) Potom následují představitelé vlastní politické strany zastupitele; tato spolupráce je důležitá pro 69 % zastupitelů. Odpovídá to obecné představě, že politická hra na úrovni krajů má spíše dimenzi politických stran, než dimenzi komunitní; podobně tomu je na republikové úrovni a ve velkých městech, jak

⁵⁰ Precizně je tato veličina popsána v pracích o spolupráci starostů ve Vajdová 1999, 1998.

víme z jiných výzkumů. Další v pořadí důležitosti je sféra ekonomiky, potom sféra občanské společnosti (tj. sféra, v níž působí nestátní neziskové organizace). Na druhém konci pořadí jsou neformální skupiny či kontakty, v dotazníku konkrétně přátelé a známí, s nejmenší důležitostí na posledním místě.

Tabulka 7.2. Míra důležitosti spolupráce (kapa_i) s jednotlivými aktéry veřejného života v kraji pro zastupitele kraje – pořadí

Aktéři veřejného života v kraji	Míra důležitosti spolupráce
Členové rady kraje a ostatní zastupitelé	4,68
Hejtman	4,45
Starostové měst a obcí v kraji	4,26
Vedoucí odborů krajského úřadu	4,22
Ředitel krajského úřadu	4,13
Představitelé Vaší politické strany	3,95
Představitelé podnikatelské sféry	3,63
Představitelé kulturního a společenského života v kraji a neziskového sektoru (spolky, občanská sdružení, církve, odbory)	3,58
Představitelé vysokých škol a vědeckých institucí, které působí na území kraje	3,54
Poslanci a senátoři zvolení za obvody na území kraje	3,52
Novináři	3,49
Představitelé jiných politických stran	3,34
Úředníci územních orgánů státní správy	3,32
Přátelé a známí	3,08
Celková míra důležitosti spolupráce pro zastupitele (N = 249)	3,7986
Min = 1,71, Max = 5, (standard odchylna = 0,55296)	

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 261–265.

Otázka: Jak důležitá je pro Vás blízká spolupráce s následujícími osobami či skupinami osob při plnění Vašich funkcí zastupitele kraje? Odpověďt můžete na stupnici od 1 do 5, kde 1 je „málo důležitá“, 5 „velmi důležitá“.

Z první číselné charakteristiky, míra důležitosti spolupráce s určitým aktérem v celém souboru zastupitelů, vyplývá, že nejvyšší a jednoznačné hodnocení má důležitost spolupráce s orgány krajské a místní veřejné správy. Celkové pořadí důležitosti můžeme interpretovat jako respekt zastupitelů k dělbě práce a specializaci rolí v politickém systému a odmítnutí klientelistických praktik v krajské politice.

Do pojmu spolupráce intervenují jednak osobní vlastnosti spolupracujících subjektů, v našem případě zastupitelů, jednak charakteristiky související s postavením zastupitele jako politické elity v konkrétním kraji. V našem výzkumu je řada indikátorů, které tyto vlastnosti a postoje zjišťují otázkami kladenými v dotazníku. V následující úloze se ptáme: V blízkosti jakých charakteristik zastupitele, v blízkosti kterých hodnot a postojů se nachází schopnost spolupracovat, otevřenost ke spolupráci s různými aktéry v kraji? Výskyt kterých charakteristik u zastupitelů nám dovolí usuzovat na jejich ochotu spolupracovat s dalšími aktéry v kraji, s jakou spolehlivostí? Naším úkolem je nyní zjistit, jaký je vztah výše zmíněné míry důležitosti spolupráce a dostupných relevantních

indikátorů. Rozdělili jsme tyto indikátory do několika skupin, přičemž toto rozdělení má pouze pomocnou pořádací roli a bylo by možné přesouvat některé indikátory do jiné skupiny:

- I. sociodemografické a některé další údaje o zastupiteli: věk, pohlaví, vzdělání, rodinný stav, počet členů v domácnosti, velikost bydliště, víra; dále členství v orgánech územní samosprávy, práce v politické straně, členství v zájmové organizaci);
- II. obecné hodnoty a postoje a politická orientace: typ postoje podle Ingleharta (podrobněji o Inglehartově klasifikaci viz kapitolu č. 3 této studie), důvěra, vztah ke kraji, zařazení na levo-pravé škále politické orientace, stranické vs komunitní chápání politiky;
- III. indikátory související s veřejnou správou v kraji: důvody pro ustavení krajů, důsledky případného slučování obcí, informovanost o dění v kraji, potenciál kraje, vztah zastupitelstva kraje a dalších orgánů a organizací v kraji, překážky v práci krajské vlády, lokalizace rozhodování o záležitostech kraje na různé úrovni veřejné správy, vliv institucí a činitelů působících v kraji na rozhodování o záležitostech kraje, osobní vliv zastupitele na rozhodování o záležitostech kraje.

Naše úloha spočívá v testování závislosti proměnné *míra důležitosti spolupráce* na proměnných uvedených ve skupinách I, II a III; tyto proměnné považujeme za nezávislé.⁵¹ Závislá proměnná *míra důležitosti spolupráce* je kategoriální proměnná (jak jsme řekli, je to střední hodnota) s hodnotami v intervalu 1–5; většina nezávislých proměnných je ordinální nebo nominální. U ordinálních proměnných jsme často spojovali sousedící hodnoty na škále (např. u čtyřbodové škály 1+2 a 3+4 a hodnoty nevím, neodpověděl/a nebyly brány v úvahu). Byla použita procedura MEAN (SPSS) s analýzou variance (Anova) a mírou asociace eta. V následujícím textu se většinou zabýváme jenom těmi vztahy, u nichž byla prokázána závislost signifikantní na 95% hladině významnosti ($p < 0,05$), výjimečně i jiným vztahům, pokud byly z nějakého důvodu zajímavé.

7.2 Výsledky

Žádná ze sociodemografických proměnných, jak jsou uvedeny ve skupině I, nediferencuje závisle proměnnou. Míra důležitosti spolupracovat nezávisí na tom, jde-li o zastupitele nebo zastupitelku, ani na jejich věku, vzdělání, rodinném stavu a počtu členů v domácnosti; nezávisí na tom, jestli se zastupitel považuje za věřícího nebo ateistu; velikost bydliště nehraje roli v tom, jestli je zastupitel více nebo méně kooperativní.⁵² Připomínáme znova, že analyzujeme soubor zastupitelů kraje; ve světle předchozích analýz týkajících se spolupráce starostů měst a obcí se totiž zdá, že zastupitelé kraje mohou být homogennějším souborem vzhledem ke spolupráci než starostové obcí, u nichž věk, vzdělání i velikost obce měla vliv na míru důležitosti spolupráce. Další v této skupině proměnných, tj. členství v orgánech územní samosprávy, práce v politické straně, členství v zájmové organizaci jsou rovněž bez vlivu na míru důležitosti spolupráce zastupitelů.

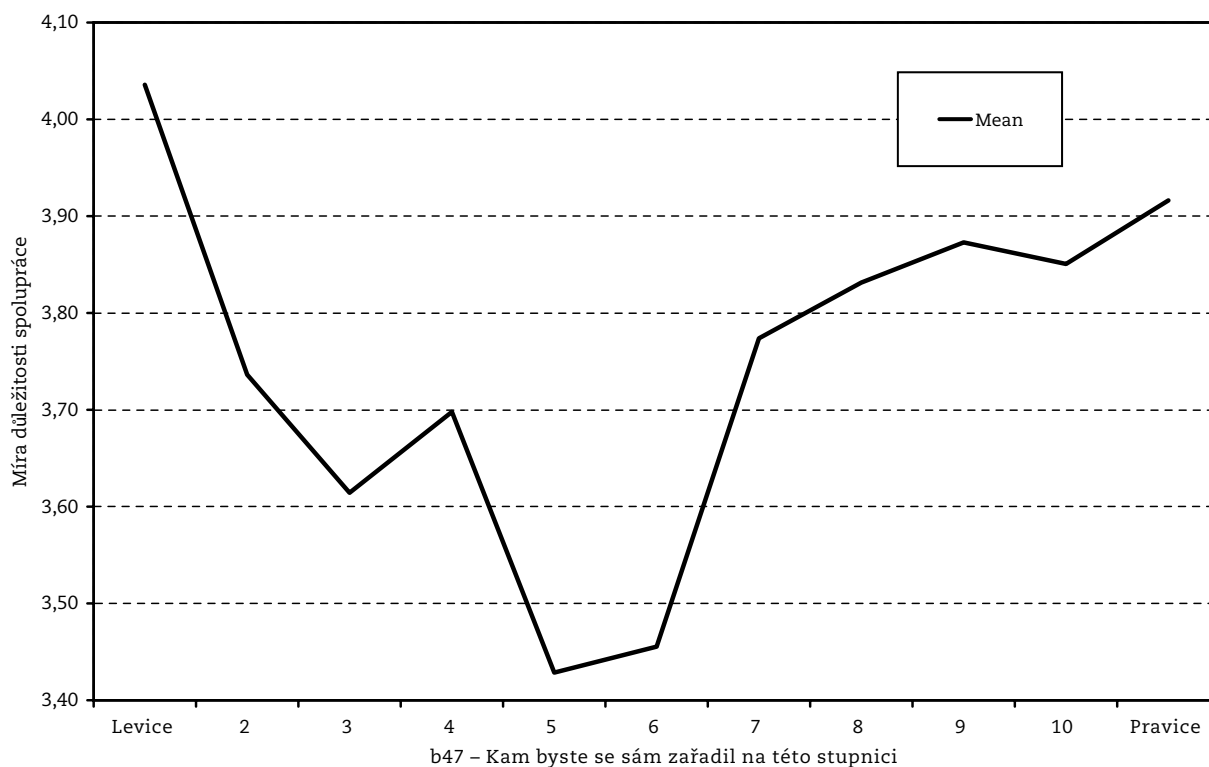
Ve skupině proměnných II – obecné hodnoty a postoje a politická orientace – nejsou vztahy k závisle proměnné *míra důležitosti spolupráce* tak jednoduché jako u předcházející skupiny proměnných. Obecné hodnoty, jako je důvěra k lidem a preference postmaterialistických resp. mate-

⁵¹ I to, že považujeme pouze míru důležitosti za závislou proměnnou, je jenom záležitostí této úlohy. Jistě bychom mohli uvažovat také jinak: Téměř všechny proměnné uvedené ve skupině III mohou být v jiné úloze považovány za závislé proměnné a míra důležitosti spolupráce za nezávislou proměnnou.

⁵² Použili jsme zde další termín pro to, o čem se domníváme, že naše *míra důležitosti spolupracovat* indikuje: otevřenost ke spolupráci, ochota spolupracovat, kapacita spolupráce, kooperativnost.

realistických hodnot jsou bez vlivu na ochotu zastupitelů ke spolupráci. Např. je pravda, že 89 % zastupitelů lidem spíše důvěřuje a že je rozdíl mezi mírou důležitosti spolupráce těch, kteří důvěřují (3,80), a těch, kteří nedůvěřují (3,66), ale rozdíl se dá považovat za náhodný (sign = 0,177). Také rozdíl mezi zastupiteli, kteří si myslí, že by se v krajských volbách měly volit spíše osobnosti, a těmi, kteří si myslí, že spíše politické strany, je jenom náhodný, pokud jde o míru důležitosti spolupráce s různými aktéry v kraji. Jiný je vztah míry důležitosti spolupráce a polohy zastupitele na levo-pravé škále politické orientace. Nejprve jsme považovali obě proměnné za kategoriální a korelovali jsme je (Pearsonův koeficient korelace); korelace se ukázala jako významná na 95% hladině významnosti. Když jsme však považovali levo-pravou škálu se stupni 1–11 za ordinální a aplikovali proceduru Means, signifikance rozdílu nedosáhla 95% hladiny významnosti (sign = 0,09), ale míra asociace, tedy těsnost závislosti eta, nabyla hodnotu, která je druhá nejvyšší zjištěná (0,264).⁵³ Proto se tímto případem zabýváme. Průběh vztahu je dobře patrný na obrázku 7.1. Krajní hodnoty škály – nalevo i napravo – se vyznačují vyšší mírou důležitosti spolupráce než středové politické orientace. Jako by vyhraněný, určitější politický postoj zastupitele znamenal větší otevřenost spolupráci.

Obrázek 7.1. Závislost míry důležitosti spolupráce (κ) zastupitele na jeho levo-pravé politické orientaci

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 249.

⁵³ První nejvyšší míra asociace – eta = 0,292 – je mezi mírou důležitosti spolupráce a vlivem rozhodnutí zahraničních firem na situaci v kraji, jak uvidíme dále.

Poslední proměnnou v této skupině je zastupitelův osobní vztah ke kraji, v jehož vládě pracuje. I když měla tato proměnná 5 hodnot, všichni zastupitelé využili jenom hodnoty vyjadřující pozitivní vztah ke kraji a většina uvedla „silný osobní vztah“. Nikdo nemá „řadu výhrad“, ani nepřípouští, že by „kraj neměl rád“. Silný osobní vztah ke kraji s sebou nese i otevřenost ke spolupráci (sign = 0,034, eta = 0,165).

Ze skupiny III, ve které jsou zastoupeny indikátory orientované na veřejnou správu v kraji, se věnujme nejprve dvěma, které souvisejí s reformou veřejné správy. Jak důležité byly důvody, a které to byly, při rozhodování o současné podobě krajského zřízení? Respondentům bylo předloženo 9 pravděpodobných důvodů, jako např. „naplnění práva územního společenství na samosprávu“ nebo „sociální a ekonomický rozvoj území“ nebo „dostat pod kontrolu velká města v území“. Jakkoliv důležité byly pro zastupitele jednotlivé důvody, významnou souvislost s mírou důležitosti spolupráce jsme nezaznamenali.

Následující proměnné se týkají situace po případném slučování obcí. Jsou to proměnné, vyjadřující zlepšení resp. zhoršení situace obcí vzhledem k deseti vybraným okolnostem v důsledku případného slučování obcí. Tyto rovněž neovlivňují míru důležitosti spolupráce s různými aktéry v kraji. V současné době starostové kompenzují velikostní handicap tím, že se sdružují do svazků obcí za účelem spolupráce při dosahování stanovených cílů. Současně existují na centrální úrovni určité představy, jak naložit se situací velkého počtu malých obcí, který je považován za neúnosný. Otevřená zůstává otázka: slučování obcí nebo podpora spolupráce? Řada starostů a zastupitelů obcí je současně zastupiteli krajů. Také se dá předpokládat, že krajské politické elity budou konzultovány při přípravě dalších záměrů administrativního členění státu na úrovni obcí. Proto je důvod zajímat se u krajských politických elit o souvislost jejich ochoty spolupracovat a názorů na situaci po případném slučování obcí.

Ani další proměnné jako informovanost o dění v kraji a názor na potenciál kraje (obě nominální proměnné) nediferencují ochotu ke spolupráci. Ostatně, téměř všichni zastupitelé jsou dobře informováni a většina považuje svůj kraj za schopný dobrého rozvoje ať s dotacemi státu či Evropské unie anebo bez nich.

Vztahy mezi zastupitelstvem kraje a dalšími organizacemi a institucemi působícími v kraji charakterizované jako konfliktní nebo kooperativní jsou další proměnné, jejichž vliv na míru důležitosti spolupráce jsme zjišťovali. Organizace a instituce, na jejichž konfliktní nebo kooperativní vztahy se zastupitelstvem jsme se dotazovali, jsou tytéž, u nichž jsme se zastupitelů ptali na důležitost spolupráce (viz tabulku 7.1). Závislost míry důležitosti spolupráce na uvedených proměnných byla signifikantní v jediném případě, a to u proměnné vztahy zastupitelstva kraje a podnikatelské sféry: kdo považuje tyto vztahy za kooperativní, vykazuje i vysokou míru důležitosti spolupráce (3,95, sign = 0,008 a eta = 0,216). Připomínáme, že celková míra důležitosti spolupráce v souboru zastupitelů je 3,7986 a je uvedena v tabulce 7.2. Problémy a překážky v práci zastupitelů (15 ordinálních proměnných) míru důležitosti spolupráce nediferencují. Ale mohli bychom mluvit o trendu u proměnné „nátlak ze strany podniků“ a „spory mezi zastupitelstvem kraje a krajským úřadem“: zastupitelé, kteří tyto překážky nepovažují za problém, vykazují větší míru důležitosti spolupráce než ti, kteří v těchto dvou věcech problém vidí.

Posledním blokem proměnných ve skupině III jsou proměnné týkající se vlivu na rozhodování o veřejných záležitostech v kraji, jednak pokud jde o vliv rozhodnutí na různých úrovních, jednak pokud jde o vliv institucí a činitelů působících v kraji na rozhodování o záležitostech kraje, a koneč-

Tabulka 7.3. Vliv institucí na rozhodování v kraji podle politických elit – pořadí a vliv, podíly v %

Instituce	Pořadí	Malý vliv	Střední vliv	Velký vliv
Rada kraje	4,24	8	25	67
Hejtman	3,92	2	10	88
Členové zastupitelstva kraje	3,86	4	21	75
Krajská organizace ODS	3,28	17	41	42
Ředitel krajského úřadu	3,04	25	45	30
Primátor krajského města	3,00	34	33	34
Vedoucí odborů krajského úřadu	2,96	27	51	22
České firmy, které v kraji působí	2,95	28	46	25
Zahraniční firmy, které v kraji působí	2,93	31	42	27
Bankovní a finanční instituce	2,90	31	43	25
Poslanci a senátoři zvolení do parlamentu za obvody na území kraje	2,90	34	43	24
Jiné územní úřady státní správy, které v kraji působí	2,82	34	49	17
Magistrát krajského města	2,82	37	38	25
Krajská podnikatelská sdružení, komory apod.	2,81	31	56	13
Vysoké školy a vědecké instituce existující na území kraje	2,81	39	40	21
Krajská organizace ČSSD	2,79	35	45	20
Úřady práce	2,72	41	40	19
Vlastníci velkých majetků na území kraje	2,69	43	40	17
Krajská organizace KDU-ČSL	2,47	52	32	15
Spolky, občanská sdružení a jiné podobné organizace občanů	2,30	64	29	7
Odborové organizace na území kraje	2,21	70	23	7
Krajská organizace KSČM	2,18	67	26	7
Círky a jiné náboženské organizace na území kraje	1,98	75	22	3
Různé neformální struktury	1,96	78	20	2

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 283–314.

Otázka: Jak velký je vliv uvedených institucí na rozhodování o důležitých ekonomických, politických, sociálních a kulturních záležitostech Vašeho kraje?

Odpověď můžete na stupnici od 1 do 5, kde 1 je „žádný vliv“, 2 je „malý vliv“, 3 je „střední vliv“, 4 je „značný vliv“ a 5 je „rozhodující vliv“.

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

ně pokud jde o vlastní vliv zastupitele. V prvním případě měli zastupitelé posoudit vliv následujících institucí na rozhodování o důležitých otázkách kraje: orgány kraje, orgány sousedních krajů, rozhodnutí větších měst v kraji, státních orgánů ČR, sousedních států, Evropské unie a rozhodnutí zahraničních a mezinárodních firem. Posoudili vliv na pětibodové škále, kde 1 je „žádný vliv“, 2 „malý vliv“, 3 „střední vliv“, 4 „značný vliv“ a 5 „rozhodující vliv“ (tato škála je použita i v dalších dvou případech). Signifikantní závislost míry důležitosti spolupráce byla zjištěna u proměnných význam vlivu sousedních států (sign = 0,047), EU (sign = 0,039) a zahraničních a mezinárodních firem (sign = 0,000), přičemž směr závislosti je u všech tří proměnných stejný: čím větší vliv rozhodnutí dané úrovně na situaci v kraji, tím větší míra důležitosti spolupráce, tím větší ochota ke spolupráci. Míra asociace, tedy těsnost závislosti, je vůbec nejvyšší u vlivu rozhodnutí zahraničních a mezinárodních firem na situaci kraje: eta = 0,292.

Protože závislost míry důležitosti spolupráce na proměnných, vyjadřujících význam vlivu různých institucí a aktérů působících v kraji na rozhodování o veřejných záležitostech kraje, je zjišťována u většiny proměnných a nemá vždy týž směr (např. vyšší vliv, větší míra důležitosti spolupráce), věnujme se tomuto případu podrobněji. Tabulka 7.3 poskytuje základní informaci o hodnotách uvedených proměnných v souboru zastupitelů. Pořadí je sestaveno podle průměrného hodnocení vlivu institucí souborem krajských zastupitelů.

Hodnocení vlivu zastupiteli – politickými elitami – se poněkud liší od hodnocení ostatními elitami v kraji v pořadí, nikoliv však na prvních šesti místech. U dalších institucí je lépe hodnocen vliv úřadů a hůře vliv politických stran (kromě ODS). Ale rozdíly v průměrném hodnocení politických elit a všech respondentů se odehrávají v setinách.

Vraťme se ke vztahu míry důležitosti spolupráce a hodnocení vlivu různých institucí. Již jsme řekli, že je několik, přesně 12 proměnných, u kterých jsme nezjistili vliv na míru důležitosti spolupráce. Jsou to vliv členů zastupitelstva, ředitele krajského úřadu, úřadů státní správy v kraji (kromě úřadu práce), primátora a magistrátu krajského města a dále bank, odborových organizací, církví, NNO a různých neformálních struktur, ale také vliv KSČ a KDU-ČSL. U ostatních proměnných lze rozlišit dva průběhy závislosti. První lze vyjádřit: čím větší vliv, tím větší míra důležitosti spolupráce. Tento průběh je u proměnných rada kraje, hejtmán, vedoucí odborů krajského úřadu, úřad práce, a u všech dalších proměnných: poslanci, podnikatelská sdružení, české i zahraniční firmy, vlastníci velkých majetků a vysoké školy. U této poslední proměnné je pozoruhodná signifikance (sign = 0,000) a velká míra asociace (eta = 0,261). Druhý průběh závislosti se týká vlivu ODS a ČSSD: čím určitější hodnocení vlivu těchto dvou politických stran, ať jako žádný vliv nebo jako rozhodující vliv, tím menší míra důležitosti spolupráce; tedy, střední hodnota vlivu znamená vysokou hodnotu důležitosti spolupráce. Chtělo by se říci, že je přirozené, že stranická ortodoxnost nepřipouštějící vliv jedné strany a nadhodnocující vliv strany druhé brání otevřené spolupráci s dalšími aktéry; zatímco připustit vliv různých aktérů je známkou ochoty naslouchat a spolupracovat. Poslední charakteristika v tomto bloku proměnných „vlivu“ je hodnocení vlastního vlivu zastupitele: signifikantní souvislost s mírou důležitosti spolupráce zde není.

Zbývají ještě dvě charakteristiky, které jsme ve výčtu sledovaných indikátorů neuvedli. Je to kraj, v jehož zastupitelstvu respondent reprezentuje své voliče, a ekonomická úspěšnost tohoto kraje.⁵⁴ I u těchto dvou proměnných jsme sledovali, jestli na nich míra důležitosti spolupráce závisí. Tabulka 7.4 ukazuje míru důležitosti spolupráce v jednotlivých krajích. Uvádíme ji pro informaci, ale

⁵⁴ Jde o syntetickou proměnnou, která je použita a vysvětlena v předcházející kapitole.

nic z ní nevyplývá pro schopnost zastupitelů spolupracovat. Pokud jde o otevřenost ke spolupráci, nejsou zastupitelé v jednotlivých krajích významně odlišní. Podobně je pro schopnost zastupitelů spolupracovat s dalšími aktéry veřejného života v kraji lhostejné, jestli se kraj řadí ke skupině ekonomicky silných, slabých nebo ekonomicky průměrných krajů.

Tabulka 7.4. Míra důležitosti spolupráce pro zastupitele v jednotlivých krajích

Kraj	Míra důležitosti spolupráce	N	Směrodatná odchylka	Min hodnota	Max
Praha	3,8542	24	,46362	3,00	4,57
Středočeský	3,7000	20	,53332	2,93	4,64
Jihočeský	3,5437	18	,36924	2,64	3,93
Plzeňský	3,9107	16	,55726	3,21	4,93
Karlovarský	3,9188	22	,74600	2,07	5,00
Ústecký	3,8185	24	,51248	2,64	4,71
Liberecký	3,7429	5	1,1601	1,93	4,93
Královéhradecký	3,8214	16	,27355	3,29	4,21
Pardubický	3,8238	15	,42332	3,07	4,43
Vysočina	3,6494	11	,79504	1,71	4,64
Jihomoravský	3,9866	16	,43816	3,29	4,71
Olomoucký	4,0272	21	,53997	2,64	4,71
Zlínský	3,5789	19	,55934	2,00	4,57
Moravskoslezský	3,7214	20	,56047	2,57	4,50

Zdroj: Šetření Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 249.

7.3 Slučování obcí – příští krok reformy veřejné správy?

Od roku 1989 se spontánně rozběhnul proces rozdělování obcí do menších samostatných administrativních celků, převážně jako reakce na jejich předchozí slučování. Téměř 14,5 tisíce sídel o velikosti 30 až několik set tisíc obyvatel, která v České republice jsou, bylo organizováno ještě v roce 1989 do cca 4,1 tisíc samostatných administrativních celků, obcí. Při Sčítání lidu, domů a bytů v březnu 1991 bylo evidováno 5,8 tisíc obcí a v následujícím roce 6,2 tisíce obcí. Dá se říci, že proces rozpadu byl ukončen v roce 1994 a počet obcí se v současnosti pohybuje okolo 6 250 takto: k 1. 1. 2004 byl 6 249, k 31. 12. 2002 byl 6 254 a k 31. 12. 2000 bylo v České republice 6 251 obcí.

Od 90. let jsou na různých úrovních vyslovovány různé názory na to, zda je nebo není tento počet přiměřený a zda by bylo či nebylo účelné obce slučovat. Pro tu nebo onu alternativu se argumentuje zlepšením nebo zhoršením situace obcí, k němuž by případné či zamýšlené administrativní slučování obcí vedlo. Otázka zjišťující názor na slučování obcí byla položena celému souboru krajských

elit v tomto šetření. O deseti okolnostech fungování obcí měli respondenti rozhodnout, jestli budou znamenat pro obce zlepšení nebo zhoršení jejich situace, nebo jestli k žádné změně nedojde.

Tabulka 7.5. Očekávané důsledky slučování obcí, podíly odpovědí v %

Oblast důsledků	Zlepšení	Žádná změna	Zhoršení	Celkem
Podmínky pro místní demokracii	21	38	41	100
Efektivita zajištění služeb ve městě (obci)	68	15	17	100
Konflikty mezi částmi města (obce)	12	27	61	100
Spravedlivé rozmístění veřejných služeb na území města (obce)	36	32	32	100
Kontakty mezi občany a volenými zastupiteli	17	39	44	100
Autonomie města (obce) vzhledem k ústředním orgánům státní správy	47	34	19	100
Možnosti přizpůsobení veřejných služeb potřebám občanů	60	22	18	100
Pocit solidarity mezi občany města (obce)	17	44	39	100
Politická aktivita občanů	14	59	27	100
Potřeba finančních převodů ze státního rozpočtu	51	30	19	100

Zdroj Regionální elity 2004, SOÚ AV ČR, N = 746–788.

Otázka: „V ČR je něco přes 6 000 obcí a měst. Existují různé názory na to, zda je nebo není tento počet přiměřený a zda by bylo či nebylo účelné obce slučovat. Vedlo by podle Vás slučování obcí ke zlepšení nebo ke zhoršení jejich situace vzhledem k následujícím okolnostem?“

Pozn.: Údaje v procentech jsou zaokrouhlovány, což vysvětluje případnou odchylku součtu od 100 %.

Většina respondentů vyslovuje názor, že by případné slučování obcí vedlo ke zlepšení ve službách, které obec zajišťuje pro své občany, a posílení autonomie vzhledem ke státu jak ekonomické, tak politické. Ke zhoršení by mohlo dojít v podmínkách pro místní demokracii obecně, a ve vztazích mezi částmi nově vzniklé obce zvláště. K žádné změně nebo zhoršení by podle názoru respondentů nedošlo v politické aktivitě a vzájemné solidaritě občanů.

Ne každá skupina krajských elit má očekávání stejná. Závislost mezi typem elity a hodnocením důsledků případného slučování obcí je významná právě u těch okolností, kde všichni očekávají zlepšení – efektivita služeb a autonomie obce, a u politické aktivity občanů. Např. politické a administrativní elity očekávají zlepšení efektivity a možnosti přizpůsobení veřejných služeb potřebám občanů častěji, než bychom očekávali; elity kulturní očekávají zhoršení i v těchto oblastech. Dále, přestože většina respondentů neočekává žádnou změnu v politické aktivitě občanů, přece jenom jsme se setkali u politických elit častěji s názorem, že dojde ke zlepšení, a u kulturních elit, že dojde ke zhoršení.

V souvislosti s reformou veřejné správy v ČR, jejíž poslední fáze – reforma centrálních orgánů veřejné správy – stále není dokončena, se znovu objevují úvahy o dalších krocích, které mají za cíl nějak uspořádat rozdrobenou sídelní soustavu na úrovni obcí (viz www.mvcr.cz) do větších celků.

V současnosti si malé obce počínají tak, aby si vytvořily možnosti pro kompenzaci své velikosti. Nacházejí je v tvorbě mikroregionů, v seskupování se do svazků obcí, jejichž základním posláním je spolupráce. Řada starostů a zastupitelů obcí je současně zastupiteli krajů. Zajímali jsme se o postoj krajských politických elit ke spolupráci, analyzovali jsme relevantní odpovědi zastupitelů kraje a výsledky popsali v první části textu. O jejich ochotě ke spolupráci, otevřenosti ke spolupráci s různými aktéry veřejného života, jsme získali informaci prostřednictvím míry důležitosti *spolupracovat*. Zjistili jsme, že tato míra je vyšší než ideální průměr (čímž myslíme prostřední hodnotu škály 1–5). Dále jsme zjistili, že v případě politických elit kraje nezávisí otevřenost ke spolupráci na sociodemografických charakteristikách, ani na řadě obecných hodnotových rysů individuů. Dále je zřejmé, že ochota ke spolupráci se vyskytuje vedle tolerantních postojů vůči politickým stranám, ale také vedle vyhraněných politických orientací ve smyslu nalevo-napravo, a vedle nekonzfliktních postojů vůči vztahům k dalším organizacím. Ukázalo se, že míra důležitosti spolupráce nesouvisí s krajem, kde je zastupitel zvolen, ani s ekonomickou úspěšností tohoto kraje. Pro jednotlivé kraje je v souboru ovšem málo zastupitelů a výsledky je třeba brát s rezervou.

Krajské politické elity budou pravděpodobně konzultovány při přípravě zmíněných dalších záměrů administrativního členění státu na úrovni obcí. Ale diskuse bude možná širší a zapojí se do ní i administrativní, ekonomické a kulturní elity kraje. Proto je zajímavé vědět, jak se k případnému slučování obcí staví krajské elity. Na tuto otázku jsme našli odpověď ve druhé části textu na základě analýzy odpovědí celého souboru respondentů a je následující: Očekává se zlepšení ve službách, které obec zajišťuje pro své občany, a posílení autonomie vzhledem ke státu jak ekonomické, tak politické. Efektivita fungování obecní veřejné správy, která je spatřována v dobrých službách, stojí v popředí zájmu jak krajských elit, tak starostů obcí (Vajdová Z., Illner M. 2004). Autonomii vzhledem ke státu může zaručit obcím jejich sloučení do větších celků, podle názoru krajských elit. Přitom autonomie obce, její samostatnost byla hlavním důvodem rozpadu obcí na začátku 90. let, a v důsledku toho došlo k nárůstu počtu především malých obcí. Šlo pravděpodobně o autonomii vzhledem k jiné obci. Uzákonění obecního zřízení v roce 1990 totiž jakoby automaticky zajišťovalo autonomii vzhledem ke státu (viz rozhovory s prvními starosty v projektu „Local Democracy Innovation“). Ale ono jenom znemožnilo centrálním orgánům nařizovat obcím to či ono, vyžadovat od nich to či ono („Pořád chodí něco z ministerstva, to házím rovnou do koše“, Veverská Bitýška 1991). Bude zřejmě důležité uvažovat, o jakou autonomii a vzhledem ke kterým dalším institucím v případě obcí jde a které je třeba dát přednost, nebo, jestli je možné za nějakých okolností a institucionálního uspořádání saturovat více nároků. Druhá úvaha se pokusí odpovědět na otázku, jestli existuje jiný způsob než slučování, aby autonomie vzhledem ke státu byla zaručena, a současně jaký rozsah autonomie vůči jiným obcím je žádoucí a nutný. Po sloučení obcí by mohlo dojít ke zhoršení v podmínkách pro místní demokracii obecně a ve vztazích mezi částmi nově vzniklé obce zvláště. Podle názoru regionálních elit by k žádné změně nedošlo nebo by nastalo zhoršení v politické aktivitě a vzájemné solidaritě občanů. Celkový trend naznačuje vstřícnost k důsledkům případného slučování obcí u politických elit; zatímco u kulturních elit se častěji můžeme setkat se skepti-

Závěr

Na základě osobních charakteristik, postojů a názorů regionálních elit analyzovaných v této studii se pokusíme jako mozaiku sestavit celistvý portrét regionálních elit. Na jedné straně zhodnotíme, co mají představitelé regionálních elit společné, na straně druhé vytvoříme jejich plastičtější obraz poukazem na to, jaké názory, postoje a osobní charakteristiky diferencují regionální elity mezi sebou. Tuto závěrečnou syntézu provedeme ve dvou hlavních rovinách. První z nich se bude snažit odpovědět na otázku: Jaké jsou vlastně nové regionální elity, jaké jsou jejich osobní charakteristiky a postoje, jaká je jejich profesní a politická minulost? V druhém kroku shrneme názory regionálních elit na nové krajské zřízení a rozvojové možnosti kraje, v němž působí.

Obecně by se daly shrnout základní osobní charakteristiky regionálních elit tak, jak se jevíly ve výzkumu ze září a října 2004, asi takto:

Mezi regionálními elitami převládaly osoby s vysokoškolským vzděláním s průměrným věkem pod 50 let. Byly to nejčastěji osoby se stabilním rodinným zázemím, tzn. osoby ženaté či vdané. Regionální elity měly také většinou silný a pozitivní vztah ke svému bydlišti a většina z nich se také narodila v kraji, ve kterém nyní žije. Ženy byly mezi regionálními elitami v menšině; tvořily pouze 17 % všech dotázaných. Ačkoli byly v průměru mladší než jejich mužské protějšky, byly častěji rozvedené a měly v průměru méně dětí.

Z logiky zaměření výzkumu vyplývá, že většina reprezentantů regionálních elit pracovala v době šetření ve veřejné sféře, nemalá část respondentů (28 %) byla zaměstnána v soukromé sféře nebo svobodně podnikala. To se týkalo nejenom ekonomických a kulturních elit, ale také zástupců elit politických. Mezi nimi to byli zejména neuvolnění členové zastupitelstva krajů či obcí. Většina představitelů regionálních elit také ovládala nějaký světový jazyk. Největší část z nich se domluvila rusky, nadpoloviční většina také anglicky nebo německy.

Zaměříme se nyní podrobněji na politickou elitu. Patří mezi ni volení zastupitelé, hejtmani a starostové. Ti řídí samosprávné orgány na krajské a obecní úrovni a v rámci legislativních pravomocí utvářejí politiku regionů. V základních sociodemografických charakteristikách shrnutých výše se představitelé politické elity výrazně neliší od charakteristik regionálních elit jako celku.

Z hlediska profesní dráhy se dotazovaní uvolnění členové zastupitelstva krajů a obcí rekrutovali v jedné pětině z řad středoškolsky vzdělaného personálu a nižších administrativních pracovníků, další pětina z nich pracovala již v předcházejícím období ve funkci uvolněného zastupitele, další pětina se rekrutovala z řad vedoucích řídicích pracovníků velkých podniků, společností a organizací a jen o něco menší část dříve působila jako vědečtí a odborní pracovníci. Zkušenost s prací ve vysokých funkcích ve státní správě či samosprávě v roce 1988 mělo necelých 7 % zastupitelů. Skutečnost, že čtyři z pěti uvolněných zastupitelů neměli předchozí zkušenost s touto pozicí, ukazu-

je, že systém politických pozic na obecní a krajské úrovni byl ve sledovaném období dosti otevřený a umožňoval vstup do politického života lidem s rozmanitým profesním a odborným zázemím, pro něž nebyla politika zaměstnáním.

Mnozí, kteří se po zvolení do krajského zastupitelstva a následném získání pozice uvolněného člena stali politickými profesionály, však již měli určitou zkušenost s politickou participací na komunální nebo vyšší úrovni. Mezi oslovenými krajskými zastupiteli byly téměř dvě třetiny již dříve politicky aktivní na úrovni obce. Více než polovina krajských zastupitelů, kteří absolvovali politickou dráhu „obec-kraj“, zastávala dříve funkci starosty či místostarosty. Neprokázano se tedy, že by krajská politická scéna byla ve větší míře obsazována politiky shora, tj. bývalými poslanci či senátory. Na základě analýzy politických drah krajských zastupitelů pro první volební období nových krajů je možné říci, že pro dosažení vysokých funkcí v krajské samosprávě (hejtman, jeho náměstci) byla výhodou předchozí politická zkušenost v samosprávě či státní správě. Nejlepší výchozí pozicí bylo z tohoto pohledu zejména předchozí působení ve funkci starosty či působení na okresních úřadech.

Přeneseme nyní pozornost z přísně popisné roviny osobních charakteristik regionálních elit k charakteristikám obecnější názorové orientace. Z výzkumu vyplývá, že představitelé regionálních elit se v zásadě navzájem shodují v preferovaných postojích, liší se spíše v intenzitě podpory těchto postojů. To platí, podíváme-li se na názorové spektrum z hlediska typu elity, pohlaví, věku, místa bydliště. Méně pak již z hlediska politické orientace na škále levice-pravice. Respondenti obecně podporovali na jedné straně individualistické a liberální názory jako: „jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat“, „velké rozdíly v příjmech jednotlivců a rodin nejsou na závalu“ nebo „žena má právo sama rozhodovat o potratu“. Na straně druhé preferovali názory, které ostří liberalismu výrazným způsobem otupují, jako: „cílem regionální politiky vlády by mělo být vyrovnávání ekonomických a sociálních rozdílů mezi kraji“, „zemědělci mají dostávat dotace“, „zákony o migraci a poskytování azylu mají být vůči cizincům přísnější“.

Zdá se, že v rovině individuálních snah, práv a povinností volají představitelé regionálních elit po větší individuální odpovědnosti. Je to postoj, který se od představitelů této skupiny osob dal očekávat, a to z několika důvodů: Předně, mezi respondenty byly dvě třetiny voličů pravických stran,⁵⁵ dalším významným faktorem byla skutečnost, že si představitelé regionálních elit svým vzděláním, profesní pozicí a pravděpodobně i příjmy individualistické hodnoty a orientace „mohou dovolit“. Na druhou stranu, princip přerozdělování a dohledu státu považují za nutný k udržení stability regionální struktury. Regionální elity se také většinou jednoznačně přiklánějí k názoru, že lidé, kteří měli vysoké pozice v komunistické nomenklatuře, nemají vykonávat veřejné úřady a státní funkce.

Drtivá většina regionálních elit (85 %) obecně důvěřuje lidem ve společnosti. Vyšší generalizovanou důvěrou silně vybočují z názorového průměru české populace. Jedním z důvodů vysoké vyjádřované důvěry může být nadprůměrný socioekonomický status regionálních elit. Významnou roli ovšem hraje pravděpodobně také fakt, že regionální elity disponují relativně vysokými rozhodovacími pravomocemi a každodenně musí spolupracovat s množstvím lidí a institucí, což se bez důvěry neobejde. Z tohoto hlediska je vysoká generalizovaná důvěra dobrou zprávou, tím spíše, že nej-

⁵⁵ Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002 volilo 49 % dotázaných ODS, 10 % KDU-ČSL a 8 % US-DEU, což bylo o 23 % více voličů pro pravické strany v porovnání s celkovými volebními výsledky (podíly jsou uváděny pouze ze souboru těch respondentů, kteří na otázku odpověděli, tzn. odpověděli jinak, než nevím a neodpověděl; takových bylo v souboru 20,1 %).

vyšší stupeň důvěry vykazovaly politické elity. Co se týče důvěry v politické instituce, nejvíce regionální elity důvěřovaly obecním a krajským institucím, i když u ekonomických a kulturních elit byla vyjadřovaná důvěra výrazně nižší než u elit politických a administrativních. Většina dotázaných také důvěřovala Evropské unii. Na druhou stranu velmi málo dotázaných důvěřovalo parlamentu, senátu a vládě, a to nejen z řad elit ekonomických a kulturních, ale také z řad elit politických a administrativních; jejich hladina důvěry vůči těmto institucím byla okolo 30 %. Pro vzájemnou podporu a spolupráci orgánů samosprávy a státní legislativy, resp. exekutivy to není dobrý signál.

Ve vyjadřované důvěře v krajské orgány, stejně jako v hodnocení jejich úspěšnosti, proti sobě ostře vystupují spíše kritičtější a rezervovanější postoje elit kulturních a ekonomických a převážně pozitivní postoje a hodnocení elit politických a administrativních. V samotné skupině politických elit zastávali kritičtější názory představitelé obecní úrovně samosprávy. Politické a administrativní elity se jednoznačně (v 80 % případů) domnívaly, že se krajské zřízení osvědčilo, a přibližně ve stejné míře mu také vyjadřovaly důvěru. Reprezentuje to postoje těch, kteří z velké části hájili své zájmy a svou práci, názor těch, kteří se aktivně podíleli na krajské politice. Necelá polovina ekonomických a kulturních elit vyjádřila přesvědčení, že se krajské zřízení osvědčilo. To představuje názor osob, které činnost krajů pozorovaly a hodnotily zvenčí. Informace, které tito lidé mají, jsou zpravidla omezenější a jiného druhu než u předešlé skupiny elit politických a administrativních. Obecně větší kritičnost vůči správním a politickým institucím hraje pravděpodobně v jejich hodnocení také určitou roli. Uvědomíme-li si, jakou počáteční skepsí a pochybnostmi byl provázen vznik krajů jak v médiích, tak z úst některých politických představitelů (zejména ODS), a jaké postoje k této problematice zaujímal veřejnost, není pozice krajů v hodnocení ekonomických a kulturních elit nijak špatná. Za čtyři roky své existence se kraje staly institucí, které důvěřuje více lidí než politickým institucím na centrální úrovni, a to nejen z řad regionálních elit, ale také z řad občanů.⁵⁶

Nově zřízené kraje dostaly do vínku určitá omezení, dalo by se říci dědičná zatížení, ať již v kladném či záporném slova smyslu. Vedle toho také existovaly představy klíčových osobností v kraji o tom, jakými prostředky a za jakých podmínek by bylo možné toto dědictví rozvíjet a transformovat k větší celkové prosperitě. Obě tyto komponenty, objektivní podmínky a politické vize, předurčují rozvojové možnosti krajů.

Hodnocení rozvojových možností kraje oslovenými elitami je dosti jednoznačné; 73 % respondentů se domnívalo, že existují dobré možnosti, aby se jejich kraj do budoucna dobře rozvíjel, ale bez počáteční pomoci státu nebo z evropských fondů se to podle nich neobejde. Důvěra ve vlastní síly kraje byla větší v ekonomicky silnějších regionech (Praha, Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, Liberecký a Královéhradecký kraj). Optimističtější z hlediska hodnocení soběstačnosti rozvojových možností kraje byli pak zejména pravicově orientovaní respondenti a také ti, kteří byli aktivními v občanském životě, buď jako členové zájmové organizace nebo politické strany. Z hlediska navrhovaných cest k dosažení prosperity kraje panoval mezi představiteli regionálních elit dosti široký konsensus. Politika krajů by se měla podle nich přednostně zaměřit na podporu domácích faktorů možného rozvoje (místní podnikatelé, místní vysoké školy a věda, turistický ruch), a k tomu by měly být využity v co největší míře peníze z Evropské unie. Představitelé regionálních elit preferují politiku vyrovnávání rozdílů uvnitř kraje oproti politice koncentrace prostředků do rozvoje největších měst. Neslibují si tolik od zahraničních investic ani politických kontaktů na „vyšší místa“.

⁵⁶ Viz výzkum CVVM: Horáková, N. 2003, Kunštát, D. 2004.

A jakým hlavním překážkám musí čelit ve své práci krajszí zastupitelé a úředníci krajských úřadů? Nejsou to ani tak problémy spojené s vnitřním fungováním krajských orgánů nebo plynoucí ze vztahů mezi různými subjekty působícími na krajské úrovni. Jsou to spíše překážky způsobené nedostatečnou, nedostatečně vymezenou nebo nedostatečně respektovanou autonomií samosprávných krajů ze strany centrálních orgánů státu. Zejména se jedná o možnost ovlivňování vlastních příjmů kraje a rozšíření pravomocí při ovlivňování ekonomického rozvoje kraje. Krajszí politici a administrátoři tedy sdělili v tomto výzkumu vcelku jasné poselství: přáli by si posílit možnost krajů ovlivňovat podmínky svého rozvoje, v první řadě podmínky ekonomické.

Z výzkumu obecně vyplývá, že představitelé regionálních elit jsou racionální optimisté. Racionální v tom smyslu, že si nekladou přehnané cíle a nároky, ať již na samotný rozvojový potenciál krajů nebo na rozsah pomoci, který mohou očekávat zvnějšku od centrálních orgánů nebo Evropské unie. Nevnášejí do svých postojů k rozvojovým možnostem krajů příliš mnoho ideologie, což je sblíží s představiteli obecní samosprávy. Značná část krajské politické elity se také ostatně z této úrovně rekrutovala. Optimisty jsou představitelé regionálních elit v tom smyslu, že i přes zjevné problémy omezeného rozpočtu, dědičných zátěží a omezených kompetencí krajských orgánů jsou přesvědčeni, a to v podstatě bez ohledu na typ elity a na to, o který kraj se jedná, že rozvojové možnosti regionu jsou relativně příznivé a do budoucna nadějně.

Literatura

- Abramson, P.R., R. Inglehart 1999. „Measuring Postmaterialism.“ *American Political Science Review* 93: 665–677.
- Agnew, J. 1981. „Structural and dialectical theories of political regionalism.“ Pp. 275–289 in *Political Studies from Spatial Perspective* edited by A.D. Burnett, P.J. Taylor. Chichester; New York: John Wiley & Sons.
- Almond, G.A., S. Verba (eds.) 1989. *The Civic Culture Revisited*. Newbury Park, California: Sage Publications.
- Baldersheim, Harald et al. 1996. „New Institutions of Local Government: A Comparison.“ Pp. 23–43 in *Local Democracy and the Process of Transformation in East-Central Europe* edited by H. Baldersheim, M. Illner, A. Offerdal, L. Rose, P. Swianiewicz. Oxford: Westview Press.
- Barro, R. J., X. Sala-i-Martin 1991. „Convergence across States and Regions.“ *Brookings Papers on Economic Activity* 1: 107–182.
- Bennet, Robert 1992. „European administrative reforms: dimensions for analysis of diversity.“ Pp. 139–148 in *Changing Territorial Administration in Czechoslovakia. International Viewpoints* edited by P. Dostál, M. Illner, J. Kára. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Blažek, J. 1999. „Regional development and regional policy in Central East European countries in the perspective, of the EU eastern enlargement.“ Pp. 181–208 in *Geography of Societal Transformation in the Czech Republic*, edited by M. Hampl et al. Praha: FF UK, Oddělení sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Blažek, J., P. Csank 2004. *Sociálně-ekonomické rozdíly v podmínkách pro podnikání v krajích ČR*. Výzkumná zpráva pro Sociologický ústav AV ČR. Praha. (Nepublikováno).
- Brustein, William 1988. *The Social Origin of Political Regionalism: France, 1849–1981*. Berkeley: University of California Press.
- Coleman, James S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gatnar, L. (ed.) 2002. *Teoretická východiska a zkušenost výzkumu nových českých elit*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Gorzalak, G. et al. (eds.) 2001. *Central Europe in Transition: Towards EU Membership*. Warsaw: Scholar Publishing House.
- Horáková, N. 2003. *Důvěra některým institucím veřejného života*. Tisková zpráva CVVM. 21.7.2003.
- Hughes, J., G. Sasse, C. Gordon 2004. *Europeanization and Regionalization in the EU's Enlargement to Central and Eastern Europe. The Myth of Conditionality*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Illner, M. 1997. „Territorial Decentralization – a Stumbling Block of Democratic Reforms in East-Central Europe?“ *Polish Sociological Review* I (117) 97: 25–44.
- Illner, M., Z. Vajdová 2005. *Territorial Government in the Czech Republic after a Systemic Transformation*. Barcelona: Institut politických a sociálních věd (v tisku).
- Inglehart, Ronald 1988. „The renaissance of political culture.“ *American Political Science Review* 4: 1203–1230.
- Inglehart, R. 1990. „Changing Values: The Human Component of Global Change.“ *Annals of the International Institute of Sociology*: 99–132.
- Inglehart, R. 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Countries*. Princeton: Princeton University Press.

- Internetové stránky Nadace rozvoje občanské společnosti. www.nros.cz
- Johnston, R.J., C.J. Pattie, J. G. Allsopp 1988. *A Nation Dividing?* London: Longman Group.
- Konvička, L. 2002. „Kvantitativní výzkum elit v devadesátých letech.“ Pp. 7–22 in *Teoretická východiska a zkušenost výzkumu nových českých elit*, edited by L. Gatnar. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Kostecký, T. 1993. *Geografické analýzy volebních výsledků jako součást politické geografie*. Dizertační práce. Praha: Karlova univerzita.
- Kostecký, T. 1994. „Regionální diference sociálních problémů v České republice.“ *Pracovní texty/Working Papers* 94:5. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Kostecký, T. 1995. „Politické, ekonomické a sociální aspekty chování obyvatel České republiky v období postkomunistické transformace společnosti – regionální perspektiva.“ *Pracovní texty/Working Papers* 95:5. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Kostecký, T. 1996. „Faktory ovlivňující sociální stratifikaci – regiony a typ osídlení.“ Pp. 301–311 in *Česká společnost v transformaci*, edited by Pavel Machonin, Milan Tuček. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Krivý, V. et al. 1994. *Slovensko a jeho regiony: vzorce volebného správania a ich sociokultúrne pozadie*. Bratislava: SU SAV.
- Kroupa, A. 1994. „Decentralizace a efektivita státní správy. Názory představitelů politických stran.“ *Data a Fakta* 8, říjen 1994, Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Kunštát, Daniel 2004. *Důvěra k některým institucím v naší společnosti a k lidem kolem nás*. Tisková zpráva CVVM. 29.10.2004.
- Langton, J., R.J. Morris 1986. *Atlas of Industrializing Britain, 1780–1914*. New York: Methuen.
- Leonardi, R. 1992. *Regions and the European Community: The Regional Response to the Single Market in the Underdeveloped Parts of the EC*. London: Frank Cass.
- Machonin, P., M. Tuček 2002. *Zrod a další vývoj nových elit v České republice*. Sociologické texty/Sociological Papers 02:1. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- North, D. C. 1990. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press.
- Pavlínek, P. 1997. *Economic Restructuring and Local Environmental Management*. New York: The Edwin Mellen Press.
- Putnam, R. D. 1993. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. 1995. „Bowling Alone: America’s Declining Social Capital.“ *Current* 373: 3–10.
- Putnam, R. D. 1999. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rabušic, L. 1990. „Tichá revoluce neboli od materialismu k postmaterialismu v západních společnostech.“ *Sociologický časopis* 26: 505 – 517.
- Rabušic, L. 2000. „Je česká společnost postmaterialistická?“ *Sociologický časopis* 36: 3 – 22.
- Rothstein, B., D. Stolle 2003. „Social Capital, Impartiality and the Welfare State: An Institutional Approach.“ In *Generating Social Capital: The Role of Voluntary Associations, Institutions and Government Policy* edited by M. Hooghe, D. Stolle. New York: Palgrave Macmillian.
- Řeháková, B. 2001. „Změny hodnot v České republice a Inglehartova hodnotová typologie.“ *Sociální studia* 6. Brno: Masarykova univerzita.
- Sčítání lidu, domů a bytů v České republice 2001. 2001. Praha: ČSÚ.
- Soukup, P. 2001a. „Ještě jednou k životnímu prostředí.“ *Data a fakta*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Soukup, P. 2001b. *ISSP – Životní prostředí*. Sociologické texty/Sociological Papers 01:6. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Stolle, D. 2001. „Getting to Trust. An Analysis of the Importance of Institutions, Families, Personal Experiences and Group Membership.“ Pp. 118–133 in *Social Capital and Participation in Every Day Life* edited by P. Dekker, E.M. Uslander. New York: Routledge.

- Stolle, D. 2004. „Communities, Social Capital, and Local Government: Generalized Trust in Regional Settings.“ Pp. 184–206 in *Investigating Social Capital. Comparative Perspective on Civil Society, Participation and Governance* edited by S. Prakash, P. Selle. India: Sage.
- Taylor, P. J. 1985. *Political Geography. World Economy, Nation State and Locality*. Harlow: Longman Group Ltd.
- Thompson, V. A. 1961. *Modern Organization*. New York: Alfred A. Knopf.
- Thomson, M., R. Ellis, A. Wildavsky 1990. *Cultural Theory*. San Francisco: Westview Press.
- Tomeš, J., M. Hampl 1999. „The development of regional differentiation in Eastern Central European countries during the transformation era.“ Pp. 131–151 in *Geography of Societal Transformation in the Czech Republic* edited by M. Hampl et al. Praha: Univerzita Karlova.
- Tworzecki, H. 1996. *Parties and Politics in Post-1989 Poland*. Boulder: Westview Press.
- Vajdová, Z. 1997. „Birth of the Ústí Region in November 2000: General Regional Context and Local Political Scene.“ In *Regional Interests in the Ústí nad Labem Region and Their Holders* edited by M. Šašek. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.
- Vajdová, Z. 1998. „Nedoceněný kapitál – kooperabilita starostů měst a obcí.“ In *Revitalizace problémových regionů*, 4.–5. 11. 1998 v Ústí n. L. Ústí nad Labem: FSE Univerzita J. E. Purkyně.
- Vajdová, Z. 1999. „Social Cooperability: The case of mayors in the Czech Republic, Poland and Slovakia.“ Pp. 403–410 in *4th Systems Science European Congress* edited by L. Ferrer et al. Valencia: Sociedad Española de Sistemas Generales.
- Vajdová, Z., M. Illner 2004. „Starostové českých měst o problematice územní veřejné správy.“ Pp 59–66 in *Reforma veřejné správy v teorii a praxi* edited by J. Grospič, L. Vostrá. Praha: Aleš Čeněk s.r.o.
- Vajdová, Z., T. Kostelecký 1997. „Politická kultura lokálních společenství: případ tří měst.“ *Sociologický časopis* 33: 457–469.
- Wallerstein, I. M. 1976. *The modern world-system: capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. New York: Academic Press.

**Příloha: Regionální elity 2004
– dotazník**

SOLÍSociologický ústav Akademie věd České republiky
Jilská 1, 110 00 Praha 1**FACTUM**
INVENIOFactum Invenio
Těšnov 5, 110 00 Praha 1

D04092-1

Září 2004

Společnost Factum Invenio a Sociologický ústav Akademie věd České republiky provádějí výzkum regionálních elit. V rámci tohoto šetření jsou ve všech krajích ČR a v Praze dotazovány významné osobnosti mající reálný vliv na fungování krajů, tj. politické, ekonomické a kulturní elity. V celé České republice je dotazováno celkem 800 osob. Vzhledem k Vašemu postavení v rámci kraje si Vás dovoluujeme požádat o poskytnutí rozhovoru. Vaše odpovědi budou zpracovávány anonymně. Náš rozhovor bude trvat asi 60 minut.

A1. Narodil(a) jste se v obci, městě, kde nyní žijete, nebo jste se sem přistěhoval(a)?

Narodil(a) jsem se zde	1	☐
Přistěhoval(a) jsem se v roce		
ZAPÍŠTE:	2	
NEVÍ	8	
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9	

A2. Chtěl(a) byste tady zůstat natrvalo?

Určitě ano	1	☐
Spíše ano	2	
Spíše ne	3	
Určitě ne	4	
NEVÍ	8	
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9	

A3. Kde jste vyrůstal(a)?

V obci, městě kde bydlíte	1	☐
V jejím blízkém okolí	2	
Jinde v tomto kraji	3	
Mimo tento kraj	4	
NEVÍ	8	
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9	

A4. Do jaké kategorie patří obec, ve které bydlíte

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU 1

Venkovská obec vzdálená od města	01	☐
Obec v zázemí menšího nebo středního města	02	
Obec v zázemí velkoměsta	03	
Menší město (do 20 tis. obyvatel)	04	
Střední město (20 až 50.000 obyvatel)	05	
Velké město (50.000 až 100.000 obyvatel)	06	
Velkoměsto (nad 100.000 obyvatel nikoliv však Praha)	07	
Praha	08	
NEVÍ	98	
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	99	

D04092-1

POKYN: ZAPIŠTE JMÉNO OKRESU. (Pozn.: Okresy tak, jak existovaly v minulých letech)

A5. Do jakého okresu patří obec, ve které bydlíte?

NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	99

A6. Celkově vzato, řekl(a) byste, že se lidem dá důvěřovat? Nebo že člověk nemůže být při jednání s lidmi nikdy dost opatrný?

Lidem se dá téměř vždy důvěřovat	1
Lidem se dá obvykle důvěřovat	2
Lidem se obvykle nedá důvěřovat	3
Lidem se téměř nikdy nedá důvěřovat	4
Neumím vybrat	5
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A7. Jak často hovoříte s přáteli či známými o politice?

Zřídka	1
Občas	2
Docela často	3
Velmi často	4
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A8. Postupně Vám vyjmenuji různé instituce, řekněte mi, prosím, jak velkou v ně máte důvěru. POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU č. 2

	VELMI VYSOKOU	ZNAČNOU	NE MOC VELKOU	VŮBEC ŽÁDNOU	NEVÍ	ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	
A Školství	1	2	3	4	8	9	
B Zdravotnictví	1	2	3	4	8	9	
C Sociální zabezpečení	1	2	3	4	8	9	
D Veřejnoprávní média a novináři	1	2	3	4	8	9	
E Odbory	1	2	3	4	8	9	
F Policie	1	2	3	4	8	9	
G Poslanecká sněmovna	1	2	3	4	8	9	
H Senát	1	2	3	4	8	9	
I Státní správa, úřady	1	2	3	4	8	9	
J Soudy	1	2	3	4	8	9	
K Velké podniky a společnosti	1	2	3	4	8	9	
L Územní samospráva měst a obcí	1	2	3	4	8	9	
M Územní samospráva krajů	1	2	3	4	8	9	
N Vláda České republiky	1	2	3	4	8	9	
O Evropská unie	1	2	3	4	8	9	

A9. Z věcí, které jsou uvedeny na této kartě, vyberte dvě, které považujete za nejdůležitější.
POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 3, ZAKROUŽKUJTE A ZAPIŠTE 1. A 2. ODPOVĚĎ

	I.	II
A Udržet pořádek ve státě	1	1
B Dát lidem větší příležitost, aby mohli mluvit do důležitých politických rozhodnutí	2	2
C Čelit růstu cen	3	3
D Chránit svobodu slova	4	4
NEVÍ	8	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9	9

A10. Rádi bychom se Vás zeptali na vaše názory na různé společenské otázky. Na kartě jsou uvedeny vždy dva krajní názory na některé společenské otázky. Řekněte, který z nich je Vám bližší. Své názory můžete odstupňovat.

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 4 (Karta má TŘI listy); ODPOVĚDI JEN ZAKROUŽKUJTE

A

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	98 NEVÍ
Jednotlivci by měli převzít více odpovědnosti, aby se o sebe dokázali postarat								Stát by měl převzít více odpovědnosti a zajistit, aby bylo o každého postaráno			99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL.

B

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	98 NEVÍ
Jakýkoliv státní dohled nad soukromými firmami je nežádoucí.								Stát by měl na soukromé firmy účinně dohlížet.			99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL.

C

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	98 NEVÍ
Příjmy jednotlivců a rodin by měly být vyrovnanější								Velké rozdíly v příjmech jednotlivců a rodin nejsou na závadu			99 ODMÍTL, NEODPOV.

D

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	98 NEVÍ
Lidé mají sami nést podstatnou část nákladů na zdravotní péči, vzdělávání dětí, atd.,								Podstatnou část nákladů na zdravotní péči, vzdělávání dětí, atd. má nést stát			99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL.

E

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	98 NEVÍ
Stát má zodpovědnost za ekonomickou situaci země, a tedy musí do ekonomiky často zasahovat.								Státní zásahy do ekonomiky by měly být co nejmenší.			99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL.

D04092-1

3

F												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Hlavní prioritou hospodářské politiky vlády má být boj s nezaměstnaností.								Hlavní prioritou hospodářské politiky vlády má být snaha o snížení inflace a deficitu státního rozpočtu.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
G												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Je správně zvýhodňovat zahraniční podnikatele oproti domácím investičními pobídkami.								Není správně zvýhodňovat zahraniční podnikatele investičními pobídkami na úkor domácích podnikatelů.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
H												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Lidé s vyššími příjmy mají mít vyšší daňovou sazbu.								Všichni mají mít stejnou daňovou sazbu nezávisle na výši svého příjmu.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
I												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Zákony o migraci a poskytování azylu mají být vůči cizincům přísnější.								Zákony o migraci a poskytování azylu mají být vůči cizincům méně přísné.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
J												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Veřejná zařízení péče o děti mají mít větší prioritu ve státní sociální politice.								Péče o malé děti je soukromou záležitostí každého.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
K												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Stát má umělé přerušování těhotenství postavit mimo zákon.								Těhotná žena má mít právo sama rozhodovat o potratu.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
L												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Církev může zasahovat do politiky.								Církev nemá zasahovat do politiky.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
M												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Zemědělci nemají dostávat dotace.								Zemědělci mají dostávat dotace.				98 NEVÍ
												99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDĚL
D04092-1											4	

N												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		98 NEVÍ
Ve výchově má mít přednost respektování autority a společenského řádu.								Ve výchově má mít přednost respektování nezávislosti individua.				99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDEL
O												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		98 NEVÍ
Zvyšování výkonnosti ekonomiky má mít přednost před ochranou životního prostředí.								Ochrana životního prostředí má mít přednost před zvyšováním výkonnosti ekonomiky.				99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDEL
P												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		98 NEVÍ
V masmédiích nebo knihách mohou být publikovány i myšlenky, které nejsou konformní s převládající morálkou.								Myšlenky, které nejsou konformní s převládající morálkou, do massmédií a knih nepatří.				99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDEL
Q												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		98 NEVÍ
Lidé, kteří měli vysoké pozice v komunistické nomenklatuře, nemají vykonávat veřejné úřady a zodpovědné státní funkce.								I lidé, kteří měli vysoké pozice v komunistické nomenklatuře, mají mít stejné možnosti vykonávat veřejné úřady a zodpovědné státní funkce jako ostatní.				99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDEL
R												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		98 NEVÍ
S kriminalitou je třeba tvrdě bojovat, i když to omezuje práva a svobody ostatních občanů.								S kriminalitou je třeba bojovat, ale nemají se přitom omezovat práva a svobody ostatních občanů.				99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDEL
S												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		98 NEVÍ
Snaha vyhýbat se placení daní je nemorální.								Snaha vyhýbat se placení daní je přirozená.				99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDEL
T												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		98 NEVÍ
Cílem regionální politiky vlády by měla být podpora nejvíce perspektivních krajů.								Cílem regionální politiky vlády by mělo být vyrovnávání ekonomických a sociálních rozdílů mezi krajů.				99 ODMÍTL, NEODPO- VĚDEL
D04092-1												5

A11a. Strávil jste někdy v dospělosti souvisle déle než měsíc v zahraničí (Slovensko se nepočítá)?

ANO	1
NE	2

A11b. Jestliže ano, kde a kdy to bylo?

	A11b1. před r. 1990		A11b2. od roku 1990			
	ANO	NE	ANO	NE		
V západní Evropě	1	2		1	2	
V USA	1	2		1	2	
V některé zemi bývalého sovětského bloku nebo Jugoslávii	1	2		1	2	
V některé zemi tzv. třetího světa	1	2		1	2	
Jinde	1	2		1	2	

A12. Jak důležité byly podle Vás při rozhodování o současné podobě krajského zřízení následující důvody? Odpovězte podle škály důležitosti.

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU 5 A POSTUPNĚ ČTĚTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY BATERIE

		ZCELA NEDŮLEŽITÉ	SPÍŠE NEDŮLEŽITÉ	STŘEDNĚ DŮLEŽITÉ	ZNAČNĚ DŮLEŽITÉ	VELMI DŮLEŽITÉ	NEVÍ	ODMÍTL, NEODPOVĚDL(A)	
A	Naplnění práva územního společenství na samosprávu	1	2	3	4	5	8	9	
B	Zabránění autonomizačním snahám Moravy a Slezska	1	2	3	4	5	8	9	
C	Vyhovění nátlaku mezinárodního společenství, EU	1	2	3	4	5	8	9	
D	Zajištění demokracie a participace občanů na rozhodování	1	2	3	4	5	8	9	
E	Sociální a ekonomický rozvoj území	1	2	3	4	5	8	9	
F	Vytvoření dalších výnosných a vlivných míst	1	2	3	4	5	8	9	
G	Učinit veřejnou správu službou společnosti	1	2	3	4	5	8	9	
H	Efektivita a koordinace výkonu veřejné správy	1	2	3	4	5	8	9	
I	Dostat pod kontrolu velká města v území	1	2	3	4	5	8	9	

A13. Nové krajské zřízení, tj. samosprávné kraje, existuje letos už čtvrtým rokem. Jak se za tu dobu podle Vašeho názoru osvědčilo?

Naprostο se neosvědčilo	1
Spiše se neosvědčilo	2
Spiše se osvědčilo	3
Výrazně se osvědčilo	4
Těžko rozhodnout, je to příliš krátká doba	5
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A14. Zúčastnil jste se jako volič prvních krajských voleb v roce 2000?

ANO	1
NE	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A15. Jste spokojen s tím, jak si krajská vláda, tj. zastupitelstvo, rada, krajský úřad, ve Vašem kraji počínala v prvním volebním období ?

Určité ano	1
Spiše ano	2
Spiše ne	3
Určité ne	4
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A16. Jste dostatečně informován o tom, co se ve Vašem kraji děje?

Nejsem dostatečně informován, ale nevadí mi to	1
Nejsem dostatečně informován a vadí mi to	2
Jsem informován, ale ne dostatečně	3
Jsem dostatečně informován	4
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A17. Hodláte se zúčastnit letos krajských voleb jako volič?

ANO	1
NE	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A18. Myslíte si, že při volbách do zastupitelstva kraje by se měly volit spíše politické strany nebo spíše osobnosti?

Spiše politické strany	1
Spiše osobností	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A19. Budete v letošních krajských volbách kandidovat do zastupitelstva kraje?

ANO	1
NE	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

- A20. Kraje mohou ve svých rozvojových strategiích klást důraz na různé cíle a různé způsoby, jak jich dosáhnout. Předložím Vám seznam dvanácti takových cílů a postupů. Vyberte z nich, prosím, čtyři, které považujete pro Váš kraj za nejdůležitější, a čtyři, které považujete za nejméně důležité.**
POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU 6; ZAPIŠTE DO TABULEK A20a, A20b.

Udržet a obnovit výrobní odvětví, kterými byl tento kraj proslavený	01
Co nejlépe zhodnotit surovinové zdroje kraje	02
Získat co nejvíce dotací ze státního rozpočtu	03
Přednostně podporovat domácí malé a střední podnikatele	04
Vytvořit si co nejlepší kontakty na vládu a parlament a využít je k prosazení potřeb kraje	05
Podporovat rovnoměrný rozvoj celého území kraje, bránit prohlubování rozdílů mezi jeho částmi	06
Rozvíjet turistický ruch a vytvářet pro něj co nejlepší podmínky	07
Podporovat v kraji rozvoj vysokých škol a institucí vědy a výzkumu	08
Podporovat příliv zahraničních investic a zahraničních firem	09
Získat prostředky na rozvoj kraje z fondů Evropské unie	10
Vytvořit si kontakty na Evropskou komisi v Bruselu a prosazovat u ní zájmy kraje	11
Přednostně podporovat rozvoj krajského města a dalších větších měst v kraji	12
NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	99

A20a. Čtyři nejdůležitější cíle:

POKYN: ZAPIŠTE ČÍSLA ODPOVĚDÍ:

I.	II.	III.	IV.
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

A20b. Čtyři nejméně důležité cíle:

POKYN: ZAPIŠTE ČÍSLA ODPOVĚDÍ:

I.	II.	III.	IV.
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

- A21. Rozhodněte, které z níže uvedených tvrzení nejlépe vystihuje situaci Vašeho kraje, pokud jde o možnosti jeho dalšího rozvoje.**

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU A21

Kraj má dobré předpoklady a dostatek vlastních sil, aby se v dalších letech úspěšně rozvíjel, i kdyby se musel obejít bez vnějších dotací.	1
Existují dobré možnosti, aby se kraj do budoucna dobře rozvíjel, ale bez počáteční pomoci státu nebo z evropských fondů se to neobejde.	2
Rozvojové možnosti kraje jsou velmi omezené a ani finanční podpora státu nebo prostředky od Evropské unie na tom moc nezmění.	3
Vnitřní rozvojové možnosti kraje jsou vyčerpány, a v této situaci mohou pomoci jen státní dotace nebo prostředky z evropských fondů.	4
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

A22. Jaké vlastnosti a schopnosti by podle Vašeho názoru měl mít člen krajského zastupitelstva, aby dobře vykonával svou funkci a pracoval ve prospěch kraje? Za jak důležité považujete následující charakteristiky?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU 5 A ČTĚTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY BATERIE

		ZCELA NEDŮLEŽITĚ	SPIŠE NEDŮLEŽITĚ	STŘEDNĚ DŮLEŽITĚ	ZNACNĚ DŮLEŽITĚ	VELMI DŮLEŽITĚ	NEVÍ	ODMÍTIL NEODPOVĚDĚL(A)
A	Dobrá morálka	1	2	3	4	5	8	9
B	Vysokoškolské vzdělání	1	2	3	4	5	8	9
C	Náboženská víra	1	2	3	4	5	8	9
D	Dobrá znalost krajských problémů	1	2	3	4	5	8	9
E	Dobré kontakty na centrální orgány	1	2	3	4	5	8	9
F	Administrativní zkušenosti	1	2	3	4	5	8	9
G	Podnikatelský duch	1	2	3	4	5	8	9
H	Členství v politické straně	1	2	3	4	5	8	9
I	Určité odborné znalosti	1	2	3	4	5	8	9
J	Dobré vyjadřovací schopnosti	1	2	3	4	5	8	9
K	Schopnost řešit konflikty	1	2	3	4	5	8	9
L	Zkušenosti s prací v orgánech veřejné správy na obecní nebo městské úrovni	1	2	3	4	5	8	9
M	Nebýt kompromitovaný spoluprací s komunistickým režimem	1	2	3	4	5	8	9
N	Znalost cizích jazyků	1	2	3	4	5	8	9
O	Činnost v neziskovém sektoru (spolcích, sdruženích, ...)	1	2	3	4	5	8	9

A23. Jak byste charakterizoval/a současné vztahy mezi zastupitelstvem Vašeho kraje a následujícími orgány a organizacemi, které v kraji působí? Vyberte jednu ze čtyř nabídnutých možností.

POKYN: JDE O HODNOCENÍ VZTAHU MEZI ZASTUPITELSTVEM KRAJE A VYJEMOVANÝMI ORGANIZACEMI, NIKOLIV O HODNOCENÍ VZTAHU RESPONDENTA K TĚMTO ORGANIZACÍM.

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 7 A ČTĚTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY BATERIE

		PŘEVÁŽNĚ KONFLIKTNÍ	SPIŠE KONFLIKTNÍ	SPIŠE KOOPERATIVNÍ	PŘEVÁŽNĚ KOOPERATIVNÍ	NEVÍ	ODMÍTIL NEODPOVĚDĚL(A)
A	Rada kraje	1	2	3	4	8	9
B	Hejtman	1	2	3	4	8	9
C	Ředitel krajského úřadu	1	2	3	4	8	9
D	Vedoucí odborů krajského úřadu	1	2	3	4	8	9
E	Představitelé krajského města	1	2	3	4	8	9
F	Podnikatelská sféra	1	2	3	4	8	9
G	Vlastníci velkých majetků na území kraje	1	2	3	4	8	9
H	Neziskový sektor (spolky, občanská sdružení, církve, odbory)	1	2	3	4	8	9
I	Vysoké školy a vědecké instituce, které působí na území kraje	1	2	3	4	8	9
J	Poslanci a senátoři zvolení za obvody na území kraje	1	2	3	4	8	9
K	Představitelé úřadů práce	1	2	3	4	8	9
L	Různé neformální struktury	1	2	3	4	8	9

A24. Jaký je Váš osobní vztah ke zdejšímu kraji? Které z následujících tvrzení jej nejlépe vystihuje?

Mám k tomuto kraji silný osobní vztah, zdejší prostředí mi vyhovuje	1	
Mám ke zdejšímu kraji dobrý vztah, i když mi tu leccos vadí	2	
Zvláštní vztah k tomuto kraji nepociťuji, pro mne je to kraj jako každý jiný	3	
Mám ke zdejšímu prostředí řadu výhrad	4	
Zdejší kraj nemám rád, jeho prostředí mi nevyhovuje	5	
NEVÍ	8	☐
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9	

A25. Hodláte v tomto kraji žít i v budoucnosti nebo uvažujete o přestěhování jinam? Pokud uvažujete o stěhování, má to být co nejdříve nebo později?

Neuvažuji o stěhování, chci v tomto kraji žít trvale	1	
Uvažuji o stěhování mimo tento kraj, ale až někdy později	2	
Uvažuji o stěhování mimo tento kraj, chtěl bych se stěhovat co nejdříve	3	
Nepřemýšlel jsem zatím o tom	4	
NEVÍ	8	☐
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9	

POKYN: NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY A26 A A27 POKLÁDEJTE JENOM ZASTUPITELŮM KRAJE A ÚŘEDNÍKŮM KRAJSKÉHO ÚŘADU. U OSTATNÍCH RESPONDENTŮ PŘEJDETE K OTÁZCE A29!!!

A26. Diskuse o kompetencích krajů ještě není uzavřená. Přečtu Vám seznam několika různých oblastí a prosím o Váš názor, zda jsou v nich kompetence krajů přiměřené, zda by kraje měly širší nebo nové kompetence získat, nebo by se jejich kompetence měly naopak zúžit.

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 8 A ČTĚTE JEDNOTLIVĚ POLOŽKY BATERIE

		Kompetence krajů by se měly podstatně rozšířit	Kompetence krajů by se měly poněkud rozšířit	Kompetence krajů jsou přiměřené	Kompetence krajů by se měly poněkud zúžit	Kompetence krajů by se měly podstatně zúžit	NEVÍ	ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)
A	Spravedlnost a soudy	1	2	3	4	5	8	9
B	Policej a prevence kriminality	1	2	3	4	5	8	9
C	Imigrace a politika vůči cizincům obecně	1	2	3	4	5	8	9
D	Územní plánování	1	2	3	4	5	8	9
E	Stanovení daní	1	2	3	4	5	8	9
F	Podpora podnikatelského prostředí	1	2	3	4	5	8	9
G	Doprava a silniční hospodářství	1	2	3	4	5	8	9
H	Kultura a školství	1	2	3	4	5	8	9
I	Památková péče	1	2	3	4	5	8	9
J	Ochrana životního prostředí	1	2	3	4	5	8	9
K	Zdravotnictví	1	2	3	4	5	8	9
L	Dozorové kompetence nad obcemi	1	2	3	4	5	8	9
M	Podpora venkovského prostoru	1	2	3	4	5	8	9
N	Politika bydlení	1	2	3	4	5	8	9
O	Oblast pracovního trhu	1	2	3	4	5	8	9
P	Regionální rozvoj	1	2	3	4	5	8	9
Q	Sociální péče	1	2	3	4	5	8	9

A27. Překážky, kterým musí představitelé kraje čelit, mohou být v každém kraji velmi odlišné. V některých krajích představují problém, zatímco pro jiné problémem být nemusí. Uveďte, jak se Vám jeví situace ve Vašem kraji vzhledem k dále uvedeným překážkám.

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 9 A ČTĚTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY BATERIE

		Velmi důležitý problém	Dobře důležitý problém	Méně důležitý problém	Žádný problém	NEVÍ	ODMÍTL, NEDODPOVĚDĚL
A	Neschopnost členů zastupitelstva nebo rady rozhodnout, které aktivity by měly mít v kraji přednost	1	2	3	4	8	9
B	Spory mezi různými skupinami členů zastupitelstva nebo rady	1	2	3	4	8	9
C	Spory mezi členy zastupitelstva a rady a krajským úřadem	1	2	3	4	8	9
D	Obtíže při získávání kvalitních kandidátů na důležité funkce v krajském úřadu	1	2	3	4	8	9
E	Odpor zaměstnanců kraje proti změnám	1	2	3	4	8	9
F	Omezení kladená na přijímání a propouštění zaměstnanců	1	2	3	4	8	9
G	Nerealistické požadavky občanů na služby	1	2	3	4	8	9
H	Nátlak ze strany podniků	1	2	3	4	8	9
I	Nátlakové akce různých skupin občanů	1	2	3	4	8	9
J	Příliš široké vymezení působnosti kraje	1	2	3	4	8	9
K	Příliš úzké vymezení působnosti kraje	1	2	3	4	8	9
L	Nejasné rozdělení kompetencí mezi krajskými a centrálními orgány	1	2	3	4	8	9
M	Příliš mnoho vměšování ze strany ministerstev a jiných centrálních úřadů	1	2	3	4	8	9
N	Příliš málo prostoru pro ovlivňování vlastních příjmů kraje	1	2	3	4	8	9
O	Příliš málo pravomoci při ovlivňování ekonomického rozvoje kraje	1	2	3	4	8	9

**POKYN: OTÁZKU A28 POKLÁDÁTE JENOM ZASTUPITELŮM KRAJE!!!
OSTATNÍ RESPONDENTI OTÁZKA A29**

A28. Jak důležitá je pro Vás blízká spolupráce s následujícími osobami či skupinami osob při plnění Vašich funkcí zastupitele kraje? Odpovědět můžete na stupnici od 1 do 5, kde 1 je "málo důležitá", 5 "velmi důležitá".

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 10 A ČTĚTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY BATERIE

	Spolupráce málo důležitá					Spolupráce velmi důležitá			NEVÍ/SE, NETÝÁ SE RESP.	NEVÍ	ODMÍTL, NEDODPOVĚDĚL
A	Členové rady kraje a ostatní zastupitelé	1	2	3	4	5	7	8	9		
B	Hejtmán	1	2	3	4	5	7	8	9		
C	Ředitel krajského úřadu	1	2	3	4	5	7	8	9		

D	Vedoucí odborů krajského úřadu	1	2	3	4	5	7	8	9	
E	Poslanci a senátoři zvoleni za obvody na území kraje)	1	2	3	4	5	7	8	9	
F	Starostové měst a obcí v kraji	1	2	3	4	5	7	8	9	
G	Novináři	1	2	3	4	5	7	8	9	
H	Úředníci územních orgánů státní správy	1	2	3	4	5	7	8	9	
I	Představitelé vysokých škol a vědeckých institucí, které působí na území kraje	1	2	3	4	5	7	8	9	
J	Představitelé podnikatelské sféry	1	2	3	4	5	7	8	9	
K	Představitelé kulturního a společenského života v kraji a neziskového sektoru (spolky, občanská sdružení, církve, odbory)	1	2	3	4	5	7	8	9	
L	Přátelé a známí	1	2	3	4	5	7	8	9	
M	Představitelé Vaší politické strany	1	2	3	4	5	7	8	9	
N	Představitelé jiných politických stran	1	2	3	4	5	7	8	9	

POKYN: NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY POKLÁDEJTE VŠEM RESPONDENTŮM!

- A29. Předložím Vám seznam různých institucí a činitelů, kteří působí ve Vašem kraji a mohou ovlivňovat jeho život. Posuďte, prosím, jak velký je jejich vliv na rozhodování o důležitých ekonomických, politických, sociálních a kulturních záležitostech Vašeho kraje.**

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 11 A ČTĚTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY BATERIE

		Žádný vliv	Malý vliv	Střední vliv	Značný vliv	Rozhodující vliv	NEVÍ	ODMÍTL. NEODP.	
A	Členové zastupitelstva kraje	1	2	3	4	5	8	9	
B	Rada kraje	1	2	3	4	5	8	9	
C	Hejtman	1	2	3	4	5	8	9	
D	Ředitel krajského úřadu	1	2	3	4	5	8	9	
E	Vedoucí odborů krajského úřadu	1	2	3	4	5	8	9	
F	Úřady práce	1	2	3	4	5	8	9	
G	Jiné územní úřady státní správy, které v kraji působí	1	2	3	4	5	8	9	
H	Primátor krajského města	1	2	3	4	5	8	9	
I	Magistrát krajského města	1	2	3	4	5	8	9	
J	Krajská organizace ODS	1	2	3	4	5	8	9	
K	Krajská organizace ČSSD	1	2	3	4	5	8	9	
L	Krajská organizace KSČM	1	2	3	4	5	8	9	
M	Krajská organizace KDU-ČSL	1	2	3	4	5	8	9	
N	Poslanci a senátoři zvolení do parlamentu za obvody na území kraje	1	2	3	4	5	8	9	

O	Krajská podnikatelská sdružení, komory apod.	1	2	3	4	5	8	9	
P	Bankovní a finanční instituce	1	2	3	4	5	8	9	
Q	České firmy, které v kraji působí	1	2	3	4	5	8	9	
R	Zahraníční firmy, které v kraji působí	1	2	3	4	5	8	9	
S	Vlastníci velkých majetků na území kraje	1	2	3	4	5	8	9	
R	Vysoké školy a vědecké instituce existující na území kraje	1	2	3	4	5	8	9	
U	Odborové organizace na území kraje	1	2	3	4	5	8	9	
V	Círky a jiné náboženské organizace na území kraje	1	2	3	4	5	8	9	
W	Spolky, občanská sdružení a jiné podobné organizace občanů	1	2	3	4	5	8	9	
X	Různé neformální struktury	1	2	3	4	5	8	9	

A30. A jak hodnotíte svůj vlastní vliv na rozhodování o důležitých otázkách kraje?

Žádný vliv	1	
Malý vliv	2	
Střední vliv	3	
Značný vliv	4	
Rozhodující vliv	5	

A31. Rozhodnutí, která mají velký vliv na situaci krajů, se mohou přijímat na různých úrovních od úrovně lokální až po úroveň globální. Jak velký vliv mají podle Vás na situaci ve Vašem kraji rozhodnutí přijímaná

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 11 A ČTĚTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY BATERIE

		Žádný vliv	Malý vliv	Střední vliv	Značný vliv	Rozhodující vliv	NEVÍ	ODMÍTL, NEODPOV.
A	Orgány Vašeho kraje	0,4	2,6	17,2	42,4	34,0	2,3	1,1
B	Orgány sousedních krajů	7,2	46,5	31,7	8,0	1,5	4,0	1,1
C	Většími městy Vašeho kraje	2,9	18,3	47,2	25,4	2,1	2,6	1,6
D	Státními orgány ČR	0,7	4,5	21,5	51,8	18,5	1,7	1,2
E	Sousedními státy	15,2	45,1	26,3	7,6	1,0	3,3	1,5
F	Evropskou unií	3,8	23,2	34,5	27,7	4,9	4,5	1,5
G	Zahraníčními a mezinárodními firmami	8,3	31,3	37,4	16,1	0,6	4,9	1,3

A32. Můžete vyjmenovat 3 osobnosti, které mají podle Vás největší vliv na dění v kraji?

POKYN: ZAPIŠTE JMÉNA A FUNKCE JMENOVANÝCH, NEBO ALESPOŇ FUNKCI NEBO POSTAVENÍ DOTYČNÉ OSOBNOSTI.

POKUD NEVÍ = 8; ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL = 9

	JMÉNO:	FUNKCE:		
A			○ ○	○ ○
B			○ ○	○ ○
C			○ ○	○ ○

A33. V ČR je něco přes 6 000 obcí a měst. Existují různé názory na to, zda je nebo není tento počet přiměřený a zda by bylo či nebylo účelné obce slučovat. Vedlo by podle Vás slučování obcí ke zlepšení nebo ke zhoršení jejich situace vzhledem k následujícím okolnostem?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 12

		Výrazně zlepšení	Menší zlepšení	Žádná změna	Menší zhoršení	Výrazně zhoršení	NEVÍ	ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL
A	Podmínky pro místní demokracii	1	2	3	4	5	8	9
B	Efektivita zajištění služeb ve městě (obci)	1	2	3	4	5	8	9
C	Konflikty mezi částmi města (obce)	1	2	3	4	5	8	9
D	Spravedlivé rozmístění veřejných služeb na území města (obce)	1	2	3	4	5	8	9
E	Kontakty mezi občany a volenými zastupiteli	1	2	3	4	5	8	9
G	Autonomie města (obce) vzhledem k ústředním orgánům státní správy	1	2	3	4	5	8	9
H	Možnosti přizpůsobení veřejných služeb potřebám občanů	1	2	3	4	5	8	9
I	Pocit solidarity mezi občany města (obce)	1	2	3	4	5	8	9
J	Politická aktivita občanů	1	2	3	4	5	8	9
K	Potřeba finančních převodů ze státního rozpočtu	1	2	3	4	5	8	9

B34. Jaké je vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

Základní, vyučení, střední škola bez maturity	1
Vyučen s maturitou	2
Odborná střední škola (i konzervatoř)	3
Gymnázium	4
Vysokoškolské vzdělání	5
Vědecká hodnost (Ph.D., CSc., DrSc.)	6
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

POKYN: NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKU POKLÁDEJTE POUZE RESPONDENTŮM, KTEŘÍ DOSÁHLI VŠ VZDĚLÁNÍ (ROZUMÍ SE I BAKALÁŘSKÝ STUPEŇ, TITUL BC.).

B35. Na jakém typu školy jste toto vzdělání získal(a)?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 13

přírodovědní obory	01
technické obory	02
zemědělské, lesnické a veterinární obory	03
zdravotní, lékařské a farmaceutické obory	04
společenské obory (ekonomie, právo, filozofie...)	05
pedagogické obory, sportovní	06
kulturní a umělecké obory	07
vojenské, policejní	08
jiné	09
NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	99

--	--

POKYN: NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY POKLÁDEJTE VŠEM RESPONDENTŮM

B36. Domluvíte se v některém z následujících jazyků?

	ANO	NE	NEVÍ	ODMÍTL, NEODPOV.
A Anglický	1	2	8	9
B Německý	1	2	8	9
C Francouzský	1	2	8	9
D Ruský	1	2	8	9
E Španělský	1	2	8	9
F Jiný	1	2	8	9

B37. Jaký je váš rodinný stav?

Ženatý (vdaná)	1
Vdovec (vdova)	2
Rozvedený(á)	3
Svobodný(á)	4
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

--

B38. Kolik členů má Vaše domácnost?

NEVÍ = 8 ; ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A) = 9

--

B39. Kolik z nich jsou děti do 18 let?

NEVÍ = 8 ; ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A) = 9

--

B40. Ve kterém roce jste se narodil(a)?

NEVÍ = 98 ; ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A) = 99

ZAPIŠTE POSLEDNÍ DVOJČÍSLO

--	--

B41a. Můžete nám, prosím, říci, jaké je Vaše ekonomické postavení, zaměstnání, v jakém odvětví pracujete a zda, popřípadě kolik máte podřízených? Zařadte se, prosím, do kategorií uvedených na těchto kartách.

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTY 14, 15, 16 A VYPLŇTE ÚDAJE DO TABULKY

B41b. Jaké bylo Vaše předcházející ekonomické postavení ?

B41c. Jaké bylo vaše ekonomické postavení v roce 1988?

TABULKA B41	Aa		Bb		Cc		Dd	
	EKONOMICKÉ POSTAVENÍ		ZAMĚSTNÁNÍ		ODVĚTVÍ		POČET PODŘÍZENÝCH	
a. Současný stav								
b. Předcházející stav								
c. Stav v roce 1988								

A. Jaké bylo Vaše sociálně ekonomické postavení?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 14, VYPLŇUJTE DO TABULKY B41

Zaměstnanec v soukromé sféře	01
Zaměstnanec v družstevní sféře	02
Zaměstnanec ve veřejné sféře	03
Soukromý podnikatel, svobodné povolání	04
Student	05
Důchodce	06
Trvale v domácnosti, na mateřské dovolené, rodičovský příspěvek	07
Ostatní	08
NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL	99

B. Jakou práci (zaměstnání) jste dělal(a)?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 15, VYPLŇUJTE DO TABULKY B41

Zákonodárci (poslanci a senátoři)	01
Vysocí státní úředníci (od přednosty okresního úřadu/ONV výše)	02
Dlouhodobě uvolněný člen zastupitelstva pro výkon funkce v samosprávě (hejtman, starosta, místostarosta, uvolněný člen rady/předseda NV, místopředseda NV)	03
Vedoucí řídící pracovníci velkých podniků a společností a organizací (manažerů)	04
Vědečtí a odborní pracovníci (lékaři, učitelé, stavaři, vědci, právníci, ekonomové atd.)	05
Techničtí pracovníci a středněškolsky vzdělaný personál (např. ve zdravotnictví, školství, informatice atd.)	06
Nižší administrativní a provozní pracovníci (úředníci)	07
Kvalifikovaní dělníci (např. v zemědělství, lesnictví a rybolovu, řemeslníci, kvalifikovaní výrobci a zpracovatelé, obsluha strojů a zařízení)	08
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	09
Ostatní	10
NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL	99

C. Ve kterém odvětví to bylo?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 16, VYPLŇUJTE DO TABULKY B41

Zemědělství, lesnictví, rybářství	01
Hornictví, dobývání surovin	02
Metalurgie a těžký průmysl	03
Ostatní průmyslová výroba	04
Stavebnictví	05
Energetika, plynárenství a vodní hospodářství	06
Doprava, skladování a komunikace (telefony, pošty, atd.)	07
Velkoobchod a maloobchod	08
Hotelové služby, restaurace, cestovní ruch	09
Školství, věda, kultura, sdělovací prostředky, cirkve	10
Zdravotnictví, sociální služby	11
Finančnictví, bankovníctví, pojišťovnictví	12
Ostatní služby	13
V soukromé domácnosti	14
Veřejná správa, justice, společenské organizace	15
Armáda, policie	16
Jiné (řekněte, prosím, jaké)	17
NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL	99

D Kolik jste měl podřízených?POKYN: VYPLŇUJTE DO TABULKY
POKRAČUJTE I PRO ROK 1988**B42. Pro výzkum je také důležité zjistit, zda jste působil(a) od roku 1988 v nějakých volených (uvolněných i neuvolněných) funkcích ve veřejné správě či samosprávě, na jaké úrovni a jakou jste zastával funkci.**

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTY 17 A 18 A VYPLŇTE ÚDAJE DO TABULKY (začněte od roku 1988)

	A	B	C	D	
	Od roku:	Do roku:	Na jaké úrovni:	Funkce:	
B42a	1988				
B42b					
B42c					
B42d					
B42e					
B42f					
B42g					
B42h					
B42i					
B42j					

C. Na jaké úrovni?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 17, VYPLŇUJTE DO TABULKY B42

Obec	1
Okres	2
Kraj	3
Celá ČR (Československo)	4
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL	9

D. V jaké funkci?

POKYN: PŘEDLOŽTE KARTU Č. 18, VYPLŇUJTE DO TABULKY B42

Zastupitel/poslanec NV	01
Člen rady	02
Místostarosta/místopředseda NV	03
Starosta/předseda NV	04
Hejtman/předseda KNV	05
Náměstek hejtmána/místopředseda KNV	06
Poslanec	07
Senátor	08
NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL	99

B43. Byl jste někdy členem výboru nebo komise orgánů samosprávy, popřípadě jejich pracovních skupin?

ANO	1
NE	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

B44. Můžete nám, prosím, říci, koho jste volil/a v posledních volbách do poslanecké sněmovny?

POKYN: ZAPIŠTE NÁZEV STRANY

NEVÍ	98
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	99

B45. Zúčastnil(a) jste se voleb do Evropského parlamentu?

ANO	1
NE	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

B46. Zúčastnil(a) jste se posledních komunálních voleb?

ANO	1
NE	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

B47. V politice lidé někdy hovoří o pravici a levici. Kam byste se sám zařadil na této stupnici ?

POKYN: PŘEDLOŽTE DOTÁZANĚMU KARTU 19.

LEVICE

PRAVICE

L	L	L	L	L	O	P	P	P	P	P	NEVÍ	ODMÍTL
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	98	99
01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11		

B48. Zúčastňujete se politického života členstvím nebo funkcemi v politických stranách či hnutích?

Ano, jsem funkcionářem	1
Ano, jsem členem	2
Ne, nezúčastňuji se	3
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

B49. Jste členem nějaké zájmové organizace?

ANO	1
NE	2
NEVÍ	8
ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

POKYN: NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKU B50 POKLÁDEJTE JENOM RESPONDENTŮM, KTEŘÍ NA PŘEDCHOZÍ OTÁZKU ODPOVĚDĚLI Kladně. U OSTATNÍCH RESPONDENTŮ PŘEJDĚTE K OTÁZCE B51.

B50. Můžete, prosím, říci, jakého typu je zájmová organizace (jsou zájmové organizace), jejímž jste členem, případně, zda v ní (v nich) zastáváte nějakou funkci?

POKYN: FILTR: JEDNOTLIVÉ ZÁJMOVÉ ORGANIZACE ZARAĎTE DO SKUPIN PODLE TYPU A U KAŽDÉHO TYPU ORGANIZACE ZAZNAMENEJTE ČLENSTVÍ, PŘÍPADNĚ FUNKCE

ZAPIŠTE: NEVÍ = 8, ODMÍTL, NEODPOVĚDĚL = 9

	TYP ORGANIZACE	ČLENSTVÍ		FUNKCE	
		ANO	NE	ANO	NE
A	rekreační a sportovní	1	2	1	2
B	zájmová sdružení	1	2	1	2
C	vzdělání, výzkum, kultura	1	2	1	2
D	zdraví, sociální služby, dobročinnost	1	2	1	2
E	životní prostředí	1	2	1	2
F	rozvoj komunity a bydlení	1	2	1	2
G	náboženské a církevní	1	2	1	2
H	odborné a profesní organizace	1	2	1	2
I	ostatní	1	2	1	2

POKYN: NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKU POKLÁDEJTE VŠEM RESPONDENTŮM!

B51. Mohl(a) byste říci, že jste

Věřící...	1
Nevěřící...	2
Přesvědčený ateista...	3
NEVÍ	8
DMÍTL, NEODPOVĚDĚL(A)	9

Velice Vám děkujeme za čas, který jste nám věnoval(a).

KONEC ROZHOVORU !!!

POKYN: ZAPIŠTE SAMI

X52. Dotázaný(á) je:

Muž	1
Žena	2

X53. Zařazení respondenta podle elity:

Politická elita (volení zastupitelé)	1
Administrativní elity (úředníci krajského úřadu)	2
Ekonomická elita (ředitelé, jednatele firem)	3
Ostatní (kulturní, společenské, sportovní, školské...)	4

POTVRZUJI, ŽE JSEM ROZHOVOR PROVEDL(A) PŘESNĚ PODLE POKYNŮ
FIRMY FACTUM INVENIO

JMÉNO:.....

PODPIS:.....

ID TAZATELE:

--	--	--	--	--

DATUM:.....

--	--

V

IDK

--	--	--	--

Shrnutí

Tato studie je věnována analýze regionálních elit v České republice. Regionální elity jsou zde vymezeny jako osoby, které mají rozhodující vliv na dění v kraji, a to nejen z hlediska politické moci, ale také z hlediska ostatních aspektů společenského života. V takto široce pojatém vymezení jsou rozlišovány čtyři typy elit: politické, administrativní, ekonomické a kulturní. Činnost regionálních elit, vedle toho, že je sama ovlivňována vnějším prostředím, v němž probíhá, ovlivňuje zároveň rozvojový potenciál těchto regionů a může pomoci překonávat a měnit jejich strukturální omezení.

Tato studie vznikla jako dílčí výstup výzkumného projektu „Vliv politické kultury, sociálně-ekonomických a institucionálních faktorů na rozdíly ve fungování českých regionů“, který byl podpořen Grantovou agenturou České republiky, a který je zpracováván v oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR. Podkladovým materiálem pro ni byl empirický výzkum 820 respondentů, reprezentantů regionálních elit, ve všech krajích České republiky. Šetření proběhlo v září a říjnu roku 2004, tedy ještě před konáním druhých krajských voleb v listopadu 2004. Tak byly mezi politickými elitami zachyceny ty osoby, které působily ve volených pozicích na krajské a obecní úrovni v prvním období existence samostatných krajů. Výzkum se konkrétně zaměřoval na sociální, politické a ekonomické zázemí regionálních elit, hodnotové orientace a preference, pokud jde o hlavní směry rozvoje jejich regionu a fungování regionálních institucí.

Z výzkumu vyplývá, že představitelé regionálních elit jsou osoby se silným vztahem ke kraji svého bydliště, nejčastěji s vysokoškolským vzděláním a pravicovou politickou orientací. Jsou to také osoby s vyšší vyjadřovanou generalizovanou důvěrou a vyšší občanskou angažovaností v porovnání s průměrem české populace. Většina regionálních elit hodnotí kladně dosavadní existenci krajského zřízení a je přesvědčena, že se spíše osvědčilo. Poněkud kritičtější jsou v tomto ohledu představitelé ekonomických a kulturních elit, ale také představitelé obecní samosprávy. Z hlediska hodnocení rozvojových možností krajů si regionální elity, a to jak politické, tak ty ostatní, nekladou přehnané cíle a nároky, ať již na samotný rozvojový potenciál krajů nebo na rozsah pomoci, který mohou očekávat zvnějšku od centrálních orgánů nebo Evropské unie. Nevnášejí do svých postojů k rozvoji krajů příliš mnoho ideologie, což je sblížuje s představiteli obecní samosprávy. Určitý optimismus vyjadřují představitelé regionálních elit v tom, že i přes zjevné problémy omezeného rozpočtu, velkých mandatorních výdajů a omezených kompetencí krajských orgánů jsou přesvědčeni, že rozvojové možnosti regionu jsou relativně příznivé a do budoucna nadějná, a to v podstatě bez ohledu na typ elity a na to, o který kraj se jedná.

Summary

This study presents an analysis of regional elites in the Czech Republic. In it, regional elites are defined as those people who have a decisive influence on what goes on in the regions, not just from the perspective of political power, but also with regard to other aspects of the life of society. Four types of elites are distinguished within this broadly conceived definition: political, administrative, economic and cultural. While the work of regional elites is influenced by the external environment in which it occurs, it in turn also has an impact on the developmental potential of their region and can contribute to overcoming and changing existing structural limitations.

This study is part of the outcome of the research project „The Influence of Political Culture and Socio-economic and Institutional Factors on the Differences in the Way the Czech Regions Function“, which was supported by the Grant Agency of the Czech Republic, and was carried out in the Local and Regional Studies Department at the Institute of Sociology, Academy of Sciences of the Czech Republic. The research drew on an empirical study of 820 representatives of regional elites from all the regions in the Czech Republic. The survey was conducted in September and October 2004, just before the second elections were held to the regional assemblies in November 2004. As a result the political elites in the survey include individuals who held elected functions at the regional and municipal levels during the first electoral term that followed the creation of the new, autonomous regions. The research focused specifically on the social, political, and economic backgrounds of the regional elites, their value orientations, and their preferences regarding the main direction of development in their region and the functioning of regional institutions.

The research indicated that the regional elites are people with strong ties to the region they reside in, usually people with university education and located on the right end of the political scale. They are people who express a higher level of generalised trust and exhibit a greater degree of civic participation in comparison with the average among the Czech population. The majority of regional elites evaluate the existence of the regions thus far as positive and believe that they have proven their worth. In this regard the economic and cultural elites are somewhat more critical, as are the representatives of municipal authorities. From the perspective of the evaluation of the developmental potential of the regions the regional elites, both political and the other groups, do not harbour exaggerated goals and demands, whether in relation to the developmental potential of the regions or with regard to the degree of external help they can expect from the central state administration or the European Union. They do not inject much in the way of ideology into their views on the development of the regions, a characteristic they share with representatives of municipal authorities. The regional elites do however express a certain amount of optimism in that despite the evident problems of a limited budget, large mandatory expenditures and the limited powers of the regional bodies they maintain the conviction that the developmental potential of the regions is relatively positive and promising for the future, a view maintained regardless of the region or the type of elite in question.

Zusammenfassung

Die vorliegende Studie widmet sich der Analyse der regionalen Eliten in Tschechien. Regionale Eliten werden hier als Personen definiert, die einen entscheidenden Einfluss auf das Geschehen im Bezirk haben, und zwar nicht nur vom Gesichtspunkt der politischen Macht aus, sondern auch im Sinne anderer Aspekte des gesellschaftlichen Lebens. In dieser breit aufgefassten Definition werden vier Arten von Eliten unterschieden: politische, administrative, wirtschaftliche und kulturelle. Die Tätigkeit der regionalen Eliten, abgesehen davon, dass sie selbst vom äußeren Umfeld beeinflusst wird, in dem sie verläuft, beeinflusst gleichzeitig das Entwicklungspotential dieser Regionen und kann dabei helfen, ihre strukturellen Begrenzungen zu überwinden und zu ändern.

Diese Studie entstand als Teilstudie des Forschungsprojekts „Der Einfluss der politischen Kultur, der sozio-ökonomischen und institutionalen Faktoren auf die Unterschiede im Funktionieren der tschechischen Regionen“, das von der Grantová agentura České republiky gefördert und in der Abteilung für lokale und regionale Studien am Soziologischen Institut der tschechischen Akademie der Wissenschaften ausgearbeitet wurde. Die Studie basiert auf einer empirischen Studie von 820 Befragten (Vertretern regionaler Eliten) aus allen Bezirken Tschechiens. Die Untersuchung fand im September und Oktober 2004 statt, noch vor den zweiten Bezirkswahlen im November 2004. So wurden als politische Eliten die Personen erfasst, die in gewählten Posten auf Bezirks- und Gemeindeebene im ersten Zeitraum der Existenz der selbstständigen Bezirke fungierten. Die Untersuchung richtete sich konkret auf den sozialen, politischen und wirtschaftlichen Hintergrund der regionalen Eliten, ihre Werteorientierungen und Präferenzen, was die Hauptentwicklungsrichtungen ihrer Regionen und das Funktionieren der regionalen Institutionen anbelangt.

Aus der Untersuchung geht hervor, dass die Vertreter der regionalen Eliten Personen mit einer starken Beziehung zum Bezirk ihres Wohnortes sind, sehr häufig über Hochschulbildung verfügen und politisch konservativ sind. Es handelt sich auch um Personen mit einem höheren ausgedrückten generalisierten Vertrauen und höherem bürgerlichen Engagement im Vergleich zum tschechischen Bevölkerungsdurchschnitt. Der Großteil der regionalen Eliten bewertet die bisherige Existenz der Bezirke positiv und ist davon überzeugt, dass die Gründung sich eher bewährt hat. Etwas kritischer stehen dem die Vertreter der wirtschaftlichen und kulturellen Eliten sowie die Vertreter der Gemeindeselbstverwaltungen gegenüber. Vom Gesichtspunkt der Bewertung der Entwicklungsmöglichkeiten der Bezirke stecken sich die regionalen Eliten – und zwar sowohl die politischen als auch die übrigen – keine überzogenen Ziele und Ansprüche, sei es beim eigentlichen Entwicklungspotential der Bezirke oder beim Umfang der Hilfe, die sie von außen, von den Zentralorganen oder der Europäischen Union erwarten können. Sie bringen in ihre Haltungen zur Entwicklung der Bezirke nicht zu viel Ideologie ein, wodurch sie sich an die Vertreter der Gemeindeselbstverwaltungen annähern. Einen gewissen Optimismus drücken die Vertreter der regionalen Eliten darin aus, dass sie trotz der offensichtlichen Probleme des beschränkten Budgets, der großen obligatorischen Ausgaben

und der beschränkten Kompetenzen der Bezirksorgane überzeugt sind, dass die Entwicklungsmöglichkeiten für die Region relativ positiv und für die Zukunft hoffnungsvoll sind, und zwar im Prinzip ohne Rücksicht auf die Art der Elite und um welchen Bezirk es sich handelt.

Sociologické studie/Sociological Studies

- SS 05:06 J. Stachová: Občanská společnost v regionech České republiky; 51 s.
- SS 05:05 P. Rakušanová: Civil Society and Participation in the Czech Republic; 47 s.
- SS 05:04 A. Křížková (ed.), R. Dudová, H. Hašková, H. Maříková: Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie; 90 s.
- SS 05:03 T. Kostecký, Jana Vobecká (eds.): Regionální elity 2004; 152 s.
- SS 05:02 T. Kostecký: Political Behavior in Metropolitan Areas in the Czech Republic between 1990 and 2002 – Patterns, Trends, and the Relation to Suburbanization and Its Socio-Spatial Patterns; 104 s.
- SS 05:01 B. Řeháková: Measuring Value Orientations with the Use of S.H. Schwartz's Value Portraits; 47 s.
- SS 04:11 J. Černý, M. Sedláčková, M. Tuček: Zdroje utváření skupinových mentalit v České republice po roce 1989; 101 s., 121 Kč
- SS 04:10 M. Hájek (ed.): Hierarchy as the Strength and Weakness of Communist Rule. The Legacy of Communist Rule IV: A Volume of Papers from the Seminar Held in Prague on September 11–12, 2003; 167 s., 187 Kč
- SS 04:09 K. Vlachová, B. Řeháková: Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie; 39 s., 71 Kč
- SS 04:08 A. Křížková: Životní strategie podnikatelek a podnikatelů na přelomu tisíciletí; 63 s., 112 Kč
- SS 04:07 J. Chaloupková, P. Šalamounová: Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě; 60 s., 94 Kč
- SS 04:06 D. Hamplová: Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory; 43 s., 81 Kč

- SS 04:05 Z. R. Nešpor (ed.): Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství; 115 s., 114 Kč
- SS 04:04 J. Večerník: Structural Tensions in the Interface between the Labour Market and Social Policy in the Czech Republic; 87 s., 116 Kč
- SS 04:03 T. Kostecký, D. Čermák: Metropolitan Areas in the Czech Republic – Definitions, Basic Characteristics, Patterns of Suburbanisation and Their Impact on Political Behaviour; 57 s., 148 Kč
- SS 04:02 S. Pikálková (ed.): Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika / 2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině; 152 s., 191 Kč
- SS 04:01 L. Linek: Volby do Evropského parlamentu 2004 – analýza volební účasti a stranické podpory v České republice; 73 s., 109 Kč

Regionální elity 2004

Tomáš Kostecký, Jana Vobecká (eds.)

Edice Sociologické studie/Sociological Studies 05:03

Řídí: Marie Čermáková

Překlady: Robin Cassling, Daniel Meier

Redakce: Anna Gabrielová

Návrh edice a obálka: Zdeněk Trinkewitz

Sazba: Martin Pokorný, REKOSA

Tisk a vazba: Knihovna Akademie věd ČR, Praha

Vydal: Sociologický ústav AV ČR

Jilská 1, 110 00 Praha 1

Náklad 180 výtisků

1. vydání

Prodej zajišťuje Tiskové a ediční oddělení

Sociologického ústavu AV ČR

tel.: 222 221 761, fax: 222 220 143

e-mail: Eva.Strnadova@soc.cas.cz